

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Michaela Roubalová a kol.

Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky

Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky

Michaela Roubalová a kol.

Autorský kolektiv:

JUDr. Michaela Roubalová, Ph.D.
Mgr. Kateřina Grohmannová
PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.
JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Recenzenti:

Mgr. Hana Fidesová, Ph.D. (Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze)
doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D. (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích)

Afiliace ke grantu:

Projekt „Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky“, realizovaný s podporou z Programu bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2015–2020 (veřejná soutěž, poskytovatel Ministerstvo vnitra ČR, kód projektu VI20172019053)

Poděkování:

Projekt, jehož výstupem je i tato monografie, by nemohl být úspěšně zrealizován bez pomoci a ochoty všech spolupracovníků, který byli zapojeni do jednotlivých projektových aktivit. Autorský kolektiv děkuje za podporu a součinnost brig. gen. Mgr. Jakubu Frydrychovi a jeho kolegům z Národní protidrogové centrály SKPV PČR. Poděkování bychom chtěli vyjádřit i odborným asistentům projektu PaedDr. Petru Přecechtělovi a Bc. Josefu Kejřovi, jakož i Odboru věcných gescí a statistik ÚSKPV PČR, za hodnotné konzultace a rady. Velmi děkujeme plk. Mgr. Tomáši Landsfeldovi a brig. gen. Mgr. Bc. Ludku Procházkovi za povolení realizace pilotního sběru dat. Speciální poděkování v této souvislosti patří plk. Mgr. Radovanu Vojtovi, MBA a plk. JUDr. Mgr. Michalu Holčápkovi za vstřícnost a pomoc s pilotáží metodiky. Zvláště bychom chtěli ocenit přínos všech účastníků expertních šetření a pilotního sběru dat. Děkujeme aktérům fokusní skupiny, příslušníkům z Olomouckého a Jihočeského kraje zapojeným do pilotáže metodiky a respondentům expertního šetření formou delfské metody, mezi jinými mjr. JUDr. Jaromíru Badinovi, npor. Bc. Tomáši Hrubému, pplk. Ing. Martině Kaprové, nprap. Michalu Marcinkovi, Ing. Pavle Nelhýbelové, Pavlu Pánkovi, Eduardu Polúchovi, por. Mgr. Bc. Ondřeji Příbylovi, por. Mgr. Štěpánu Tučkovi, por. Mgr. Petru Tuškovi, por. Mgr. et Bc. Markétě Zvelebilové a dalším. V neposlední řadě patří dík recenzentům za cenné připomínky a náměty a Mgr. Haně Přesličkové za pomoc s celým projektem.

Obsah

I. Úvod	7
II. Sekundární drogová kriminalita v kontextu trestné činnosti související s návykovými látkami	11
II.1 Vymezení kriminality související s drogami	12
II.2 Odhady a měření rozsahu kriminality související s drogami	14
II.3 Český koncept sekundární drogové kriminality	17
III. Kvantifikace sekundární drogové kriminality v ČR	21
III.1 Studie PAD 2001	21
III.2 Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007	22
III.3 Odhad ekonomicky motivované kriminality	23
III.4 Dotazníková studie užívání návykových látek mezi odsouzenými vězni	28
IV. Statistická data o míře a struktuře sekundární drogové kriminality v ČR	31
IV.1 Evidence Policie ČR	31
IV.2 Evidence Ministerstva spravedlnosti ČR	35
IV.3 Evidence Probační a mediační služby ČR	39
IV.4 Shrnutí	42
V. Nový koncept sekundární drogové kriminality	45
V.1 Fokusní skupina k posouzení teoretického vymezení konceptu sekundární drogové kriminality	45
V.2 Návrh teoretického vymezení sekundární drogové kriminality	49
VI. Expertní šetření k technickým možnostem sběru dat o sekundární drogové kriminalitě na úrovni policie	55
VI.1 Popis výzkumného souboru	55
VI.2 Průběh šetření	56
VI.3 Výsledky – 1. kolo šetření	57
VI.4 Výsledky – 2. kolo šetření	67
VI.5 Výsledky – 3. kolo šetření	69
VII. Návrh postupu pro zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v ČR	73
VII.1 Metodika sběru dat o sekundární drogové kriminalitě	73
VII.2 Pilotní ověření vykazování sekundární drogové kriminality	76
VII.3 Možná úskalí a limity sběru dat	78
VIII. Závěr a diskuze	85
Resumé	89
Summary	95
Použité prameny	101

I.

Úvod

Drogová kriminalita představuje závažný problém a její potlačování patří mezi priority Policie ČR (Policejní prezidium České republiky, 2016). Důraz na odhalování a postih drogové kriminality uvádí i analytické a koncepční materiály Ministerstva vnitra, resp. vlády (Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, 2011, 2016). Podle Výročních zpráv o bezpečnostní situaci představuje drogová kriminalita bezpečnostní problém, a je tudíž uváděna jako jedna z priorit, pokud jde o vnitřní bezpečnostní politiku Ministerstva vnitra (Ministerstvo vnitra ČR, 2019). Výzkum i praxe poukazují na pozitivní korelaci mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti. V České republice se pro trestnou činnost související s užíváním omamných a psychotropních látek (OPL) vžilo dělení na primární a sekundární drogovou kriminalitu. Primární drogová kriminalita představuje trestnou činnost spočívající v neoprávněném nakládání s OPL nebo šířením jejich zneužívání, jde tedy o tzv. typickou drogovou kriminalitu. Kategorii sekundární drogové kriminality (SDK) naproti tomu tvoří ta část trestné činnosti, která byla spáchána v jiné souvislosti s OPL, například v důsledku intoxikace pachatele nebo za účelem obstarání prostředků na pořízení OPL. Dosavadní výzkum ukazuje, že skupiny pachatelů primární a sekundární drogové kriminality se do značné míry prolínají (EMCDDA, 2007). Na rozdíl od primární drogové kriminality není ale rozsah SDK přesně znám. Odhaduje se však, že tento typ kriminality tvoří značný podíl na celkové spáchané trestné činnosti. Pro efektivnější řešení této problematiky je proto potřebné věnovat pozornost drogové kriminalitě jako celku, tedy nejen primární drogové kriminalitě, kterou lze díky jejímu charakteru snadno sledovat, ale též drogové kriminalitě sekundární.

Doplnění údajů o rozsahu sekundární části drogové kriminality může významně přispět k přesnějšímu přehledu o rozsahu problému, který užívání OPL představuje. Dosud jsou k tomu využívána spíše jen data o drogové kriminalitě primární. Význam monitoringu SDK je také akcentován na úrovni EU. Tato data spadají mezi oblasti zájmu Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) nejen v rámci prováděného monitoringu nabídky drog (EMCDDA, 2017; EMCDDA & Europol, 2018). EMCDDA v tomto směru akcentuje nezbytnost podpory výzkumu souvislostí mezi užíváním drog a trestnou činností a implementaci výsledků výzkumu do praxe, aby bylo možné navrhnout intervence s cílem snížit objem trestné činnosti související s drogami. K tomuto účelu je třeba pravidelný monitoring postavený na jasné metodologii, která umožní hodnocení rozsahu, vzorců a trendů trestné činnosti související s drogami. Metodologie napomůže zlepšit hodnocení účinku opatření, jejichž cílem je snížení rozsahu trestné činnosti související s drogami, a to jak opatření v oblasti snižování poptávky po drogách (léčby, snižování škod a resocializace), tak opatření v oblasti snižování nabídky drog (situační prevence trestné činnosti, alternativy k uvěznění, sociální prevence trestné činnosti apod.) (EMCDDA, 2007). Kvalitní data jsou rovněž zásadním předpokladem pro plánování efektivních intervencí v protidrogové politice včetně alokace nezbytných finančních zdrojů a pro kvantifikaci společenských nákladů souvisejících s užíváním návykových látek. Potřebnost spolehlivých dat a pravidelného monitoringu opakovaně zdůrazňují i zástupci odborné veřejnosti a subjektů, zabývajících se problematikou drogové kriminality a závislostí obecně. Význam sběru dat o SDK dokládá také skutečnost, že realizace projektu na téma sekundární drogové kriminality v ČR s následnou implementací do systému sběru trestněprávních dat v rámci Policie ČR, je součástí Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2016–2018 v oblasti nelegálních návykových látek (Aktivita 6.10) (Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, 2019).

Na tuto absenci dat reaguje projekt „Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky“, podpořený v rámci Programu bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2015–2020 s identifikačním kódem „VI20172019053“. Projekt byl zařazen i do střednědobého plánu výzkumné činnosti IKSP na období 2016–2019. Jde o první studii, která se komplexně zabývá problematikou SDK v podmínkách České republiky. Primárním cílem projektu bylo navrhnout nový postup pro zjišťování míry a struktury SDK. Návrh projektu byl vytvořen na základě konzultací s Národní protidrogovou centrálou, která projektu vyjádřila podporu a ochotu poskytnout při jeho řešení součinnost. Hlavním výsledkem je standardizovaný nástroj v podobě certifikované metodiky, využitelný k pravidelnému monitoringu a dalšímu zkoumání tohoto typu trestné činnosti. Metodika sběru dat o SDK byla předložena k certifikaci Policejnímu prezidiu ČR a poskytnuta k bezplatnému využití v rámci činnosti policie. Prostřednictvím návrhu postupu sběru a vykazování dat o SDK má projekt přispět k získání podrobnějších a kvalitnějších informací umožňujících přesnější popis fenoménu drogové kriminality. Drogami se přitom pro účely projektu i této monografie rozumí pouze tzv. nelegální drogy, tedy omamné a psychotropní látky, které jsou uvedeny v přílohách nařízení vlády č. 463/2013 Sb., o seznamech návykových látek. I když by většina prezentovaných poznatků a přístupů byla jistě aplikovatelná i na jiné typy návykových látek, zejména alkohol, v aktuálním projektu jim pozornost věnována nebyla. Není nicméně vyloučené, aby v budoucnu při zohlednění příslušných specifik byly výstupy rozšířeny i právě na alkohol. Projekt byl rovněž primárně zaměřen pouze na monitoring registrované SDK, nezabývá se tedy její latentní částí.

K řešení projektu byly použity standardní metody a techniky kriminologického výzkumu, jako analýza odborné literatury, dalších relevantních dokumentů a právní úpravy. Dále byla provedena analýza dostupných statistických údajů o trestné činnosti včetně statistických metod analýzy dat. Stěžejní část tvořilo expertní šetření formou fokusní skupiny a expertní šetření postavené na delfské metodě. Údaje o výzkumných souborech a další podrobnosti o použitých metodách a technikách jsou uvedeny v příslušných kapitolách této knihy.

Výsledky výzkumu shrnuje tato monografie, která je v souladu se zaměřením projektu rozdělena na šest tematických kapitol. V úvodní části knihy jsou prezentovány kriminologické poznatky z oblasti trestné činnosti související s návykovými látkami. Cílem bylo zmapovat teoretické přístupy i praktické postupy zjišťování rozsahu a charakteristik kriminality související s drogami využívané v zahraničí, a to v kontextu možností identifikace a kvantifikace SDK v ČR. Další dvě kapitoly přinášejí přehled studií a evidenčních systémů potenciálně využitelných pro odhad míry a struktury SDK v ČR, včetně popisu dosavadních postupů používaných v ČR k tvorbě odhadů sekundární drogové kriminality a zhodnocení kvality a dostupnosti dat z jednotlivých identifikovaných zdrojů. V následující kapitole je představen nový koncept teoretického vymezení SDK. Pozornost byla věnována i vymezení samotného pojmu sekundární drogové kriminality pro potřeby praxe, a to v kontextu zahraničního i domácího pojetí a vzhledem ke specifikům tohoto druhu trestné činnosti. Poslední dvě kapitoly se věnují vymezení optimálního postupu pro zjišťování míry a struktury SDK v ČR. V závěrečné části je představena metodika sběru dat včetně popisu možných úskalí a limitů.

Doufáme, že prezentované poznatky budou pro čtenáře zajímavé a přispějí ke zlepšení monitoringu a poznání drogové kriminality, případně budou inspirací pro další výzkum v této oblasti.

II.

Sekundární drogová kriminalita v kontextu trestné činnosti související s návykovými látkami

Užívání návykových látek a trestná činnost jsou jevy, které jsou často pozorovány vedle sebe. Výzkum potvrzuje, že u pachatelů trestné činnosti se ve srovnání s obecnou populací ve vyšší míře vyskytuje zneužívání návykových látek. Tento poznatek platí i vice versa, tedy, že mezi uživateli návykových látek je vyšší výskyt pachatelů trestné činnosti (viz např. Best, Sidwell, Gossop, Harris, & Strang, 2001; Johnson, Natarajan, Dunlap, & Elmoghazy, 1994; Kokkevi et al., 1993; Makkai & Feather, 1999; Turpeinen, 2001).

Navzdory evidenci o souvislosti mezi užíváním návykových látek a kriminalitou, charakter tohoto vztahu zůstává spíše nejasný. Obecně platí, že problematika trestné činnosti související s návykovými látkami je velice komplikovaná a je spíše iluzorní domnívat se, že tento fenomén má jednoduché a jednoznačné vysvětlení.

To, že drogy a kriminalita mají k sobě blízko, si všimli výzkumníci již v minulém století. Lze najít mnoho zahraničních studií, zabývajících se problematikou trestné činnosti související s návykovými látkami. Tyto studie přitom přinášejí různá teoretická pojetí, nabízejí různé kategorizace a přístupy k tomuto problému či důkazy o (příčinné) ne/souvislosti, viz např. Hammersley (2008), Bennett & Holloway (2007), Menard, Mihalic, & Huizinga (2001), White & Gorman (2000), Pernanen (1982), Bean (2014), Bennett, Holloway, & Farrington (2008), Clayton & Tuchfeld (1982) a McBride & McCoy (1982).

Na přelomu 50. a 60. let například v USA dominoval názor, že „spojitost mezi drogami a kriminalitou existuje, protože kriminálníci jsou deviantní antisociální osoby, které mají predispozice pro oboje – páčání trestné činnosti i užívání drog – a proto pachatelé a uživatelé jsou ty samé osoby“ (Goode, 2008, p. 335). Podle tohoto přístupu by legalizace či jiný osobitý přístup k řešení drogového problému nic nevyřešil, protože tito jedinci by trestnou činnost páčali i nadále. Spojitost mezi užíváním návykových látek a kriminalitou viděli zastánci v tom, že obě činnosti jistému typu osob přináší okamžitý a lehko dosažitelný požitek (Gottfredson & Hirshi, 1990, str. 41).

V 60. a 70. letech se rétorika značně zmírnila a na pachatele-uživatele se začalo pohlížet jako na nemocné osoby. Podle tohoto přístupu se v zásadě bezúhonní jedinci vlivem nepříznivé životní situace uchylují k užívání návykových látek. Nelegální povaha drog je pak nutí, aby si na nákladnou závislost obstarávali prostředky trestnou činností. Tato teorie operuje i s možností, že pokud by závislost byla posuzována jako nemoc s adekvátní péčí a drogy by byly legální, a tím pádem i méně drahé, závislé osoby by se nemusely uchýlovat k trestné činnosti jako prostředku k jejich získání (Lindesmith, 1965; Schur, 1962), čímž by se míra kriminality spojené s užíváním návykových látek výrazně snížila, případně úplně eliminovala. Tento přístup by mohl znovu zaznamenat svou renesanci v souvislosti s tzv. opiátovou krizí, která severoamerický kontinent sužuje v posledních letech (Parsons, 2017).

Obě tato krajní pojetí prošla revizí vedoucí k jejich určité syntéze. Kritici (Inciardi, 1992) nevyklučují, že užívání drog a kriminalita vycházejí ze stejných tendencí zapojovat se do nelegálního, hedonistického a riskantního jednání, na straně druhé ale podle nich užívání návykových látek minimálně zvyšuje počet a závažnost páchané trestné činnosti. Potvrzují to i studie, ze kterých vyplývá, že v období abstinence uživatelů heroínu se snižuje i počet jimi spáchaných trestných činů (Ball, Rosen, Flueck, & Nurco, 1981; Ball, Shaffer,

& Nurco, 1983). Možno tedy říct, že vzájemný vztah užívání drog a kriminality je jistým způsobem lineární. Čím intenzivnější užívání, tím vyšší počet trestných činů (zejména majetkové povahy). Jednoduše shrnuto – užívání drog vede k trestné činnosti, která je zintenzivněním již existující kriminální kariéry.

K obdobným poznatkům dospěl i český výzkum zaměřený na kriminální kariéru pachatelů drogové kriminality (Trávníčková & Zeman, 2010). Autoři došli k závěru, že pachatelé drogové kriminality, nejde-li vysloveně o soby, které se trestné činnosti dopustily jen výjimečně, páchají také často kriminalitu majetkovou. U poloviny pachatelů, kteří byli odsouzeni i za jinou trestnou činnost než přechovávání OPL, byl nejčastějším nedrogovým trestným činem krádež. Pachatelé, kteří se dopouštěli i jiných druhů trestné činnosti, byli dále ve významně vyšší míře odsouzeni již jako mladiství a měli i významně delší kriminální kariéru.

Teorie i výzkum tedy naznačují, že užívání návykových látek má jistý vliv na páchaní trestné činnosti, resp. bez ohledu na individuální predispozice pachatele existuje přímá souvislost s určitým počtem trestných činů, které by se bez užívání návykových látek pravděpodobně nestaly. Tuto trestnou činnost možno označit jako trestnou činnost související s drogami – „drug-related crime“.

II.1 Vymezení kriminality související s drogami

Co se týče teoretického vymezení tzv. kriminality související s drogami, nejznámějším konceptem, ze kterého většina následujících prací vychází, ale který rovněž někteří autoři kritizují (Pacula et al., 2013; Stevens, 2011), je tzv. Goldsteinův tripartitní model, který byl formulován v 80. letech minulého století a rozlišuje na základě typu vzájemné souvislosti tzv. trestnou činnost: psychofarmakologickou, ekonomicky-kompulzivní a systémovou (Goldstein, 1985)¹. Z tohoto modelu vychází i u nás známé a často přejímané vymezení Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) z roku 2007 (EMCDDA, 2007). Na rozdíl od Goldsteina (1985) aplikuje EMCDDA tyto modely nejen na vztah užívání drog a násilí, nýbrž na trestnou činnost obecně, a k třem základním modelům přidává i trestné činy spáchané porušováním protidrogové legislativy. Podle EMCDDA (2007) tedy kriminalita související s drogami, tzv. drug-related crime, zahrnuje čtyři typy trestné činnosti:

Psychofarmakologicky podmíněná trestná činnost

Tato kategorie zahrnuje *trestné činy spáchané pod vlivem psychoaktivní látky, jako důsledek jejich akutního nebo chronického užívání*. Podle tohoto modelu mohou akutní či chronické účinky psychoaktivních látek vést k agresi a násilí. I když tento typ trestné činnosti je relevantní zejména v souvislosti s alkoholem, z nelegálních drog může mít význam například u stimulancií. U konopí a opiátů lze v souvislosti s psychofarmakologicky podmíněnými trestnými činy uvažovat spíše o stavech souvisejících s abstinenčním syndromem než s akutní intoxikací pachatele. Podle tohoto vymezení by rovněž do této

1 Goldstein se ve své studii zabýval souvislostí mezi užíváním drog a násilím. Různé formy násilí souvisejícího s drogami pak dále zkoumal v závislosti na typu užívané látky, motivaci pachatele, typu oběti a vlivu sociálního kontextu.

kategorie vedle násilí páchaného osobami pod vlivem drog měly být zahrnuty i trestné činy související s užíváním na straně obětí. Tedy případy, kdy oběť byla pod vlivem psychoaktivní látky méně ostražitá.

Ekonomicky motivovaná trestná činnost

Jde o kategorii, která je s nelegálními drogami a drogovou závislostí typicky spojována a snížení objemu této trestné činnosti je obvykle vnímáno jako měřítko úspěchu opatření zaměřených na závislé uživatele drog. Patří sem *trestné činy spáchané za účelem získání prostředků na financování užívání drog*. Kromě majetkové trestné činnosti se sem podle tohoto vymezení řadí i prodej drog, prostituce (pokud je kriminalizována) nebo falšování lékařských předpisů a vykrádání lékáren uživateli drog, za účelem získání náhrady za nelegální produkty. Pachatelé trestných činů tohoto typu nemusejí být jen závislé osoby, ale všichni ti, jejichž potřeba užívat drogy musí být podpořena nelegálními příjmy.

Systémová trestná činnost

Jde o *trestné činy spáchané v rámci fungování nezákonných drogových trhů jako součást procesu nezákonné nabídky, distribuce a užívání drog*. Systémová trestná činnost se pojí s prohibicí, neboť pramení zejména z nezákonné povahy trhu charakterizovaného obrovskými zisky, jehož účastníci se neřídí běžnými zákony podnikání a často se v tomto směru uchylují k násilí. Míra systémové kriminality je pravděpodobně ovlivněna dynamikou jednotlivých drogových trhů. Ve vymezení jsou popsány různé situace, které mohou tuto trestnou činnost podněcovat, jako například pře o území, tresty za podvod, vymáhání dluhů a střety s policií. V zemích s problematickým právním prostředím může systémová trestná činnost zahrnovat rovněž korupci nebo dokonce zločiny proti lidskosti páchané překupníky drog.

Trestné činy spočívající v porušování protidrogových zákonů

Vymezení kriminality související s drogami bylo rozšířeno i o *trestné činy spáchané porušováním protidrogové legislativy a souvisejících právních předpisů*. Vzájemná souvislost mezi užíváním drog a trestnou činností tu má oproti ostatním kategoriím poněkud odlišný charakter. Souvislost je stanovena zákonnou definicí a nikoli vzájemným vztahem obou těchto jevů. Podstata těchto deliktů tkví v porušování zákazu určitých forem zacházení se stanoveným souborem psychoaktivních látek. Do této skupiny patří trestné činy postihující užívání drog, jejich přechovávání, pěstování, výrobu, dovoz a obchodování s nimi. Řadí se sem ale i jiné související trestné činy, jako nedovolená výroba a obchod s prekurzory drog nebo praní špinavých peněz, ale i řízení vozidel pod vlivem drog.

Jiní k tomuto vymezení přidávají i kategorie popisující nepřímou souvislost trestné činnosti a drog. Podle těchto autorů (Pacula et al., 2013) mezi trestnou činností související s drogami patří například i kriminalita, které se dopouštějí obyvatelé místní komunity v důsledku negativních dopadů obchodu s drogami. Přítomnost otevřeného drogového trhu a s tím související zvýšený výskyt závislých uživatelů má nepříznivý vliv na ekonomickou i sociální úroveň dané lokality. Absence možností legálního příjmu pak nutí obyvatele k páčání trestné činnosti. Dále sem řadí kriminalitu páchanou bývalými uživateli. I když jsou tyto osoby již „čisté“, v návratu k sociálně konformnímu životnímu stylu jim brání následky jejich užívání, jako je například nemožnost získat zaměstnání kvůli záznamu v rejstříku trestů či dluhy. Proto i tato trestná činnost je podle tohoto pojetí přiřaditelná

drogám. Podobně je tomu i v případě nezákonného jednání mladistvého pachatele, který vyrůstal v ústavní péči, protože rodiče byli drogově závislí. I tuto trestnou činnost lze podle autorů přičíst drogám.

II.2 Odhady a měření rozsahu kriminality související s drogami

Vzhledem ke komplikovanosti problematiky je každé teoretické vymezení nutně zjednodušující a nelze ho aplikovat na všechny případy, které se vyskytují v praxi. Jde ale o nevyhnutelný krok, pokud chceme vážně pojmenovat trestné činnosti související s drogami nějak uchopit a popsat. Nicméně ani jasné teoretické východisko nedává odpověď ohledně rozsahu tohoto problému. Jak velká část z celkové kriminality je páchána kvůli drogám? Jak stanovit kvalitu vzájemné souvislosti, aby bylo možno určitý trestný čin přiřadit užívání návykových látek? Jak tyto případy identifikovat v praxi? O těchto otázkách se vedou nekončící akademické i praktické diskuze – viz například Bean (2014) nebo Caulkins & Kleiman (2014).

Vytvoření mechanismu pro stanovení podílu trestné činnosti přiřaditelné návykovým látkám není jednoduchý úkol. Vztah mezi užíváním drog a trestnou činností je dynamický a ovlivňuje ho množství faktorů. Uživatelé návykových látek představují velmi heterogenní skupinu. Mnoho uživatelů se nedopouští jiné trestné činnosti než přechovávání drog pro vlastní potřebu. Z hlediska osobnostních charakteristik uživatele bude mít jistě vliv životní styl a prostředí; možné zdroje příjmu v kontextu s užíváním a cenou drog; vzorce a frekvence užívání a schopnost jeho „kontroly“ a mnohé další.

Prvním krokem v tomto nelehkém procesu je vůbec přiřazení konkrétního deliktu drogám. Tedy určení, že trestný čin, u kterého to nevyplývá přímo z jeho podstaty, byl spáchán kvůli užívání drog.

Nejjednodušeji se s drogami spojují trestné činy, při kterých byl pachatel v době jejich spáchání pod vlivem drog. Logickým důvodem je fakt, že data o intoxikaci pachatele jsou často jedinou informací, která nějakým způsobem ukazuje na souvislost trestné činnosti s užíváním návykových látek. Je ale otázkou, jestli všechny trestné činy spáchané „pod vlivem“ lze jednoduše přiřadit drogám. Dá se se domnívat, že v některých případech by se pachatelé trestné činnosti dopustili bez ohledu na vliv drogy. Na druhé straně můžou být případy, kdy se pachatelova intoxikace ve statistikách neobjeví, protože pro vyšetřování nemá význam.

Podle některých autorů (Pernanen, Cousineau, Brochu, & Sun, 2002) by za „trestnou činnost související s návykovými látkami měly být považovány jen případy, kdy se vlivem užívání návykových látek pachatel „nedobrovolně“ dopustil trestné činnosti. Jednak vlivem akutní intoxikace, nebo v důsledku dlouhodobého užívání v souvislosti se svou závislostí“. V jistém smyslu je však takovýto přístup až příliš striktní a v případě jeho přísného dodržování by šlo jen o trestné činy spáchané ve stavu nepřičetnosti. Podíl trestné činnosti spáchané v souvislosti s drogami by se v podstatě rovnal podílu trestného činu opilství (Štefunková, 2011), který právě postihuje konání ve stavu nepřičetnosti způsobené konzum-

mací návykových látek². Ideálně by se jako psychofarmakologicky podmíněné měly označit trestné činy, kdy se pachatel vlivem intoxikace nebo své závislosti dopouští kriminality, kterou by jinak nespáchal, ale zároveň není úplně vyloučena jeho ovládací a rozpoznávací schopnost. Do hry tu ale vstupuje vícero faktorů, jde zejména o typ návykové látky, dávku, způsob konzumace, osobu uživatele a jeho biologické vlastnosti včetně tolerance, ale i sociální kontext, ve kterém se jednání odehrává (Pernanen et al., 2002). Situaci navíc komplikuje fakt, že v mnoha případech nepůjde jen o vliv jedné látky, ale působit jich bude víc najednou. Proto se například v tomto ohledu relativně méně rizikové konopí může často objevovat u trestné činnosti vedle jiných drog. Rovněž ignorování role alkoholu může vést k významnému zkreslení. Je tedy důležité zaměřit se i na souvislosti mezi typy trestné činnosti a jednotlivými druhy drog včetně jejich kombinací (Pacula et al., 2013). K jednotlivým případům je potřeba přistupovat individuálně. Kriminalita „pod vlivem“ tvoří ale pořád jen část z celkové trestné činnosti související s drogami.

V případě tzv. „nelegálních drog“ bude v tomto směru asi relevantnější tzv. obstarávací kriminalita, které se uživatelé dopouštějí v souvislosti s potřebou financování své závislosti (Felson & Staff, 2015). I zde však bude problematické stanovit nějaký vzorec pro přiřaditelnost trestné činnosti drogám. Ne všichni uživatelé drog si nutně musí „vydělávat“ trestnou činností. „Ekonomicky kompulzivní kriminalita“ nebude zřejmě až takový problém u uživatelů drog s nižším závislostním potenciálem, jako jsou halucinogeny nebo konopí, na které i vzhledem k jejich relativně nižší ceně si uživatelé pravděpodobně dokážou obstarat prostředky jinak než porušováním zákona. Ale ani u drog, jako jsou heroin nebo pervitin, nemusí zákonitě platit, že veškerá trestná činnost konzumenta musí jít na vrub těmto látkám. Není možné určit univerzální kriminogenní efekt konkrétního typu návykové látky (Bean, 2014). Například v zemích se „štědrým sociálním systémem“, zabezpečujícím finanční podporu i pro problémové uživatele, je možné předpokládat menší tlak na zapojení se do trestné činnosti (Pernanen et al., 2002). Obstarávací kriminalitu bude tedy možno očekávat zejména v případě uživatelů, kteří konzumují drogy v poměrně velkém množství, nemají jiný legitimní zdroj příjmu a ve většině případů již mají za sebou kriminální minulost (Brochu, 2006).

Neméně složitá je situace i u tzv. systémové kriminality. Násilí je užíváno jako jedna z forem „vymáhání práva“ a ochrany „soukromého vlastnictví“, ale i regulace sféry vlivu na drogových trzích. Přítomnost násilí na drogových trzích zvyšuje pravděpodobnost, že se uživatelé stanou pachateli nebo oběťmi násilných trestných činů, na druhé straně je možné předpokládat vysokou latenci těchto jednání. Kvůli nelegální povaze aktivit jsou tyto doprovodné jevy jen velmi málo oznamovány a registrovány (Kreuzer, 1993). Absentuje i výzkum v této oblasti. Například jen málo je známo o roli drog v etiologii kriminality bílých límečků či případech korupce. Proto tento typ delikvence často zůstává stranou i při pokusech o kvantifikaci trestné činnosti související s drogami (Pacula et al., 2013).

Vztah mezi užíváním drog a kriminalitou tedy není možné posuzovat izolovaně, ale vždy v kontextu s dalšími činiteli, které mohou mít vliv na začátek, trvání a frekvenci páchaní trestné činnosti konkrétního jedince. I když je užívání návykových látek obecně akceptovaným rizikovým faktorem ve vztahu k trestné činnosti, jak již bylo uvedeno, nejde

2 Viz § 360 Tr. zákoníku.

vždy o vztah kauzální (Štefunková, 2011). Oba jevy je třeba chápat jako součást širšího spektra projevů deviantního způsobu života. Užívání návykových látek a trestná činnost se u některých jedinců vyskytují současně a závisejí na stejných sociálních, psychologických a demografických proměnných. Užívání často předchází méně závažná trestná činnost. Sociálně znevýhodněné osoby s jistými predispozicemi si častěji volí nekonformní životní styl, který může mít podobu zapojení se do trestné činnosti, jakož i užívání návykových látek. Jedna z forem chování může zvyšovat pravděpodobnost výskytu jiné formy, ale není mezi nimi žádná obecně platná příčinná souvislost. Tento vztah je spíše oboustranný. Často delikventní až kriminální konání předchází užívání návykových látek, na straně druhé, užívání návykových látek dále ovlivňuje započatou kriminální kariéru.

Při pokusech o kvantifikaci trestné činnosti související s drogami je tedy nutno čelit mnoha výzvám. Sledované proměnné jsou velmi těžko standardně měřitelné, navíc stanovení příčinné souvislosti je značně obtížné bez možnosti realizace kontrolovaných experimentů (Bean, 2014). Většina realizovaných výzkumných studií se zaměřuje pouze na specifický vztah mezi konkrétní látkou s určitým typem trestné činnosti – viz například Hayhurst et al. (2017), Goldsmid & Matthews (2016) nebo Felson & Staff (2015). Avšak ani případná evidence o kauzálním nexu pocházející z těchto studií sama o sobě nestačí na kvantitativní odhady fenoménu „drug-related crime“ (Pacula et al., 2013).

Pokusy o vyčíslení podílu trestné činnosti související s drogami se pojí zejména se studiiemi společenských nákladů. Cílem tzv. „Cost of Illness“ (COI) studií je vyčísřit ekonomickou zátěž, kterou společnost nese v souvislosti s určitým zdravotním problémem. Zaměřují se jak na přímé náklady vynaložené na léčbu v rámci zdravotnického systému, tak na nepřímé náklady v podobě hodnoty snížené nebo ztracené produktivity pacienta, ale i na náklady na bolest a utrpení, tedy výdaje nehmotné. Původně byl tedy tento přístup vyvinut pro oblast zdravotnictví a epidemiologii. Časem se akademici pokusili vypracovat tyto odhady i pro užívání alkoholu a nelegálních drog a k přiřaditelným nákladům byly přidány i výdaje související s trestnou činností. První takový odhad (Barton, 1980) vycházel z toho, že všechny majetkové trestné činy pravidelných uživatelů heroinu mohou být přiřaditelné užívání drog, při předpokladu, že se této kriminality uživatel dopouští za účelem financování své nákladné závislosti. Cruze a kol. (1981) tento koncept ještě rozšířili na všechny uživatele a určili, že 20 % majetkové trestné činnosti lze přiřadit drogám. Tento přiřaditelný podíl byl později dále rozšířen (Harwood, Napolitano, Kristiansen, & Collins, 1984) o 10 % násilné trestné činnosti. Obdobné pokusy byly realizovány i jinde ve světě – viz například Rehm et al. (2006), Pernanen et al. (2002) nebo Collins & Lapsley (2008). Tyto odhady vycházely z výpovědí pachatelů, kteří měli posoudit, jaká část jejich trestné činnosti byla způsobena intoxikací drogami anebo potřebou obstarat si peníze na financování svého užívání. Například Pernanen et al. (2002) ve své studii přiřadili drogám trestné činy, jejichž pachatelé byli v době spáchání pod vlivem a zároveň prohlásili, že kdyby intoxikovaní nebyli, trestné činnosti by se nedopustili. Současně sem řadili kriminalitu spáchanou závislými uživateli za účelem získání prostředků na drogy. Samozřejmě rozsáhlé kvalitativní výzkumy, založené na semistrukturovaných interview s pachateli trestných činů, ze kterých odhady vycházely, nejsou realizované všude. Zejména v zemích kontinentální Evropy se autoři COI studií kvůli nedostatku dat ve svých odhadech omezili

pouze na tzv. trestnou činnost spočívající v porušování drogových zákonů, kterou drogám přiřazovali na 100 % – viz například Fenoglio, Parel, & Kopp (2003) nebo García-Altés, Ollé, Antoñanzas, & Colom (2002).

Self reportové studie mezi vězni, zaměřující se i na mapování vztahu trestné činnosti a drog, mají tradici hlavně ve Spojených státech, Kanadě nebo Austrálii, kde jsou kromě vězňů (Makkai & Payne, 2003) dotazováni i zadržení pachatelé a kromě výpovědí jsou analyzovány i testy moči (Payne & Gaffney, 2012).

Nicméně přístup založený na výpovědi samotného pachatele má i své limity a informace můžou být zkreslené jeho ochotou vypovídat. Na druhé straně při výpovědi samotného pachatele o důvodech a motivaci jeho trestné činnosti je možné předpokládat tendenci záměrně se zbavovat svého zavinění a odsouvat „odpovědnost“ za své úmyslné konání na návykové látky (Bean, 2014). Studie se navíc omezují pouze na kriminalitu u „zachycené“ populace. Vězni pak tvoří pouze sub skupinu těchto pachatelů, která musela projít všemi stadii trestního řízení a ve studiích budou pravděpodobně nadhodnoceny i závažnější trestné činy, které vedly k delším trestům odnětí svobody. Použitím tohoto přístupu rovněž unikají jiné souvislosti ve vztahu kriminality a drog jako například systémová trestná činnost, nebo kriminalita neuživatelů. V neposlední řadě z finančních důvodů nelze prostřednictvím self reportů monitorovat trestnou činnost související s drogami kontinuálně.

Kritice čelí i celý koncept stanovování přiřaditelného podílu (Pacula et al., 2013; Stevens, Trace, & Bewley-Taylor, 2005). Metodologie COI studií byla vyvinuta pro oblast zdravotnictví. Na rozdíl od nemocí, trestná činnost i užívání drog představují především sociální jednání závislé na mnoha faktorech, což znemožňuje stanovit univerzální mechanismus propojující je mezi sebou. Rovněž si nelze tak jako v epidemiologii představit svět bez drog, je pravděpodobné, že ilegální drogy by byly nahrazeny něčím jiným, organizovaný zločin by obchodoval s jinými komoditami atd. Kritici proto spíš, než stanovovat jedno konkrétní číslo, nabádají ke sledování více komplementárních indikátorů pocházejících z různých datových zdrojů. Pro tento účel je zdůrazňován i potenciál oficiálních statistických dat. Výhodou těchto dat mimo jiné je, že je lze analyzovat každoročně, takže je možné sledovat různé identifikované asociace v průběhu času. Systematický sběr se v tomto směru ale realizuje i v zahraničí spíš sporadicky.

II.3 Český koncept sekundární drogové kriminality

Koncept trestné činnosti související s drogami („drug-related crime“) je akceptován i v České republice (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2014; Kuchta et al., 2012). Při popisu trestné činnosti, související s užíváním OPL, se ale u nás užívá specifická terminologie a vžilo se zejména dělení na tzv. primární a sekundární drogovou kriminalitu (Mravčík et al., 2018; Štefunková, 2011; Záborský, Běláčková, Štefunková, Vopravil, & Langrová, 2011; Záborský, Mravčík, Gajdošíková, Kalina, & Vopravil, 2001; Zeman, Štefunková, & Trávníčková, 2015; Zoubková, Marešová, & Přecechtěl, 2016).

Primární drogová kriminalita

Primární drogová kriminalita (PDK) zahrnuje trestné činy, které přímo postihují neoprávněné nakládání s OPL či šíření jejich užívání. Tyto trestné činy jsou aktuálně upraveny v ustanoveních § 283 – § 287 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku v platném znění. Konkrétně se jedná o trestné činy:

- Nedovolené výroby a jiného nakládání s OPL a s jedy (§ 283)
- Přechovávání OPL a jedu (§ 284)
- Nedovoleného pěstování rostlin obsahujících OPL (§ 285)
- Výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě OPL a jedu (§ 286) a
- Šíření toxikomanie (§ 287), u kterého sice k faktické manipulaci s OPL nemusí dojít, ale tradičně se v širším smyslu řadí mezi drogové trestné činy.

Jde o tzv. typickou drogovou kriminalitu (Zeman et al., 2015). Tato skupina deliktů v zásadě splývá s tím, co EMCDDA označuje jako „trestné činy porušování drogových zákonů“. Zjednodušeně lze říct, že u těchto trestných činů přiřaditelnost existenci drog vychází z toho, že OPL jsou regulované substance. Kdyby nakládání s OPL nebylo kontrolováno (bylo by legální, resp. úplně dekriminalizováno), tento druh trestné činnosti by neexistoval. Postih neoprávněného nakládání s OPL prostřednictvím norem trestního práva je vyjádřením zaměření protidrogové politiky státu. Hlavním účelem je prostřednictvím regulace a vymáhání práva v této oblasti působit na snižování nabídky drog. Úprava těchto skutkových podstat vychází z konsenzu, že jde o jednání natolik společensky škodlivá, že nelze k jejich potlačení použít prostředky mírnější povahy. Na PDK se rovněž soustředí většina výzkumných aktivit zaměřených na problematiku drogové kriminality – viz například Zeman et al. (2015), Zábranský, Mravčík, Gajdošíková, Kalina, et al. (2001), Trávníčková & Zeman (2007), Trávníčková & Zeman (2008), Mravčík et al. (2018).

Sekundární drogová kriminalita

Sekundární drogovou kriminalitu (SDK) reprezentují trestné činy, které souvisejí s užíváním OPL jiným způsobem. Tyto trestné činy nepostihují přímo nakládání s OPL, ale jsou páchany v souvislosti s jejich užíváním.

I když je pojem „sekundární drogová kriminalita“ v českých podmínkách obecně akceptován a používán, z odborné literatury a dalších relevantních zdrojů nevyplývá jeho jednoznačné vymezení. Mezi různými autory nepanuje shoda na tom, co všechno se považuje za sekundární drogovou kriminalitu, na rozdíl od drogové kriminality primární, jejíž definice je jasná (viz výše). Lze najít různé extenzivní vymezení. Podle Zábranského et al. (2001) vychází koncept z hypotézy, podle níž je problémový a/nebo závislý zneuživatel drog nucen shánět si prostředky k obstarání drogy trestnou činností. I další vymezení se v tomto směru omezují pouze na tzv. obstarávací trestnou činnost. Například v expertních odhadech sekundární drogové kriminality (Mravčík et al., 2018) se respondenti vyjadřují jen k podílu trestných činů, které byly motivovány získáním prostředků na nákup OPL pro vlastní potřebu pachatele, včetně prodeje drog za tímto účelem. Za sekundární drogovou kriminalitu je tedy považována i část primární drogové kriminality páchané za účelem „financování“ užívání pachatele. Jiné definice (Mravčík et al., 2018; Zábranský et al., 2011)

více méně přejímají širší klasifikaci EMCDDA. Nejednotnost je pravděpodobně dána i nedostupností relevantních dat, proto se vymezení ad-hoc přizpůsobují zaměření konkrétního projektu (viz dále).

Hlavní problém spočívá v tom, že na rozdíl od rozsahu a struktury registrované primární drogové trestné činnosti, které lze jednoduše zjistit z běžných statistik kriminality³, není přesně jasné, kolik registrovaných trestných činů je spácháno v jiné souvislosti suživáním drog a o jaké konkrétní trestné činy se jedná. Nejde totiž tak jako u primární drogové kriminality o samostatně vykazované trestné činy, ale o trestné činy různého druhu, jejichž společným jmenovatelem je pouze určitá souvislost s užíváním OPL, což je znak, který se ve statistických databázích kriminality systematicky nesleduje. Odhaduje se však, že tento typ kriminality tvoří značný podíl na celkovém objemu registrované trestné činnosti v ČR, a že v souvislosti s ním jsou velmi pravděpodobně vynakládány nemalé prostředky nejen v rámci nákladů na vymáhání práva (Zábranský et al., 2011).

3 Data o primární drogové kriminalitě jsou pravidelně publikovaná Policejním prezidiem ČR či Národní protidrogovou centrálou SKPV PČR (NPC).

III.

Kvantifikace sekundární drogové kriminality v ČR

I navzdory nejasnostem ohledně definice se určování objemu SDK v České republice dosud věnovalo několik studií, které využívaly metaanalýzy zahraničních studií či kombinaci dostupných statistických dat o kriminalitě a expertních odhadů.

III.1 Studie PAD 2001

Odhad podílu sekundární drogové kriminality byl proveden poprvé v roce 2001 v rámci Projektu analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD). Tato výzkumná studie, realizovaná v letech 1999–2001, se zabývala mapováním důsledků zavádění novelizované drogové legislativy do praxe (Zábranský, Mravčík, Gajdošíková, & Miovský, 2001). V rámci tohoto projektu bylo uskutečněno několik vzájemně se doplňujících kvantitativních a kvalitativních studií, včetně výzkumu, jenž měl za cíl určení společenských nákladů na zneužívání nelegálních drog v ČR za rok 1998 (Zábranský, Mravčík, Gajdošíková, & Miovský, 2001). Pro vyčíslení nákladu na prosazování práva bylo v souladu s mezinárodní metodikou (Single et al., 1996) nutné určit tzv. etiologické faktory, jež udávají míru, v níž je práce orgánů činných v trestním řízení přiřaditelná existenci drog. Etiologický faktor v kriminologii definují autoři jako desetinné číslo (vyjádřitelné v procentech), udávající míru, jíž je daný trestný čin přiřaditelný existenci drog. Etiologický faktor 1 (resp. 100 %) byl stanoven pro trestné činy spadající do skupiny primární drogové kriminality. Pro sekundární drogovou kriminalitu byly kvůli nedostatku relevantních dat použity hodnoty z amerických studií z doby před nástupem cracku (Cruze et al., 1981; Harwood et al., 1984; Rice, Kelman, & Miller, 1991). Etiologické faktory pro vybrané trestné činy byly použity jako základ pro výpočet nákladů přiřaditelných existenci nelegálních drog za jednotlivé složky systému trestní justice. Pro policii pak autoři určili podíl trestných činů přiřaditelných existenci nezákonných drog, tedy primární a sekundární drogovou kriminalitu, na 8,74 % z celkového počtu zjištěných pachatelů za rok 1998. Podrobnější členění přiřaditelných podílů za jednotlivé trestné činy uvádí Tabulka 1.

Tabulka 1: Kriminalita přiřaditelná existenci nelegálních drog z trestných činů zjištěných policií za rok 1998

Trestný čin podle TSK	Zjištěno celkem za rok 1998 (výběr)	Etiologický faktor	Přiřaditelných
Celkem násilné trestné činy	23 464		
– vraždy	313	0,100	31,30
– loupeže	4 306	0,268	1 154,01
Mravnostní trestné činy	2 771	0,100	277,10
Celkem majetkové trestné činy	314 249		
– krádeže vloupáním	92 029	0,224	20 614,50
– krádeže prosté	189 926	0,186	35 326,24
Ostatní trestné činy	21 358		
– přechovávání a podílnictví	2 319	0,186	431,33
Drogové trestné činy	5 234	1,000	5 234,00
Celkem*	129 271	0,087	11 296,00

Zdroj: Zábranský, Mravčík, Gajdošíková, & Miovský (2001)

*Pozn.: Celkem pro všechny zjištěné není součtem sloupců.

Limity tohoto odhadu pramení zejména z nedostatku dat. Lze namítnout, že využití přiřaditelných podílů vycházejících ze zahraničních studií nezohledňuje dostatečně prostředí České republiky, zejména vliv vysokého zastoupení uživatelů pervitinu, jako českého specifika. Navíc prezentovaný model nezachycuje sekundární drogovou kriminalitu v celé její šíři, ale autoři určovali přiřaditelnou trestnou činnost pouze pro vybrané delikty, jejichž součet jednoznačně nelze označit za vyčerpávající. Vzhledem k využití zahraničních pramenů byly opomenuty trestné činy, které pro odhad SDK mohou být relevantní (např. podvod, zpronevěra apod.). Navíc není ani úplně jasné, co všechno autoři do kategorie SDK řadili, popis uvedený v souhrnné publikaci (Zábranský, Mravčík, Gajdošíková, & Miovský, 2001) naznačuje, že odhad byl omezen pouze na tzv. obstarávací kriminalitu. Při hodnocení výzkumu je nicméně potřeba přihlížet i k dobovému kontextu a faktu, že šlo o ad hoc studii, která nebyla primárně zaměřena na zohledňování možných změn struktury SDK.

III.2 Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007

O dekádu později se o odhad podílu kriminality, související s OPL, pokusili i autoři další studie s cílem vyčíslit ekonomickou zátěž, jíž společnost nese v souvislosti s nejčastěji užívanými psychotropními látkami. V rámci Studie společenských nákladů užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007 (COI CZ) byl pokus o kvantifikaci sekundární drogové kriminality proveden pro potřeby výpočtu přímých nákladů pro oblast prosazování práva (Zábranský et al., 2011). Jak již název studie napovídá, zaměření bylo tentokrát širší a kromě OPL byla pozornost věnována i „legálním“ návykovým látkám. V souvislosti s tím se autoři pokusili vyčíslit nejen kriminalitu související s užíváním „nelegálních“ drog, ale i kriminalitu související s alkoholem, včetně té sekundární (Štefunková, Vopravil, Běláčková, & Zábranský, 2013). Při odhadech autoři tentokrát nevycházeli ze zahraničních studií, ale využili k tomuto účelu dostupná statistická data. Co se týče sekundární drogové kriminality, tato zahrnovala psychofarmakologickou i ekonomicky kompulsivní komponentu (kvůli absenci dat se odhady nevěnovaly tzv. systémové trestné činnosti). Základem byla data o registrované trestné činnosti spáchané „pod vlivem“ a údaje z retrospektivních odhadů (viz dále). Přiřaditelné podíly byly stanoveny samostatně pro jednotlivé složky trestněprávního systému. Autoři došli k závěru, že za rok 2007 představovala sekundární drogová kriminalita celkem 9,16 % všech trestných činů na úrovni policie, z toho 8,76 % bylo přiřaditelných tzv. ekonomickému modelu a 0,40 % tzv. psychofarmakologickému modelu. Celkově bylo stanoveno, že kriminalita přiřaditelná alkoholu a drogám představuje až 27 % z evidované trestné činnosti na úrovni policie (Zábranský et al., 2011). Blíže výsledky shrnuje Tabulka 2.

Tabulka 2: Podíl drogové kriminality na celkové trestné činnosti objasněné policií za rok 2007 podle studie COI CZ

	Policie	
	Počet trestných činů	% z celkové kriminality
Celková kriminalita	145 771	100,00
Celkem drogová kriminalita	16 152	11,08
Primární drogová kriminalita	2 803	1,92
Sekundární drogová kriminalita	13 349	9,16
v tom: ekonomický model	12 767	8,76
psychofarmakologický model	582	0,40
v tom: násilné TČ (včetně vražd) a znásilnění	1 444	0,99
majetkové TČ	11 026	7,56
ostatní vybraná kriminalita	746	0,51
ostatní kriminalita	133	0,09

Zdroj: Záborský et al. (2011)

I když tento přístup k odhadu sekundární drogové kriminality lépe reflektuje konkrétní situaci v ČR, jak i sami autoři přiznávají, při stanovování odhadů se potýkali s mnoha problémy. Zejména byla překážkou kvalita a dostupnost dat. I když byla snaha o stanovení podílu sekundární drogové kriminality pro celkovou trestnou činnost, nejenom vybranou, kvůli absenci relevantních dat mají odhady v tomto směru svoje mezery. Autoři se rovněž snažili o uchopení trestné činnosti související s návykovými látkami v co možno největší šíři, vycházejíc z konceptu „drug-related crime“ (EMCDDA, 2007). V této snaze šli ještě dál a poprvé byl v rámci této studie proveden pokus i o vyčíslení kriminality související s alkoholem⁴. Zmiňovaným nedostatkem při snaze o kvantifikaci trestné činnosti související s návykovými látkami napříč trestněprávním systémem byla i nekompatibilita dat pocházejících z různých zdrojů. Šlo zejména o nemožnost automatického propojení statistických dat resortu vnitra a justice (Záborský et al., 2011). V neposlední řadě je limitem odhadu, že šlo o ad-hoc studii, zaměřující se pouze na data za jeden rok, navíc relativně dost do minulosti od její realizace.

III.3 Odhad ekonomicky motivované kriminality

Pravidelně realizuje odhad ekonomicky motivované sekundární drogové kriminality Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMS) ve spolupráci s Národní protidrogovou centrálou SKPV PČR (NPC), která zajišťuje sběr dat. Jedná se o průřezové dotazníkové šetření, které je od roku 2009 realizováno ve dvouletých intervalech.

Výsledky publikuje NMS ve výročních zprávách o stavu ve věcech drog (Mravčík et al., 2018). Studie je koncipovaná jako pravidelné průřezové dotazníkové šetření postavené na retrospektivních expertních odhadech. Odhad je vždy prováděn pro předcházející kalendářní rok a zaměřuje se výhradně na trestnou činnost spáchanou uživateli drog za účelem získání prostředků na pořízení drog pro vlastní potřebu.

4 Inovací bylo i to, že v souvislosti s „alkoholovou“ kriminalitou byla jako „primární drogová kriminalita“ označena i část trestných činů-ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství.

Respondenty šetření jsou zástupci územních odborů policie. Jedná se o policisty, kteří se zabývají řešením jednotlivých typů trestné činnosti a mají dlouhodobou zkušenost s odhalováním a dokumentováním daného typu trestné činnosti. Výběr konkrétních policistů, kteří jsou pověřeni zpracováním odhadu, je ponechán na vedoucích pracovnících jednotlivých územních odborů. Lhůta pro zpracování odhadu činí 2 měsíce. Osloveny jsou vždy všechny územní odbory, tj. obvodní a městská ředitelství policie. Žádost o spolupráci je územním odborům zaslána prostřednictvím krajských ředitelství Policie ČR.

Dotazník se skládá ze seznamu skutků vybraných z Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK), tj. z klasifikace využívané policií pro vykazování trestné činnosti. Počet položek v systému policie pro vykazování trestné činnosti a počet položek vybraných pro odhad trestné činnosti spáchané uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog podle typu trestné činnosti uvádí Tabulka 3. ESSK zahrnuje celkem 200 položek. Položky evidované v ESSK do určité míry korespondují s trestnými činy podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Obsahuje však také položky, které zahrnují dva nebo více trestných činů (např. položka krádeže motorových vozidel dvoustopých zahrnuje trestný čin krádeže a trestný čin neoprávněného užívání cizí věci) nebo blíže specifikují daný trestný čin (např. krádež věcí z aut, kapesní krádež, krádež při pohlavním styku). Výběr položek pro odhad sekundární drogové kriminality byl připraven v rámci pilotního projektu realizovaného v roce 2003. Na vytvoření seznamu se podíleli zástupci NMS a NPC. Vybrány byly ty trestné činy, jejichž pachatelé bývají často uživateli drog. Vytvoření výběru položek bylo motivované zejména snahou minimalizovat administrativní zátěž respondentů.

Tabulka 3: Počet položek ESSK a počet položek vybraných pro odhad trestné činnosti spáchané uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog podle typu trestné činnosti

Typ trestné činnosti	Celkový počet položek v systému policie	Počet položek vybraných pro odhad
Násilná kriminalita	34	6
Mravnostní kriminalita	15	0
Majetková kriminalita	37	31
Ostatní kriminalita	23	1
Zbývající kriminalita	23	1
Hospodářská kriminalita	65	3
Vojenské a protiústavní činy	3	0
Celkem	200	42

Dotazník obsahuje celkem 42 položek. Jejich výčet uvádí Tabulka 4. Respondenti pro každý z vybraných skutků odhadují podíl skutků spáchaných uživateli drog za účelem získání prostředků na nákup nebo pořízení drog pro vlastní potřebu. Odhad provádějí vždy pro předcházející kalendářní rok, a to z celkového počtu jednotlivých skutků spáchaných v působnosti daného územního odboru. Studie byla realizována v letech 2005, 2007, 2008 a od roku 2009 se opakuje ve dvouletých intervalech.

Tabulka 4: Položky ESKK vybrané pro odhad trestné činnosti spáchané uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog podle typu trestné činnosti

TSK	Označení položky
101	Vraždy loupežné
131	Loupeže
151	Úmyslné ublížení na zdraví
181	Vydírání
182	Omezování a zbavení osobní svobody
183	Porušování domovní svobody
311	Krádeže vloupáním do obchodů
312	KV do výkladních skříní
321	KV do restaurací a hostinců
322	KV do bytovacích objektů
323	KV do kiosků
324	KV do jídelen, závodních kuchyní a stravovacích zařízení
331	KV do objektů, kde se nacházejí starožitné a umělecké předměty – mimo obchodů
332	KV do kulturních objektů mimo 331
341	KV do pokladen a pancéřových skříní
350	KV do výpočetních středisek a počítačových pracovišť
351	KV do škol
371	KV do bytů
372	KV do víkendových chat soukromých osob
373	KV do rodinných domů
390	KV do ostatních objektů
411	Krádeže prosté – kapesní
412	KP – při pohlavním styku
413	KP – jiné na osobách
421	KP – mezi zaměstnanci na pracovišti
431	KP – motorových vozidel dvoustopých
432	KP – motorových vozidel jednostopých
433	KP – věci z aut včetně vloupání do kabiny a zavazadlového prostoru
434	KP – součástek motorových vozidel
435	KP – jízdních kol
441	KP – domácího zvířectva
451	KP – v bytech a rodinných domech
461	KP – věci v prostorách nádraží – mimo zásilek
462	KP – věci v dopravních prostředcích – mimo zásilek
471	KP – uměleckých předmětů a starožitností
480	KP – v jiných objektech
490	KP ostatní
635	Nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů pro jiné (§ 283)
772	Zanedbání povinné výživy

TSK	Označení položky
829	Zpronevěra
830	Podvod
838	Neoprávněné držení platebního prostředku

Dotazník obsahuje výčet vybraných položek uspořádaných do tabulky o dvou sloupcích. Ke každé položce respondenti zaznamenávají odhad podílu vybrané trestné činnosti, kterou v daném okrese spáchali uživatelé drog za účelem získání prostředků na pořízení drog. V případě položky výroba, distribuce a jiné nakládání s nelegálními drogami (§ 283 trestního zákoníku), respondenti uvádí odhad podílu pachatelů této trestné činnosti, kteří si výrobou, pašováním nebo prodejem drog opatřují prostředky na pokrytí vlastní spotřeby. Kromě odhadu nejsou u vybraných skutků zjišťovány žádné jiné údaje. Dotazník je vytvořený v tabulkovém softwaru Excel a je distribuovaný prostřednictvím e-mailu. Vyplněné dotazníky shromažďuje NPC.

Zatím poslední odhad byl proveden v roce 2018. Stejně jako v předchozích vlnách bylo osloveno všech 80 územních odborů policie. Odhad zpracovalo 78 územních odborů, míra response tedy činila téměř 98 %. Územní odbory zahrnují obvodní a městská ředitelství policie, pod která spadají následující oddělení:

- obvodní (místní) oddělení policie a oddělení železniční policie, která šetří a prověřují trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky;
- dopravní inspektoráty, které šetří a prověřují trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři roky;
- oddělení (odbory) obecné kriminality, oddělení (odbory) hospodářské kriminality, skupiny případových analýz a informační kriminality, které vyšetřují trestné činy, o kterých v prvním stupni koná řízení okresní soud.

Data shromážděná prostřednictvím dotazníků bývají následně převedena do souhrnné datové matice. Ta je poté doplněna proměnnými popisujícími absolutní počty vybraných registrovaných a objasněných skutků, a to v rozdělení podle jednotlivých územních odborů (okresů). Zdrojem dat o registrovaných a objasněných skutcích je policejní prezidium. V případě absence odhadů za některé okresy je provedena extrapolace podle průměrných hodnot v příslušných krajích. Hodnoty pro jednotlivé vybrané skutky, čili odhadované podíly trestných činů spáchaných uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog, bývají následně převáženy reálným počtem registrovaných a objasněných trestných činů v jednotlivých okresech. Do analýzy bývají zahrnuta pouze data za jednotlivé okresy. Pro krajská ředitelství policie totiž nejsou k dispozici data o počtech registrovaných a objasněných trestných činů nezbytná pro převážení odhadovaných hodnot.

Poslední odhad trestné činnosti spáchané uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog byl tedy proveden za rok 2017. Celkem bylo v ČR za rok 2017 zjištěno 120,4 tis. vybraných trestných činů (tj. 60 % všech zjištěných trestných činů celkem), z nich odhadem 35 % (42,3 tis.) bylo spácháno jako obstarávací kriminalita uživateli drog. Nejvyšší podíl představovaly krádeže. Z vybraných 120,4 tis. zjištěných trestných činů bylo

objasněno 43,6 tis. trestných činů, z nich odhadem 25 % (10,1 tis.) spáchali uživatelé drog. Odhadovaný podíl vybrané ekonomicky motivované trestné činnosti spáchané uživateli drog od r. 2011 nepatrně vzrostl, a to jak u zjištěných, tak u objasněných trestných činů – viz Tabulka 5 a Tabulka 6 (Mravčík et al., 2018).

Tabulka 5: Odhad podílu zjištěných vybraných trestných činů spáchaných uživateli drog v I. 2011, 2013, 2015 a 2017, v %

Skutková podstata TČ*	2011	2013	2015	2017
Krádež	41,0	41,1	35,9	40,4
Krádež a neoprávněné užívání cizí věci	34,0	40,2	46,9	44,9
Krádež a porušování domovní svobody	26,1	29,6	34,4	37,2
Loupež	36,9	35,6	34,4	30,0
Neoprávněné držení platebního prostředku	35,5	32,8	34,1	37,4
Omezování a zbavení osobní svobody	3,2	3,7	5,2	5,2
Podvod	22,3	20,8	23,0	21,2
Porušování domovní svobody	20,0	22,5	24,4	25,1
Úmyslné ublížení na zdraví	7,7	10,4	11,4	16,1
Vraždy loupežné	0,0	0,0	0,0	16,7
Vydrání	9,9	8,2	10,5	14,2
Zanedbání povinné výživy	7,2	8,3	8,9	8,7
Zpronevěra	16,6	12,6	13,5	18,0
Celkem	32,6	33,9	32,5	35,1

Pozn.: TČ – trestný čin. * Kategorie v ESKK mohou obsahovat souběh TČ.

Tabulka 6: Odhad podílu objasněných vybraných trestných činů spáchaných uživateli drog v I. 2011, 2013, 2015 a 2017, v %

Skutková podstata TČ*	2011	2013	2015	2017
Krádež	32,6	32,2	31,0	32,0
Krádež a neoprávněné užívání cizí věci	32,2	37,8	49,0	38,1
Krádež a porušování domovní svobody	27,3	30,1	33,8	32,5
Loupež	36,1	35,8	35,1	30,5
Neoprávněné držení platebního prostředku	36,6	32,6	34,0	37,4
Omezování a zbavení osobní svobody	3,9	3,7	5,6	4,9
Podvod	22,4	21,1	23,8	20,2
Porušování domovní svobody	20,8	23	25,1	24,8
Úmyslné ublížení na zdraví	7,6	10,3	11,7	15,6
Vraždy loupežné	0,0	0,0	0,0	16,7
Vydrání	10,3	8,2	10,5	14,4
Zanedbání povinné výživy	7,3	8,3	8,8	8,7
Zpronevěra	17,0	12,8	15,2	16,4
Celkem	23,2	24,4	24,7	24,9

Pozn.: TČ – trestný čin. * Kategorie v ESKK mohou obsahovat souběh TČ.

I když jsou hodnoty pro jednotlivé vybrané skutky, čili odhadované podíly trestných činů spáchaných uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog, převáženy reálným počtem registrovaných a objasněných trestných činů v jednotlivých územních odborech, mají výsledky pouze omezenou vypovídající hodnotu ohledně celkové míry a struktury SDK v ČR. Mezi limity odhadů, jak nicméně i sami autoři přiznávají, patří mimo jiné to, že pokrývají pouze část fenoménu SDK a to jak ve smyslu typů možné souvislosti (omezení pouze na tzv. obstarávací kriminalitu), tak pokud jde o sledovanou trestnou činnost (pouze vybrané TSK). Určitá zkreslení můžou rovněž plynout z toho, že jde o retrospektivní odhady, které jsou nutně zatíženy vysokou mírou subjektivity. Oproti studiím společenských nákladů navíc odhady striktně nerozlišují mezi primární a sekundární drogovou kriminalitou. Jde však v současné době o jediná pravidelně sbíraná data o SDK na celostátní úrovni vztahující se k registrované trestné činnosti.

III.4 Dotazníková studie užívání návykových látek mezi odsouzenými vězni

Míra páchaní trestné činnosti uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog je zjišťována také v reprezentativní dotazníkové studii mezi odsouzenými vězni. Na její realizaci se podílí Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMS), jakožto hlavní realizátor a zadavatel, ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR a agenturou ppm factum research, která zajišťuje sběr a pořízení dat. Respondenty jsou odsouzení vězni. Vazebně stíhané osoby nejsou do studie zahrnuty z důvodu značné fluktuace a vysokých organizačních nároků daných podmínkami výkonu vazby. Studie je realizována od roku 2010 a opakuje se vždy ve dvouletých intervalech. Respondenti studie jsou vybíráni náhodně. Administrace dotazníku probíhá skupinově (Grohmannová, 2017; Mravčík et al., 2018).

Data jsou shromažďována prostřednictvím dotazníku. Kromě sady demografických otázek (pohlaví, věk, národnost, vzdělání, zaměstnání) dotazník obsahuje otázky na aktuální zařazení do typu věznice, spáchanou trestnou činnost, počet uvěznění, délku aktuálního trestu odnětí svobody, zkušenosti s léčbou závislosti, dále otázky na míru užívání drog a hraní hazardních her ve třech standardních časových horizontech (někdy v životě, v posledních 12 měsících a v posledních 30 dnech), míru a frekvenci užívání drog před nástupem do vězení, míru závislosti na drogách či alkoholu, vnímanou dostupnost drog ve vězení, otázky mapující zkušenosti s užitím drog ve vězení, rizikové chování v podobě injekční aplikace drog či anabolických steroidů a sdílení injekčního materiálu, kriminalitu v souvislosti s užíváním drog a hraním hazardních her, dostupnost vybraných adiktologických služeb ve vězení a zkušenosti s předávkováním.

Míra páchaní trestné činnosti uživateli drog za účelem získání finančních prostředků na pořízení drog je zjišťována prostřednictvím jedné položky formulované následovně: „Dopustil/a jste se někdy krádeže nebo jiného přestupku/trestného činu, abyste měl na tabák, alkohol, jiné drogy nebo hazardní hru?“ Respondenti odpovídají ano, nebo ne.

Poslední vlna studie byla provedena v roce 2018. Výzkumný soubor tvořilo celkem 1695 respondentů. Krádeže nebo jiného trestného činu či přestupku za účelem pořízení

prostředků na nelegální drogy se podle výsledků někdy v minulosti dopustilo 23 % odsouzených. V porovnání s výsledky studie realizované v r. 2016 je patrný pokles podílu o 3 p. b. – Tabulka 7.

Tabulka 7: Spáchání krádeže nebo jiného trestného činu za účelem pořízení prostředků na návykové látky nebo hraní hazardních her někdy v životě v I. 2014, 2016 a 2018, v %

Rok	Tabák	Alkohol	Jiné drogy	Hraní hazardních her
2014	14,7	9,6	24,8	14,3
2016	13,7	9,6	25,8	13,7
2018	11,9	9,0	23,1	14,7

Zdroj: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti & Generální ředitelství Vězeňské služby ČR (2015, 2016, 2018)

Tato studie jako jediná umožňuje zkoumat sekundární drogovou kriminalitu v širším kontextu a přináší unikátní data ohledně motivace přímo od pachatelů. Údaje nicméně nelze přímo použít pro stanovení podílu SDK na celkové trestné činnosti. Kromě redukování zaměření na tzv. obstarávací kriminalitu je hlavním limitem omezení pouze na vězeňskou populaci pachatelů. Na druhé straně má dotazník oproti oficiálním statistikám kriminality širší záběr protiprávní činnosti včetně přestupků, navíc získaná data zahrnují i její latentní (neregistrovanou) část. Některé z těchto limitů by bylo možné minimalizovat úpravou a doplněním dotazníku, ale vzhledem k tomu, že otázka na sekundární drogovou kriminalitu je pouze součástí širší zaměřené studie, prostor na tyto modifikace je logicky omezen.

Realizované studie zaměřené na problematiku sekundární drogové kriminality naznačují, že tento typ trestné činnosti tvoří nezanedbatelný podíl na celkové kriminalitě. Při interpretaci výsledků prezentovaných projektů je nicméně vždy nutno zohledňovat jejich popsané nedostatky i dobový kontext. Ani jeden z těchto zdrojů ale neumožňuje kontinuální, standardizovaný monitoring, který by pokrýval fenomén sekundární drogové kriminality v celé jeho šíři. Hlavním omezením studií společenských nákladů je, že navzdory snahám o metodologickou přesnost jsou závislé na kvalitě sekundárních dat. Nevýhodou využitelnosti self-reportů z vězeňské studie je kromě jiného vysoká administrativní a finanční náročnost jejich realizace. Expertní odhady na úrovni policie představují slibný přístup, pokud jde o možnosti identifikace souvislosti trestné činnosti a užívání OPL, nicméně v současné podobě má nastavený systém určité své limity.

IV.

Statistická data o míře a struktuře sekundární drogové kriminality v ČR

V rámci výzkumu byla provedena i podrobná analýza informačních systémů relevantních složek systému trestní justice, využívaných ke sběru a vykazování statistických dat o kriminalitě a jejich pachatelích s ohledem na možnosti jejich využití pro potřeby monitoringu sekundární drogové kriminality.

IV.1 Evidence Policie ČR

Statistické informace o kriminalitě a jejich pachatelích pro účely Policie ČR jsou zpracovávány v Evidenčně statistickém systému kriminality (ESSK), který je celostátním automatizovaným informačním systémem s manuální aktualizací, provozovaným na krajské a celostátní úrovni. Vedení ESSK je upraveno závazným pokynem policejního prezidenta č. 6/2010, ze dne 11. ledna 2011⁵, kterým se stanoví postup při provozování informačních systémů Zahájení úkonů trestního řízení, Evidenčně statistický systém kriminality, Průběh a výsledek trestního řízení a Dokonané sebevraždy (vykazování kriminální statistiky).

ESSK obsahuje údaje o všech skutcích a jejich pachatelích, ke kterým prováděly policejní útvary trestní řízení. Údaje se do systému ESSK vkládají prostřednictvím informačního systému ETRŘ (Evidence trestního řízení), a to vyplněním Formuláře o trestném činu (FTČ) a Formuláře o známém pachateli (FZP). Základním statistickým obdobím, v jehož průběhu je možné provádět i změny vykázaných údajů, je kalendářní rok.⁶

Základními jednotkami systému ESSK jsou

- (a) skutek, kterým se rozumí jednání osoby nezletilé, mladistvé nebo dospělé, které vykazuje znaky trestného činu, provinění nebo činu jinak trestného podle právních předpisů;
- (b) pachatel, kterým se rozumí osoba, u které je dostatečně odůvodněn závěr, že spáchala skutek.

Při souběhu trestných činů se pro označení skutku použije ten, který je nejprísněji trestný podle horní hranice trestní sazby u trestu odnětí svobody. Jsou-li horní hranice trestních sazeb při souběhu trestných činů shodné, použije se pro označení skutku trestný čin, v němž byla podstata činnosti pachatele. Výjimkou jsou případy, kdy je nutné dát přednost taktickému hledisku. V případě jednočinného souběhu se vykazuje jeden skutek, v případě

5 Tato monografie vychází z právního stavu k 1. lednu 2019. V průběhu prací na textu monografie získali autoři informaci, že se aktuální praxe při provozování informačního systému ESSK v důsledku technologického vývoje odchýlila od závazného pokynu policejního prezidenta č. 6/2010, ze dne 11. ledna 2010, z něhož tento text vychází. Nový ZPPP či novelizace ZPPP č. 6/2010 nicméně nebyly do uzávěrky prací na monografii vydány, takže autorům nezbylo než setrvat na závazném pokynu policejního prezidenta č. 6/2010 jako právním rámcem.

6 Veškeré změny týkající se formuláře FTČ lze provádět pouze v aktuálním roce (tj. v roce, kdy byl skutek zaveden do systému kriminální statistiky). Po celoroční uzávěrce již lze pouze doplnit položky, týkající se (a) data zahájení trestního stíhání, sdělení podezření ve zkráceném přípravném řízení či odložení věci, (b) útvaru, který trestnou činnost objasnil, (c) data a způsobu ukončení či převzetí věci. Ostatní položky měnit nelze. Vypuštění záznamu již také není možné. U formuláře FZP lze po roční uzávěrce položky měnit, ale pouze v případě, že dosud nebyla vyplněna položka „datum a způsob ukončení (převzetí)“, nebo je jako způsob ukončení uveden návrh na přerušení trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) – c) tr. ř. (nevztahuje se na položku „datum zahájení trestního stíhání (sdělení podezření ve zkráceném přípravném řízení)“).

vícečinného souběhu se vykazuje každý skutek samostatně. Jako samostatný skutek se neposuzuje účastenství na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu. Naopak samostatně se vykazuje každý útok opakovaného trestného činu. Trestné činy trvající a hromadné jsou vykazovány jako jediný skutek.

Podrobná pravidla vyplňování formulářů FTČ a FZP (tzv. zdrojových formulářů) stanoví pokyn ředitele Centrály informatiky a analytických procesů služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR č. 28/2010, ze dne 1. července 2010, kterým se stanoví postup pro vyplňování zdrojových formulářů při vykazování kriminální statistiky. V Příloze č. 2 tohoto pokynu je stanoven postup při vyplňování jednotlivých položek FTČ a FZP.

Trestné činy, resp. skutky jsou v ESK vykazovány podle tzv. takticko-statistické klasifikace (TSK). Tato klasifikace se liší od klasifikace trestných činů, obsažené ve zvláštní části trestního zákoníku, neboť primárně vyjadřuje taktická, nikoli právní hlediska.⁷ Pokyn ředitele Centrály informatiky a analytických procesů služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR č. 29/2010, ze dne 1. července 2010, stanoví zásady vykazování trestné činnosti a takticko-statistické klasifikace v informačních systémech kriminální statistiky. V Příloze č. 1 obsahuje metodiku vykazování jednotlivých položek TSK.

Některé položky zdrojových formulářů ESK by bylo možné použít k získávání informací o sekundární drogové kriminalitě. V FTČ představuje položka č. 12 tzv. předmět zájmu. Mezi možnými předměty zájmu jsou v příslušném číselníku uvedeny také následující látky: farmaceuticky zpracované omamné prostředky; drogy a omamné prostředky dovážené pro farmaceutické zpracování; omamné prostředky vyrobené bez povolení; ostatní – farmaceutické a omamné prostředky; metamfetamin (pervitin); braun; amfetamin; metadon; GHB; LSD; extáze (MDMA, MDA, PMA, DOB, MDE, MBDA apod.); syntetické drogy ostatní; opium; morfin; kokainová pasta; kokain; heroin; polosyntetické drogy ostatní; rostliny konopí; maková sláma; konopí (marihuana); pryskyřice z konopí; hašišový olej; přírodní drogy ostatní; efedrin; pseudoefedrin; kyselina lysergová; PMK; BMK; ostatní prekursori. Vyplňující pracovník může do FTČ uvést až 6 „předmětů zájmu“; je-li jich více, má uvést nejdůležitější. Přednost při vyplňování mají „předměty zájmu“, vyjadřující vztah oběti k pachateli.

Přesnou definici, co „předmět zájmu“ představuje, výše citované předpisy neobsahují. Z okruhu možných „předmětů zájmu“ lze dovodit, že tato položka vyjadřuje, vůči čemu či komu – z taktického hlediska – byl trestný čin spáchán (peníze, mobilní telefony, osobní automobily, Romové, fanoušci fotbalového klubu, manžel atd.), resp. čeho se týkal (falešné doklady, dětská pornografie atd.). Z toho se lze domnívat, že výše uvedené látky jako předmět zájmu přicházejí v úvahu zejména v případech primární drogové kriminality (jejich výroba, přechovávání či distribuce). Z forem sekundární drogové kriminality lze

7 Např. trestný čin vraždy dle § 140 tr. zákoníku může být v TSK vykázán jako některý z 5 různých druhů skutků: jako vražda loupežná, vražda sexuální, vražda motivovaná osobními vztahy, vražda na objednávku nebo vražda ostatní.

uvažovat snad jen o případech, kdy pachatel pro vlastní potřebu získá drogu od jiného uživatele či dealera, např. pomocí krádeže či loupeže, nebo se pro uspokojení své potřeby dopustí krádeže farmaceuticky zpracovaných OPL z lékárny apod.

V rámci FZP se v samostatné položce vyplňují některé specifické údaje v případech, kdy byl pachatel v době spáchání činu mladší osmnácti let. Tyto „údaje k mládeži“ se v takových případech povinně vyplňují i tehdy, když pachatel mezitím do zahájení trestního stíhání osmnácti let věku dosáhl. Mezi tyto údaje patří informace, týkající se rodinných poměrů pachatele, záškoláctví, útěkářství apod., ale i případná „závislost“, kdy příslušný číselník rozlišuje závislost na alkoholu, na „psychotropních, omamných nebo návykových látkách“, a patologické hráčství. Bližší vodítka, za jakých okolností se má tento znak ve formuláři uvést, v citovaných předpisech uvedena nejsou.

Vazba na užívání návykových látek pachatelem je ve FZP sledována také v položce, týkající se „prokázané trestné činnosti pachatele“. V této položce mají být v řádcích pod sebou uvedeny všechny skutky, které byly pachateli prokázány, přičemž údaje mají být čerpány ze spisů a souvisejících vyplněných formulářů FTČ. V případě více skutků téhož pachatele má být na prvním místě (řádku) uveden nejzávažnější z nich. Jednou ze sledovaných okolností u každého skutku je, zda se jej pachatel dopustil „pod vlivem“ nějaké psychoaktivní látky. Příslušný číselník dává na výběr více než 30 možných látek a jejich kombinací: alkohol; syntetické drogy – ostatní; polosyntetické drogy – ostatní; přírodní drogy – ostatní; těkavé látky; ostatní léky a prekurzory; kombinace alkoholu s drogou; kombinace ostatních látek (mimo drogy); metamfetamin (pervitin); braun, amfetamin; metadon; GHB; opium; morfin; kokainová pasta; kokain; heroin; LSD; extáze (MDMA, MDA, PMA, DOB, MDE, MDEA, MBDA atd.); barbituráty; rohypnol; kodein; diazepam; benzodiazepiny; přípravky substituční léčby; konopí (marihuana); pryskyřice z konopí (hašíš); hašíšový olej; anabolické steroidy a léky s hormonálním účinkem; kombinace více drog; prekurzory/pseudoefedrin.

V současné době se zdrojové formuláře FTČ i FZP vyplňují pouze elektronicky v informačním systému ETŘ. Formulář FTČ vyplňuje policista útvaru, který je věcně, místně a funkčně příslušný k trestnímu řízení. Formulář FTČ se vyplňuje na každý samostatný skutek, a to v zásadě do tří dnů od skončení prověřování a od stanovení trestně právní kvalifikace v případě, že bylo prověřování prováděno, nebo od stanovení trestněprávní kvalifikace v případě, že prověřování prováděno nebylo.⁸ Formulář FZP vyplňuje policista, který zahájil trestní stíhání, sdělil podezření ve zkráceném přípravném řízení, nebo věc odložil. Formulář FZP se vyplňuje na každého pachatele bez ohledu na počet prokazovaných skutků, a to do tří dnů od zahájení trestního stíhání, skončení zkráceného přípravného řízení, nebo odložení věci.⁹

8 Pokud formulář FTČ nevyplňuje základní útvar policie, ale příslušný pracovník krajského ředitelství, platí pro jeho vyplnění lhůta tří dnů ode dne, kdy jsou krajskému ředitelství zpřístupněny dokumenty, na jejichž základě se FTČ vyplňuje – záznam o zahájení úkonů trestního řízení, usnesení o zahájení trestního stíhání, záznam o sdělení podezření apod.

9 Pokud formulář FZP nevyplňuje základní útvar policie, ale příslušný pracovník krajského ředitelství, platí pro jeho vyplnění lhůta tří dnů ode dne, kdy jsou krajskému ředitelství zpřístupněny dokumenty, na jejichž základě se FZP vyplňuje – usnesení o zahájení trestního stíhání, záznam o sdělení podezření apod.

Policista, který zavádí nově napadlou věc do systému ETŘ poté, co je jí přiděleno číslo jednací (tzv. zpracovatel), vyplní několik prvotních údajů – identifikační číslo věci, místo spáchání či zjištění trestného činu, dobu spáchání trestného činu, způsobenou škodu, datum zahájení trestního řízení, osobu poškozeného. Tyto údaje se následně v rámci systému ETŘ automaticky propisují do FTČ, který vyplňuje pracovník policie na pozici statistika, a to z dostupných dokumentů – záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, usnesení o zahájení trestního stíhání, záznamu o sdělení podezření, protokolu o výslechu obviněného apod. Obdobný postup platí pro vyplňování FZP po zjištění pachatele. Nejprve zpracovatel vyplní do systému ETŘ některé základní údaje o pachateli (identifikační číslo, jméno a příjmení, rodné číslo) a datum zahájení trestního stíhání či sdělení podezření ve zkráceném přípravném řízení. Tyto údaje se automaticky propisují do FZP. Následně policejní statistik vyplňuje ostatní položky FZP, přičemž vychází z výše popsanych dostupných dokumentů, v tomto případě zejména z protokolu o výslechu obviněného. Pokud uvedené dokumenty neobsahují zmínku o možné souvislosti s užíváním OPL, statistik ji nezjistí a do formulářů neuvede.

Platí tedy, že policista, který se případem věcně zabývá, vyplňuje pouze několik prvotních údajů při zavedení věci/zjištěného pachatele do systému ETŘ. Ostatní položky zdrojových formulářů vyplňuje policejní statistik, který se na pověřování/vyšetřování věci přímo nepodílí a vychází z dokumentů z vyšetřovacího spisu, jež jsou mu zpřístupněny v rámci systému ETŘ. Po ukončení řízení u policejního orgánu pak statistik kontroluje správnost údajů ve FTČ a FZP opět na základě příslušného dokumentu, kterým se řízení u policie končí, např. návrhu na podání obžaloby.

Z výše uvedeného je zřejmé, že policejní databáze v současné podobě neposkytuje údaje pro sledování sekundární drogové kriminality. Lze z ní získat pouze údaje o trestných činech, spáchaných pod vlivem návykové látky, nicméně vzhledem k retrospektivnímu způsobu vyplňování této položky z dostupných dokumentů je možné předpokládat, že ani ony nejsou přesné a vypovídají spíše o případech, kdy intoxikace pachatele měla forenzní význam, a proto se zmínka o ní objevila v dokumentech z trestního řízení. Ostatní položky zdrojových formulářů, jež mohou naznačovat určitý vztah k užívání návykových látek (předmět zájmu v FTČ a závislost mladistvého/nezletilého pachatele v FZP), jsou k danému účelu nepoužitelné z důvodu nejasných pravidel pro vyplňování či nedostatečně zřetelnému vztahu ke spáchanému trestnému činu.¹⁰

Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL

Z iniciativy NPC od ledna 2016 probíhá v rámci útvarů Policie ČR sběr dat o některých sekundárních drogových trestných činech prostřednictvím formuláře „Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL“, který je povinně vyplňován policistou – zpracovatelem v případech primární drogové kriminality. Formulář slouží zejména ke sběru specifických údajů o zjištěném primárním drogovém trestném činu, jako jsou druh OPL, jehož se tento trestný

10 Pouze ve fázi návrhu zůstala podle našich informací možnost doplnění FZP o další znak, který by ke sledování části sekundární drogové kriminality sloužit mohl. V rámci položky Prokázaná trestná činnost pachatele měl být podle návrhu vyplňován navíc znak „motiv pachatele“. Návrh příslušného číselníku s variantami vyplnění tohoto znaku obsahoval mimo jiné „získání finančních prostředků pro nákup omamných a psychotropních látek“.

čin týkal („zájmová OPL“), množství zadržené OPL, obsah účinné látky v ní, místo záchytu OPL, místo úkrytu, zjištěná cena za měrnou jednotku, informace o odhalené varně pervitinu či pěstírně konopí apod. V případech, kdy má zpracovatel poznatky o tom, že byl kromě příslušného primárního drogového trestného činu spáchán v souběhu s ním ještě nějaký jiný trestný čin, zaznamená se do formuláře jeho právní kvalifikace. V elektronickém formuláři je položka, týkající se tohoto trestného činu, nazvána „Sekundární trestná činnost“ a je k ní připojen dovětek „(směřující k získání prostředků na OPL)“. Vyplněný formulář „Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL“ se stane součástí ETŘ. Také tento zdroj dat tedy umožňuje podchytit pouze malou část zjištěných trestných činů, jež lze pokládat za sekundární drogovou kriminalitu. Předně se prostřednictvím formuláře „Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL“ sbírají data o sekundárních drogových trestných činech pouze tehdy, pokud byly spáchány v souběhu s primárním drogovým trestným činem. Kromě toho formulace příslušné položky formuláře nasvědčuje tomu, že se zaznamenávají pouze sekundární drogové trestné činy opatrovacího charakteru, neboli „směřující k získání prostředků na OPL“.

IV.2 Evidence Ministerstva spravedlnosti ČR

Ministerstvo spravedlnosti ČR shromažďuje údaje o trestné činnosti a jejich pachatelích prostřednictvím tzv. statistických listů trestních (SLT), jež jsou vyplňovány na jednotlivých státních zastupitelstvích a soudech. SLT pro státní zastupitelství a pro soudy mají odlišnou podobu, aby odrážely rozdílný okruh skutečností, o nichž jsou prostřednictvím SLT sbírána data na obou typech justičních institucí. Kromě SLT pro obviněné – fyzické osoby, existují zvláštní SLT i pro případy trestního řízení, vedeného proti právnickým osobám. SLT jsou po provedení kontroly správnosti a úplnosti průběžně odesílány do justiční databáze, která je součástí informačního systému CSLAV.¹¹ Opravy lze provádět během celého roku, na začátku kalendářního roku však do konce komunikačního období (tzn. prvních pěti pracovních dnů měsíce ledna následujícího kalendářního roku). Do statistických listů trestních se nezaznamenávají údaje o jménu, příjmení, bydlišti ani rodném čísle obviněného, resp. o názvu, sídle ani identifikačním čísle obviněné právnické osoby.

Statistické listy trestní pro státní zastupitelství

Statistický list trestní se vyplňuje ke každé známé osobě (fyzické či právnické), zapsané v rejstříku pro dozor v trestním řízení, a to včetně pachatelů, u nichž dochází k odložení věci před začátkem trestního stíhání, např. z důvodu amnestie, nepříčetnosti či nedostatku věku. V případech, kdy došlo k řízení ve věci, v níž nebyl zjištěn pachatel (podezřelý), se SLT nevyplňuje. SLT se vyplňuje buď při meritorním vyřízení policejním orgánem či státním zástupcem v přípravném řízení trestním, a to u policejního orgánu po jeho vidimaci státním zástupcem a u rozhodnutí státního zástupce poté, co nabylo takové rozhodnutí právní moci. U obžaloby, návrhu na potrestání a návrhu na schválení dohody o vině a trestu se SLT vyplňuje při jejich podání. SLT se vyplňuje v těžé věci pouze jednou, a to

11 CSLAV je webová aplikace pro vzdálené zadávání, prohlížení a editování výkazů a statistických listů ze všech organizací resortu Ministerstva spravedlnosti ČR, umožňující jejich centrální zpracování. Seznam statistických listů, které státní zastupitelství, resp. soudy odesílají do systému CSLAV, je uveden v Instrukci Ministerstva spravedlnosti č. j. 69/2011-OD-ST, o vnitřním informačním systému resortu justice – agendy státních zastupitelství, resp. Instrukci Ministerstva spravedlnosti č. j. 68/2011-OD-ST, o statistickém sledování v resortu justice – agendy soudů.

při prvním vydání meritorního rozhodnutí. I když dojde k novému zápisu věci, další SLT se již nevyhotovuje (např. došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání, obviněný se neosvědčil, pokračuje se v trestním stíhání a podává se obžaloba).

SLT zásadně vyplňuje státní zástupce, který ve věci vydal meritorní rozhodnutí, s několika výjimkami v případech, kdy tento státní zástupce sám koná vyšetřování / vede přípravné řízení, a SLT pak vyplňuje státní zástupce vyššího státního zastupitelství, který v takovém přípravném řízení vykonává dozor. Při vrácení věci soudem do přípravného řízení se nový SLT nevyhotovuje a v původním SLT se neprovádějí změny. Údaje o trestním řízení se vyplňují podle stavu ke dni, v němž bylo meritorně rozhodnuto, údaje o pachateli podle stavu v době spáchání trestné činnosti.

Jednou z položek SLT jsou tzv. sledované okolnosti trestné činnosti (položka 25). V rámci sledovaných okolností se mj. zaznamenávají případy, kdy byl zjištěn „vliv omamných a psychotropních látek“ (znaky 17–22, resp. v SLT pro právnické osoby znaky 11–16, představující různé typy drog). Podle aktuálního Návodu k vyplňování statistických listů trestních pro státní zastupitelství¹² se některý z těchto znaků – v závislosti na tom, o který typ drogy se v konkrétním případě jednalo – vyplňuje (a) vždy, jde-li o některý z primárních drogových trestných činů; (b) v ostatních případech tehdy, byl-li zjištěn „nikoliv zanedbatelný vliv použití jiné návykové látky než alkoholu¹³ (...) na spáchaný trestný čin“.¹⁴ Rozlišuje se vliv (a) marihuany nebo hašiše; (b) pervitinu; (c) extáze; (d) heroinu; (e) kokainu; (f) jiné omamné či psychotropní látky.

Statistické listy trestní pro soudy

Statistický list trestní se vyhotovuje samostatně o každé osobě (fyzické či právnické) ihned po právní moci rozhodnutí a to tehdy, (a) je-li soud povinen odeslat tzv. trestní list¹⁵, tedy zejména skončí-li trestní stíhání pravomocným odsouzením obviněného/obviněné právnické osoby; (b) byl-li obviněný/obviněná právnická osoba zproštěn/a obžaloby v celém rozsahu, nebo bylo-li trestní stíhání v celém rozsahu obžaloby zastaveno, anebo trestní věc byla postoupena k mimosoudnímu vyřízení. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání se SLT vyplňuje až po pravomocném rozhodnutí soudu o osvědčení obviněného/obviněné právnické osoby ve zkušební době. SLT se naproti tomu nevyplňuje, byla-li věc vrácena státnímu zástupci k došetření, přerušil-li soud trestní stíhání, v případě pravomocného uznání rozsudku cizozemského soudu, jde-li o návrh na obnovu řízení, a v případě

12 Tento text popisuje stav SLT a návodů k jejich vyplňování, platný k 1. 8. 2017.

13 Míněny omamné či psychotropní látky.

14 Do 31. 12. 2016 se tyto znaky vyplňovaly pouze v případech primární drogové kriminality. U jiných trestných činů, pokud byl zjištěn „nikoliv zanedbatelný vliv jiné návykové látky než alkoholu na spáchaný trestný čin“, se vyplňoval zvláštní znak „vliv omamných a psychotropních látek“ (znak 05, resp. v SLT pro právnické osoby znak 01), který ovšem nerozlišoval mezi různými typy drog. Tento znak byl k 1. 1. 2017 zrušen.

15 Trestní list je standardizovaný formulář, obsahující údaje o pravomocném odsouzení obviněného (nebo o některých případech uznání rozhodnutí cizozemského soudu či mezinárodního soudního orgánu v trestní věci) pro účely jejich zápisu do Rejstříku trestů. Postup při vyhotovování trestních listů upravuje Příloha 4 Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.

obviněné právnické osoby též tehdy, když po pravomocném odsouzení právnické osoby dojde k přechodu trestní odpovědnosti na jejího právního nástupce v důsledku zrušení právnické osoby.

V případě, že soud uloží jedním rozsudkem obviněnému/obviněné právnické osobě jednak trest souhrnný, a jednak trest jiný, vyhotoví dva SLT – jeden o trestné činnosti, za niž byl odsouzenému/odsouzené právnické osobě uložen souhrnný trest, druhý o ostatní trestné činnosti. Obdobně se postupuje, uloží-li soud jedním rozsudkem obviněnému/obviněné právnické osobě jednak trest společný, a jednak trest jiný. SLT vyplňuje ve všech případech soud prvního stupně, a to i tehdy, skončila-li věc pravomocně u odvolacího soudu.

O zaznamenávání souvislosti trestného činu s OPL do statistického listu trestního pro soudy platí totéž, co pro statistické listy trestní pro státní zastupitelství (viz výše). I v případě SLT pro soudy je tedy „vliv omamných a psychotropních látek“ jednou ze sledovaných okolností trestné činnosti (položka 28 u SLT pro fyzické osoby, položka 23 u SLT pro právnické osoby), přičemž od roku 2017 se tento vliv zaznamenává stejnými kódy¹⁶, odlišujícími různé typy drog (kódy 17–22 u SLT pro fyzické osoby, kódy 11–16 u SLT pro právnické osoby), jak u primární drogové kriminality, tak u trestné činnosti, na niž mělo „nikoliv zanedbatelný vliv“ užití OPL.

V databázi CSLAV lze provádět vyhledávání a generování souhrnných sestav (statistických přehledů) v třídění podle jednotlivých položek SLT. Pro sledování sekundární drogové kriminality lze využít třídění podle položky „sledované okolnosti trestné činnosti“, s uvedením některého ze znaků/kódů, vyčleněných pro „vliv omamných a psychotropních látek“. Jak však bylo uvedeno výše, aktuálně se vliv omamných či psychotropních látek zaznamenává i u primárních drogových trestných činů. Bylo by tedy třeba využít přehled, který data dále třídí ještě podle jednotlivých trestných činů, a z tohoto přehledu následně odebrat údaje, týkající se primárních drogových trestných činů.

Dalším omezením stávajícího systému CSLAV z hlediska využitelnosti pro měření sekundární drogové kriminality je skutečnost, že v jednom SLT lze zaznamenat nejvýše tři znaky/kódy „sledovaných okolností trestné činnosti“ zároveň. Návod k vyplňování SLT přitom nabízí kromě „vlivu omamných a psychotropních látek“ cca třicet dalších možných sledovaných okolností trestné činnosti, vyjadřujících např. vliv alkoholu, typ oběti, souvislost s dopravou, následek v podobě smrti apod. Vyskytují-li se v konkrétním případě více než tři sledované okolnosti trestné činnosti, záleží na příslušném pracovníkovi státního zastupitelství/soudu, které z nich do SLT zaznamená, resp. nezaznamená. Navíc i jen samotný „vliv omamných a psychotropních látek“ je rozčleněn do šesti různých znaků/kódů podle typu OPL, takže v případě pachatele, který je polymorfním uživatelem drog, přichází v úvahu uvedení více znaků/kódů „vlivu omamných a psychotropních látek“ v tomtéž SLT (např. opatrovací kriminalita pachatele, který v rovnocenné míře užívá marihuanu, pervitin a extázi; v případě primární drogové kriminality může jít o distribuci více typů OPL).

16 Návod k vyplňování SLT pro soudy používá místo výrazu „znak“, užívaného v návodu pro státní zastupitelství, termín „kód“; význam je ovšem zcela stejný.

Pokud je u dané osoby v SLT v položce „sledované okolnosti trestné činnosti“ vyplněno více znaků/kódů „vliv omamných a psychotropních látek“, protože byl zjištěn vliv více typů OPL, dochází v případě generování statistických přehledů podle znaků/kódů, odpovídajících jednotlivým typům OPL k tomu, že takový SLT je započítán do všech přehledů, sestavených podle těch typů drog, jež jsou v něm jako sledované okolnosti obsaženy. Při pouhém součtu údajů z těchto jednotlivých přehledů by tedy došlo ke zdvojení či ztrojení údajů z těch SLT, jež jako sledované okolnosti obsahují vliv více typů OPL. Naopak v souhrnném přehledu, zahrnujícím sledované okolnosti v podobě vlivu všech nabízených typů OPL (při sestavování přehledu lze jako kritéria zadat i více sledovaných okolností než tři), k takovému násobení nedochází, neboť v takovém případě systém započítá SLT jen jednou, i když obsahuje více sledovaných okolností, jež jsou třídícími kritérii. Pro úplnost je vhodné dodat, že při generování statistických přehledů podle sledovaných okolností trestné činnosti systém CSLAV započítá do přehledu všechny SLT, ve kterých je příslušná sledovaná okolnost vyznačena, bez ohledu na to, zda se v daném případě jedná o sledovanou okolnost jedinou, nebo SLT obsahuje více sledovaných okolností.

Podle Návodu k vyplňování SLT se u jiných než primárních drogových trestných činů vyplňuje některý ze znaků/kódů vlivu omamných a psychotropních látek tehdy, byl-li zjištěn „nikoliv zanedbatelný vliv“ užití OPL na spáchaný trestný čin. Bližší deskripce pojmu „nikoliv zanedbatelný vliv“ ani příkladný výčet případů takového vlivu v návodu uvedeny nejsou, není tedy zřejmé, zda se tato sledovaná okolnost vztahuje pouze na trestné činy pod vlivem OPL, či též např. na kriminalitu opatrovací. Některé indicie nicméně nasvědčují tomu, že se omezuje skutečně pouze na případy trestných činů, páchaných intoxikovanou osobou, příp. na intoxikované osobě. Předně návod hovoří o nikoliv zanedbatelném vlivu „použití“¹⁷ OPL, což naznačuje přímou intoxikaci, na rozdíl od případů, kdy OPL slouží jako motiv pro krádež ze strany jinak v době činu střízlivého pachatele. Dále, jak již bylo zmíněno, mezi sledované okolnosti trestné činnosti patří i „vliv alkoholu“. K tomuto znaku/kódu uvádí Návod na vyplňování SLT následující:

„Uvede se pouze tehdy, jestliže byl zjištěn nikoli zanedbatelný vliv požití alkoholu na spáchaný trestný čin. Neuvádějí se případy, u nichž byla trestná činnost spáchána v souvislosti s požitím alkoholu, ale nikoliv po jeho požití (např. alkohol byl užit ke spáchání trestné činnosti nebo byl výnosem z ní), ani případy, kdy bylo zjištěno, že vykazovaná osoba je evidována jako alkoholik, požití alkoholu však nemělo bezprostřední vliv na trestnou činnost, již se dopustila. Jako příklad lze odkázat na shora uváděné případy dopravní nehody, již pachatel zavinil při řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu, dále na trestný čin výtržnictví podle § 202 tr. zákona, resp. § 358 tr. zákoníku, trestný čin znásilnění podle § 241 tr. zákona, resp. § 185 tr. zákoníku (ale i další násilné trestné činy), pokud byly takové trestné činy spáchány pod vlivem či v důsledku požitého alkoholu apod.“

Z uvedeného lze dovodit, že se má jednat o případy, kdy je pachatel (je otázkou, zda příp. i oběť) v době činu přímo pod vlivem alkoholu v důsledku jeho předchozího užití – analogicky by totéž mohlo platit pro „vliv omamných a psychotropních látek“. Pokud uvedený výklad platí, zaznamenává se prostřednictvím sledované okolnosti „vliv omamných a psychotropních látek“ jen část sekundární drogové kriminality.

17 Míněno patrně „požití“.

Základní statistickou jednotkou databáze, tvořené údaji ze SLT, je osoba, vůči níž se trestní řízení vede. Statistické přehledy z této databáze tedy mohou primárně vypovídat o počtech pachatelů¹⁸ sekundární drogové kriminality, resp. její výše naznačené části, nikoli o počtech sekundárních drogových trestných činů. Některé typy přehledů sice obsahují také údaj o počtu „trestných činů“ (v rámci téhož SLT může být u jedné osoby uvedeno několik skutků, o nichž se dané trestní řízení vedlo), ovšem do něj jsou zahrnuty i skutky, u nichž o trestném činu v pravém slova smyslu hovořit nelze. Ve statistice státních zastupitelství jsou to některé případy, kdy byla věc odložena či trestní stíhání zastaveno, ve statistice soudů pak skutky, ohledně nichž byl obviněný zproštěn obžaloby.

IV.3 Evidence Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba ČR (PMS) eviduje skutečnosti, související s užíváním OPL ze strany jejich klientů, na základě metodického pokynu č. MP2/2015, Kvantitativní monitoring odborné praxe PMS. Část 4.9 pokynu, věnovaná evidenci v oblasti drog a závislosti, upravuje zápis následujících tří typů relevantních skutečností do probačního rejstříku: (a) drogový kontext, (b) závislosti a problémové užívání, (c) drogové testování. Hlavním cílem evidence těchto skutečností je podle pokynu identifikace zastoupení významně rizikových klientů v agendě PMS a sledování intenzity užívání metod práce s těmito klienty.

Z hlediska problematiky sekundární drogové kriminality má význam evidence tzv. drogového kontextu. Položky, týkající se drogového kontextu, jsou součástí karty obviněného ve všech spisech, vedených v probačním rejstříku.¹⁹ Podle pokynu se mají vyplňovat co nejdříve po založení spisu v těch případech, kdy je drogový kontext uveden v příslušném rozhodnutí soudu či státního zástupce. Drogovým kontextem se dle pokynu rozumí skutečnost, že klient PMS spáchal trestný čin:

- (a) pod vlivem drogy – případy, kdy je v rozhodnutí soudu či státního zástupce uvedeno, že pachatel byl v době spáchání trestného činu, za který byl stíhán či odsouzen, pod vlivem návykové látky (vyplňuje se typ drogy, pod jejímž vlivem byl);
- (b) v jiné souvislosti s drogou – případy, kdy klient v souvislosti s trestným činem, za který byl stíhán či odsouzen, předával drogu jiným osobám, přechovával ji, přechovával nástroj na její výrobu, nebo drogu přímo vyráběl (vyplňuje se typ drogy, který v případě tímto způsobem figuruje);

18 Tj. zejména osob pro sekundární drogovou kriminalitu stíhaných, obžalovaných či navržených na potrestání ze statistik státního zastupitelství, resp. osob za sekundární drogovou kriminalitu odsouzených ze statistik soudů. Lze nicméně získat i počty osob, jejichž věc byla vyřízena jinak – např. podmíněným zastavením trestního stíhání, schválením dohody o vině a trestu atd.

19 Tzv. spis je základní statistickou jednotkou této evidence PMS. Příslušné středisko PMS zakládá spis na pachatele trestného činu (v případě více pachatelů jednoho trestného činu je zakládáno více spisů). Spis je evidován v konkrétním roce dle data nápadu v probačním rejstříku agendového informačního systému PMS: (a) jako odsouzený k alternativnímu trestu či trestnímu opatření nebo podmíněně propuštěný s dohledem; (b) jako potenciální pachatel trestného činu, kterému bylo prostřednictvím PMS zprostředkováno řešení konfliktu (např. zvážení možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání); (c) jako potenciální pachatel, který je na základě žádosti soudu posuzován s ohledem na možnost uložení vybrané alternativní sankce či podmíněného propuštění (blíže viz např. https://www.pmscr.cz/download/010116_311216_Komentar_ke_statistickemu_vyhodnoceni_PMS.pdf).

(c) za účelem získání drogy – případy, kdy klient spáchal trestný čin, aby získal drogy nebo peněžní prostředky na drogy (vyplňuje se typ drogy, kvůli jejímuž získání klient trestný čin spáchal).

Kategorie trestných činů, spáchaných „v jiné souvislosti s drogou“, odpovídá primární drogové kriminalitě (§ 283 – § 287 tr. zákoníku), a pro účely sledování sekundární drogové kriminality tedy nemá význam. Za součást sekundární drogové kriminality lze naproti tomu považovat kategorie trestných činů, spáchaných „pod vlivem drogy“ a „za účelem získání drogy“.

Mezi typy drog, které lze při vyplňování těchto položek zvolit, patří i alkohol. Kromě něj lze vybírat z následujících látek: konopné látky (marihuana/hašiš); pervitin nebo jiné amfetaminy; heroin nebo jiné ilegální amfetaminy; subutex legálně (v rámci substitučního programu); subutex nelegálně (z černého trhu); metadon; extáze; kokain; LSD; těkavé látky; tlumivé léky; jiné drogy. Zvolit lze i více než jednu variantu v případě, že k trestnému činu došlo v souvislosti s více druhy drog.

V případě souběhu trestných činů, kdy je klient stíhán či odsouzen za více trestných činů, zaznamenává se do spisu drogový kontext vždy, i když je zjištěn jen u některého ze sbíhajících se trestných činů, přičemž nezáleží ani na tom, zda je trestný čin s drogovým kontextem ze sbíhajících se trestných činů tím nejzávažnějším.

PMS standardně ve svých statistikách sleduje počty nově napadlých spisů, jež obsahují některý z výše uvedených tzv. drogových parametrů, tj. drogový kontext, závislosti a problémové užívání, či drogové testování, a to podle jednotlivých středisek PMS. Centrální databáze PMS nicméně umožňuje také vytvářet sestavy, obsahující údaje pouze o kategoriích, odpovídajících sekundární drogové kriminalitě (trestné činy, spáchané „pod vlivem drogy“ a „za účelem získání drogy“), a to pouze ve vztahu k OPL (tedy bez případů, které se týkají alkoholu, příp. tlumivých léků či těkavých látek).

Pro úplnost lze doplnit, že v evidenci PMS lze nalézt i data o dalších skutečnostech, z nichž je možné usuzovat na sekundární drogovou kriminalitu. Databáze obsahuje údaje o případech, kdy byly klientovi PMS uloženy:

- přiměřené omezení zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek (§ 48 odst. 4 písm. h) tr. zákoníku);
- přiměřená povinnost podrobit se léčeni závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákoníku (§ 48 odst. 4 písm. c) tr. zákoníku;
- ochranné léčení protitoxikomanické (§ 99 tr. zákoníku);
- výchovné omezení neužívat návykové látky (§ 19 odst. 1 písm. e) ZSM);
- výchovná povinnost podrobit se léčeni závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku (§ 18 odst. 1 písm. f) ZSM);
- povinnost podrobit se probačnímu programu, zaměřenému na léčbu závislosti na návykových látkách (§ 17 ZSM).

Tato opatření jsou ukládána tehdy, pokud trestná činnost pachatele nějak souvisí s užíváním návykových látek. Pokud ovšem bylo některé z nich klientovi PMS uloženo v reakci na trestnou činnost, odpovídající sekundární drogové kriminalitě, měla by karta klienta zároveň obsahovat i údaj o drogovém kontextu činu. Zároveň platí, že tato opatření nejsou ukládána ve všech případech s drogovým kontextem. Proto nejpřesnější obrázek o rozšíření sekundární drogové kriminality mezi klienty PMS poskytuje statistika, zahrnující spisy klientů, kteří trestný čin spáchali „pod vlivem drogy“ či „za účelem získání drogy“, přičemž „drogou“ v daných případech byla některá z OPL.

Základním limitem využitelnosti statistik PMS pro účely měření sekundární drogové kriminality je skutečnost, že zahrnují pouze případy, v nichž byla PMS pověřena dohledem ve vykonávacím řízení, připravovala pro orgány činné v trestním řízení z jejich pověření podklady o pachateli pro účely případného rozhodnutí o využití odklonu, uložení alternativní sankce či podmíněném propuštění, příp. s jejich souhlasem podobný alternativní postup v trestním řízení zprostředkovala. Tyto případy se ovšem týkají jen výrazné menšiny trestných činů, jež jsou policií registrovány, a jejich pachatelů.²⁰

Dalším omezením je, že podle výše citovaného pokynu má být drogový kontext v jednotlivých spisech vyplňován tehdy, je-li uveden v příslušném rozhodnutí soudu či státního zástupce. To lze ovšem očekávat spíše jen tehdy, je-li souvislost s OPL přímo znakem skutkové podstaty trestného činu, kterého se klient dopustil, nebo má-li tato souvislost pro rozhodnutí soudu či státního zástupce význam (např. pro stanovení druhu a výše trestu). Je proto možné předpokládat, že u části případů se v evidenci PMS drogový kontext neobjeví, protože není uveden v příslušném rozhodnutí soudu či státního zástupce, ačkoli se ve skutečnosti o sekundární drogovou kriminalitu jednalo.

Specifikem evidence PMS je skutečnost, že nový spis se na klienta zakládá zvláště v přípravném řízení a zvláště v řízení vykonávacím, takže pokud PMS v určité trestní věci činí úkony v přípravném řízení, a následně je v téže věci ve vztahu k témuž klientovi pověřena kontrolou výkonu sankce, objeví se v evidenci PMS k téže věci dva spisy. Pro účely souhrnného zjišťování rozsahu sekundární drogové kriminality by tedy bylo třeba nejprve příslušný datový soubor, obsahující spisy s trestnými činy s „drogovým kontextem“, vyčistit od takových duplicit.

A konečně, vzhledem ke skutečnosti, že základní statistickou jednotkou této evidence PMS je spis, který se vztahuje k pachateli, nikoli k trestnému činu²¹, lze z evidence získat souhrnné údaje o počtech pachatelů sekundární drogové kriminality (se všemi výše zmíněnými omezeními), ne však o počtech sekundárních drogových trestných činů.

20 Jen pro ilustraci – v roce 2016 bylo v ČR pravomocně odsouzeno 61 423 osob (zvláštní sestava „Známí pachatelé 2016 – soudy“, poskytnutá oddělením justičních analýz a statistik MSp, červenec 2017). PMS v témže roce evidovala 19 142 nových spisů v rámci vykonávacího řízení, kam ovšem patří i případy výkonu sankcí, uložených v dřívějších letech, jako jsou úkony PMS v souvislosti s podmíněným propuštěním či propuštěním z ochranného léčení (https://www.pmscr.cz/download/010116_311216__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf).

21 Viz poznámka pod čarou č. 19.

IV.4 Shrnutí

Z informací, které se během výzkumu podařilo shromáždit o informačních systémech relevantních složek systému trestní justice (policie, státní zastupitelství, soudy, probační a mediační služba), v nichž se zaznamenávají údaje o registrovaných trestných činech a jejich pachatelích, lze učinit závěr, že ve stávající podobě nejsou pro účely systematického sběru a zpracovávání spolehlivých dat o sekundární drogové kriminalitě použitelné. V některých z nich jsou evidovány dílčí údaje o určité části sekundární drogové kriminality či jejich pachatelích, ale celkový přehled z nich získat nelze, a vzhledem k odlišným primárním účelům jednotlivých informačních systémů a souvisejícím odlišnostem v metodice sběru a vykazování dat nelze tento nedostatek překonat ani případnou kombinací údajů z více zdrojů (systémů).

Využití kriminálních informačních systémů jednotlivých složek trestní justice k systematickému sledování sekundární drogové kriminality brání z našeho pohledu zejména následující identifikované překážky.

Policie ČR:

- z informačního systému ESK Policie ČR lze ze sekundárních drogových trestných činů získat relativně jednoznačné údaje pouze o trestných činech, spáchaných pod vlivem návykové látky, a vzhledem k retrospektivnímu způsobu vyplňování této položky z dostupných dokumentů nelze spoléhat na jejich přesnost – pokud intoxikace pachatele nemá forenzní význam, nemusí se v dokumentech z trestního řízení objevit;
- pravidla pro zaznamenávání dat o některých položkách, jež mohou naznačovat určitý vztah k užívání návykových látek („předmět zájmu“, „závislost“ mladistvého/nezletilého pachatele) jsou velmi nejasná, což prakticky znemožňuje jednotný postup příslušných pracovníků policie při sběru těchto dat a jejich následnou náležitou interpretaci;
- specializovaný sběr dat o sekundární drogové kriminalitě v rámci trestné činnosti na úseku OPL je v současné podobě schopen podchytit pouze ty sekundární drogové trestné činy, které byly spáchány v souběhu s primárním drogovým trestným činem a mají opatrovací charakter.

Státní zastupitelství a soudy:

- v rámci justičního informačního systému o trestné činnosti se údaje o „vlivu omamných a psychotropních látek“ zaznamenávají podle velmi nejasných pravidel, což prakticky znemožňuje jednotný postup příslušných pracovníků justice při sběru těchto dat a jejich následnou náležitou interpretaci;
- znak, vypovídající o vlivu OPL na spáchaný trestný čin, se v justičním systému vyplňuje i u případů primární drogové kriminality, takže souhrnný přehled o případech, zahrnujících tento znak, nelze bez dalšího čištění použít jako zdroj dat o sekundární drogové kriminalitě;
- možnost zaznamenat do justičního systému v konkrétním případě vliv OPL jako jednu z tzv. sledovaných okolností trestné činnosti je omezena kapacitně – systém umožňuje zaznamenat nejvýše tři takové okolnosti, byť v dané věci se jich současně může vyskytnout více; navíc i jen samotný vliv OPL lze do systému zaznamenat šesti různými znaky, vyjadřujícími vliv různých typů OPL;

- vzhledem k tomu, že základní statistickou jednotkou justičního informačního systému o kriminalitě je osoba, vůči níž se trestní řízení vede, mohou statistické přehledy z něj sestavené primárně vypovídat o počtech pachatelů, nikoli o počtech (sekundárních drogových) trestných činů.

Probační a mediální služba ČR:

- statistiky PMS zahrnují pouze případy, v nichž PMS vykonává svou působnost, což ovšem představuje výraznou menšinu registrovaných trestných činů, resp. jejich pachatelů;
- údaj o tzv. drogovém kontextu případu je do informačního systému PMS zaznamenán pouze tehdy, je-li uveden v příslušném rozhodnutí soudu či státního zástupce, což eliminuje sekundární drogové trestné činy, u nichž nemá souvislost s OPL přímý význam pro rozhodnutí soudu či státního zástupce ani není znakem skutkové podstaty, a proto se v rozhodnutí neobjeví;
- způsob evidence PMS, kdy se nový spis na klienta zakládá zvlášť v přípravném řízení a zvlášť v řízení vykonávacím, vede k nebezpečí duplicitního vykazování určité proměnné v případech, kdy PMS v určité trestní věci činí úkony v přípravném řízení a následně je v téže věci ve vztahu k témuž klientovi pověřena kontrolou výkonu sankce;
- vzhledem ke skutečnosti, že základní statistickou jednotkou evidence PMS je spis, který se vztahuje k pachateli, nikoli k trestnému činu, lze z evidence získat souhrnné údaje o počtech pachatelů, ne však o počtech (např. sekundárních drogových) trestných činů.

Nicméně i když stávající systém neumožňuje získání uspokojivých informací k sledované problematice, pro účely projektu skýtá monitoring SDK prostřednictvím oficiálních statistik největší potenciál, protože umožňuje kontinuální a standardizovaný sběr a vykazování dat. Cílem projektu je navíc navrhnout postup umožňující odhad podílu SDK pouze pro registrovanou trestnou činnost, pro tento účel není tedy ambicí zabývat se i latentní kriminalitou. Jako nejslibnější se v tomto směru jeví sběr dat na úrovni policie, která představuje „první kontakt“ pachatele se systémem trestní justice. Pokud údaj o souvislosti trestné činnosti s OPL není relevantní pro potřeby trestního řízení, nikde se neeviduje a pro subjekty vystupující v pozdějších fázích trestních řízení, které vycházejí jen ze zprostředkovaných informací o okolnostech skutku, je tato souvislost prakticky nezjistitelná. Policista zabývající se případem má tedy největší šanci souvislost v rámci těchto okolností odhalit a zaevidovat.

v.

Nový koncept sekundární drogové kriminality

I vzhledem k zmiňovanému nejednotnému významu bylo jedním z cílů realizovaného projektu mimo jiné *vymezit pojem sekundární drogové kriminality pro potřeby praxe v České republice, a to v kontextu zahraničního i domácího pojetí a vzhledem ke specifickým tohoto druhu trestné činnosti.*

Operacionalizace pojmu SDK je základním předpokladem vytvoření návrhu postupu k jejímu měření. Definice konceptu SDK a jeho kategorií je ale důležitá nejen pro zjišťování míry a struktury této trestné činnosti, ale poskytuje i možnost nad rámec projektu využít vymezenou klasifikaci a na základě ní získaná data pro potřeby dalších studií. Jednoznačná kategorizace by mohla být i ve světle výše popsaných problémů užitečná například pro studie společenských nákladů nebo studie rozšiřující předmět zkoumání na další návykové látky, ale i další výzkum zaměřený na problematiku drogové kriminality. To všechno při vědomí, že SDK je především teoretický koncept a nikdy nebude možné ji přesně kategorizovat a kvantifikovat. V této souvislosti lze zmínit například problém vysoké latence drogové kriminality obecně nebo fakt, že ne každý případ je možné zařadit do konkrétní vymezené kategorie apod. Teoretické vymezení v tomto směru tedy bude vždy představovat nutné zjednodušení.

Pouhé převzetí konceptu EMCDDA, resp. Goldsteina se pro tento účel ukázalo jako nedostačující. Problematické je zejména nejasné vymezení jednotlivých kategorií a nekompatibilita s českým prostředím. Například se ukázalo jako matoucí, že trestná činnost spáchaná na intoxikovaných obětech je považována za součást psychofarmakologické trestné činnosti nebo řízení pod vlivem drog patří do skupiny trestných činů porušujících protidrogové právní předpisy apod.

Z těchto důvodů byl formulován návrh nového konceptu sekundární drogové kriminality a její klasifikace, reflektující prostředí ČR. Cílem tedy bylo vytvořit definici, která by se nemusela měnit podle potřeby jednotlivých studií, byla by použitelná i pro studie společenských nákladů (případně adaptabilní pro alkohol) a zároveň kompatibilní s vymezením EMCDDA.

V.1 Fokusní skupina k posouzení teoretického vymezení konceptu sekundární drogové kriminality

K posouzení tohoto teoretického vymezení a možností zjišťování SDK v podmínkách ČR bylo v listopadu 2017 realizováno expertní šetření ve formě fokusní skupiny s odborníky z oblasti drogové kriminality. Snaha byla sestavit skupinu tak, aby pokrývala co nejširší spektrum odborníků. Kvalitativní metoda fokusní skupiny byla zvolena z důvodu možnosti využití interakce mezi účastníky. Účastníci se navzájem konfrontují, podporují, takže jejich názory jsou v rovnováze a navíc se sami navzájem kontrolují, čímž se zvyšuje věrohodnost jednotlivých výpovědí (Švaříček et al., 2007). Principem této metody je řízená diskuze, kterou vede moderátor. Jako základ pro diskuzi zpracoval výzkumný tým vstupní teze a principy vymezení SDK i návrhy možností ohledně jejího systematického monitoringu. V rámci skupiny byly diskutovány i praktické aspekty související s přípravou metodiky sběru dat o sekundární drogové kriminalitě, která je hlavním výstupem projektu.

Prostřednictvím záměrného výběru byli osloveni jednotlivci zabývající se drogovou kriminalitou teoreticky a ti, kteří se zabývají jejím postihem v praxi. Diskuze se ve finále zúčastnili čtyři experti z řad policie, státního zastupitelství, ministerstva vnitra i akademické sféry/neziskového sektoru.

Přepis diskuze byl podroben obsahové analýze. Názory respondentů byly hodnoceny v rámci dvou základních tematických celků, a to koncept SDK, jednotlivé kategorie a rozlišování mezi nimi, a optimální způsob evidence údajů o SDK.

Teoretické vymezení konceptu SDK

Respondentům byl k posouzení nabídnut návrh nové klasifikace kriminality související s drogami, zahrnující 7 kategorií²² (k finálnímu návrhu kategorizace viz Kapitola V.2):

1. kategorie – Trestné činy přímo zaměřené na postih porušování právní regulace OPL a neoprávněného nakládání s nimi, tzv. statusové delikty (Primární drogová kriminalita).
2. kategorie – Trestné činy, u nichž je vliv návykové látky znakem skutkové podstaty a jež byly pachatelem spáchány pod vlivem OPL.
3. kategorie – Trestné činy, u nichž hlavním motivem pachatele, vedoucím k jejich spáchání, bylo získání prostředků na nákup OPL nebo pořízení OPL pro vlastní potřebu od jiného.
4. kategorie – Trestné činy spáchané v důsledku akutní intoxikace nebo chronického užívání OPL pachatelem.
5. kategorie – Trestné činy, kterých se pachatel dopustil kvůli užívání OPL jiné osoby mimo fungování drogových trhů.
6. kategorie – Trestná činnost páchaná v souvislosti se zajišťováním fungování drogových trhů.
7. kategorie – Trestné činy, u kterých hlavním spouštěčem byla zvýšená viktimnost oběti, čili zvýšená zranitelnost oběti způsobená užíváním nebo užitím OPL.

Pokud jde o vymezení teoretického konceptu a kategorizaci SDK, účastníci skupiny v zásadě akceptovali navržené vymezení bez zásadnějších výhrad. Z diskuze vzešlo několik doporučení, která podle respondentů mohou přispět ke srozumitelnosti popisu jednotlivých kategorií v metodice. Jednalo se o následující návrhy:

- omezit se při posuzování souvislosti na aktuální užívání a přímou souvislost, zejména v případě opatrovací kriminality a kriminality „pod vlivem“, neboť vymezení důsledku chronického užívání je komplikované (rozlišení sociálních faktorů a následků)
- pro účely sledování pokud možno zařadit kategorii sekundárního motivu
- pokud možno sledovat motiv i u primární drogové trestné činnosti
- zohlednit skutečnost, že např. vojenské trestné činy nejsou v ETR evidovány
- rozšířit popis jednotlivých kategorií o příklady z praxe
- zvážit podrobnější vysvětlení vztahu užití OPL a kriminality

22 Sekundární drogovou kriminalitu reprezentují kategorie 2–7. K diskuzi byl prezentován i návrh obsahu jednotlivých kategorií.

Respondenti se vyjadřovali k jednotlivým navrhovaným kategoriím a na základě příkladů z praxe hodnotili přesnost jejich vymezení, překryvy mezi jednotlivými kategoriemi, ale také výskyt daného typu trestné činnosti:

„Majetková a násilná trestná činnost bude pravděpodobně v tomto případě to nejběžnější, kdy policistu napadne daný trestný čin podřadit pod SDK. U těch ostatních je otázka, jestli by se to nepodřadilo pod § 283. Policisté nebudou mít schopnost toto rozlišovat. V tom třetím případě to není tak běžný modus operandi, u trestné činnosti jako protislužba, také se to děje, ale není to tak běžné. Pokud nebude v metodice jasně napsané, jaké trestné činy do které kategorie spadají, pak to nebudou vyplňovat.“

„Kategorie chronického uživatele je komplikovaná. Ve znaleckých posudcích to pravděpodobně bude napsané jinak. Je to zjednodušující. A zejména v případě ohrožení pod vlivem návykové látky to nemusí být problémový uživatel nebo někdo, u koho byla diagnostikována závislost.“

„Vojenské trestné činy řeší vojenská policie. Na tyto záležitosti policie ani nedosáhne. Vojenská policie si dané případy přebírá, pokud je to trestný čin související s příslušníkem.“

„Tím, že tato kategorie (1. kategorie) je zřejmá, tak vlastně nevíme z hlediska motivů, např. distribuce substitučních přípravků...“

Sběr dat o SDK

V rámci skupiny byly diskutovány i možnosti sběru dat o SDK pro statistické účely. Jako nejvhodnější pro identifikaci souvislosti trestné činnosti s OPL v rámci systému trestní justice byla navrhována úroveň policie.

Respondenti fokusní skupiny považují aktivitu směřující k systematickému monitoringu SDK za užitečnou. V současné době je evidován pouze zlomek toho, co lze zahrnout do sekundární drogové kriminality, především z důvodu náročnosti změn v evidenčním systému policie. K tomuto účelu nebyla dosud vypracovaná žádná metodika. Její vytvoření by respondenti považovali za přínosné. Data o drogové problematice shromažďují zejména policisté z oddělení toxikologie, nicméně většina případů je okresního charakteru a nezabývají se jí specialisté na drogovou problematiku. Rozšíření sběru dat o sekundární drogové problematice na celou policii by podle respondentů představovalo významný posun.

„Aktuální sledování sekundární drogové trestné činnosti je pouze zlomkem vymezeného konceptu. Je to tím, že dotazník spadá do elektronického systému evidence trestního řízení a jeho změna je poměrně obtížná.“

„Policie v tuto chvíli nemá žádnou metodiku, jakým způsobem se data sbírají, pokud jde o drogovou kriminalitu obecně. Dotazník vyplňují specialisté po linii toxikologie, a to na krajských a obvodních ředitelstvích. Policisté ostatních oddělení (např. dopravní) nemají povinnost data vyplňovat, a proto data nejsou kompletní. NPC s jinými odděleními spolupracuje, ale nemůže jim nic nařídít.“

„Kdyby ale metodika byla určena pro celou policii, pak by to znamenalo výrazný posun. V případě dalších kroků by bylo potřeba se zaměřit na ředitelství služby pořádkové a dopravní policie, kteří by sledování tohoto fenoménu do své oblasti působnosti prosadili.“

Pokud jde o postup zaznamenávání SDK, jako optimální se podle respondentů jeví sběr dat přes informační systém evidence trestního řízení (ETR). Souvislost s užíváním drog je přitom nejvhodnější zaznamenat na konci procesu vyšetřování trestné činnosti, kdy jsou všechny skutečnosti o případu i pachateli známy.

„Naopak jakmile někdo spáchá nějaký trestný čin pod vlivem drog, tak okamžitě přibírají znalce, i když to není nutné. Nicméně ten názor je, že je to správně. Nicméně k tomu, co je plánováno sbírat, by bylo nejvhodnější přes ETR. Shromažďovat to prostřednictvím pořádkové policie, která sebere pachatele na ulici, není vhodné, protože ta ho např. v Praze posílá dál. A data, která jsou v plánu získat, jsou známá až na konci.“

Jako optimální se podle respondentů jeví postup, kdy by statistik SDK vše zaznamenal do evidence na základě poznámky od zpracovatele. Problém je, že v současnosti statistik dostává pouze usnesení o zahájení trestního stíhání a návrh na podání obžaloby, čili nedostává znalecké posudky nebo celý spis. Pokud však statistik nebude mít komplexnější informace, nebude schopen SDK odhalit nebo nějakým způsobem souvislost identifikovat. Jako možné řešení se jeví standardizovaná poznámka pro statistika od zpracovatele.

„Pokud nebude v metodice jasně napsané, jaké trestné činy do které kategorie spadají, pak to nebudou vyplňovat. Anebo pokud to nebude vyplňovat statistik, který o tom přesně ví a bude mít ty informace, protože mnohdy statistik dostává pouze usnesení o zahájení trestního stíhání a návrh na podání obžaloby (NPO), čili nedostává znalecké posudky nebo celý spis. Pokud statistik nebude mít komplexnější informace (NPO podrobně popsané), tak nebude schopen SDK odhalit nebo nějakým způsobem to identifikovat.“

V rámci diskuze o postupu zaznamenávání SDK byly také identifikovány i skutečnosti, které mohou představovat jistou překážku při implementaci systému sběru dat o SDK v praxi. Jednalo se zejména o obavy, že policisté/statistici na obvodních odděleních nebudou dostatečně motivováni SDK v rámci evidence trestního řízení zaznamenávat. Jako důvody byly respondenty uváděny například nedostatek informací, neznalost, nezájem o danou problematiku, rostoucí administrativní zátěž, komplikace pro postup trestního řízení, tlak na rychlé vyřešení věci. Pro policisty zařazené na jiných odděleních (pořádková, dopravní, majetek, násilná) představuje drogová problematika spíše okrajovou záležitost a zjišťování SDK mohou vnímat jako další zátěž, která není podstatná pro řešení daného případu. Vyplňování příznaku SDK by mohlo navíc komplikovat trestní řízení např. z důvodu nutnosti přizvání znalce nebo přivolání lékaře při umístění pachatele na celu předběžného zadržení.

Respondenti se shodli, že metodika pro zaznamenávání SDK má být jasná a srozumitelná. Vše by mělo být detailně vysvětleno, nicméně nemělo by se jednat o mnohastránkový dokument, který bude odrazovat svým rozsahem. Aby se skutečně podařilo metodiku, resp. změnu sběru dat, přes elektronický systém evidence trestního řízení prosadit, je potřebné změnu provést přes Policejní prezidium, iniciativa zvenčí by implementaci mohla výrazně napomoc.

„Obávám se, že bude o tom potřeba informovat v podstatě všechny policisty, kteří přijdou do kontaktu s osobou, která spáchala nějakou trestnou činnost. To bude potřeba upravit detailně a dopodrobna. My to třeba chápeme jinak tuhle kategorii, řekněme nějak obecně, ale tam to bude potřeba opravdu velmi konkrétně vymezit. A potom další věc je dostat to do života, aby se s tím obeznámili.“

Výsledky fokusní skupiny tvořily základ pro další expertní šetření formou delfské metody (viz následující Kapitola VI.). Při hledání nejvhodnějšího postupu sběru dat o sekundárních drogových trestných činech byl důraz kladen na minimalizaci administrativní zátěže a přesnou, ale stručnou formulaci instrukcí k jejich identifikaci.

V.2 Návrh teoretického vymezení sekundární drogové kriminality

Na základě analýzy dokumentů (právní úprava, odborná literatura, strategické a koncepční materiály apod.) a po zohlednění poznatků z fokusní skupiny byly formulovány základní východiska nového teoretického konceptu SDK.

Vymezení vychází z dichotomie drogové kriminality, resp. trestné činnosti související s drogami a jejího členění na primární a sekundární drogovou kriminalitu.

Koncept striktně odděluje SDK od primární drogové kriminality (PDK). Primární drogová kriminalita byla pro větší přehlednost vyjmuta z finální kategorizace a stojí zcela mimo koncept SDK. Pokud trestný čin patří mezi primární drogové trestné činy (§ 283 – § 287 tr. zákoníku), nelze ho zároveň zařadit do SDK, ani kdyby splňoval charakteristiky některé z jejích kategorií (např. distribuce OPL za účelem získání prostředků na nákup OPL pro vlastní potřebu). Toto řešení bylo zvoleno i z praktických důvodů s ohledem na možnost samostatně sledovat a analyzovat obě skupiny drogové kriminality.

Koncept má za cíl podchytit fenomén SDK v co největší možné šíři. SDK se rozumí veškerá trestná činnost spáchaná v souvislosti s užíváním OPL (kromě primární drogové kriminality). Na druhé straně vymezení se vztahuje jen na přímou souvislost mezi OPL a trestnou činností. Koncept tedy nezahrnuje trestnou činnost, u které souvislost s OPL není úplně jednoznačná. Za SDK proto není považována např. trestná činnost pachatele, jehož kriminální kariéru ovlivnilo užívání OPL a s tím související zanedbávání rodičů v dětství nebo trestná činnost v lokalitách, které jsou sociálně vyloučeny kvůli přítomnosti drogového trhu apod., neboť taková nepřímá souvislost je pro praktické účely zpravidla s dostatečnou mírou určitosti téměř nezjistitelná. Po doporučení odborníků z fokusní skupiny bylo sledování rovněž omezeno pouze na trestnou činnost související s aktuálním užíváním OPL.

SDK je rozdělena do 6 hierarchicky uspořádaných, vzájemně prostupných kategorií. Kategorizace byla navržena tak, aby pokrývala veškerá nezákonná jednání související s užíváním OPL a nakládání s nimi, a to včetně takových případů, které se možná v ČR vyskytují pouze vzácně, nebo vůbec. Jednotlivé kategorie jsou seřazeny podle míry souvislosti s OPL.

Jednotlivé kategorie sekundární drogové kriminality

1. „Vliv OPL znakem skutkové podstaty“:

Do první kategorie byly zařazeny **trestné činy, u nichž je vliv návykové látky znakem skutkové podstaty a jež byly pachatelem spáchány pod vlivem OPL**. Jde konkrétně o trestné činy podle:

- § 274 (ohrožení pod vlivem návykové látky),
- § 360 (opilství),
- § 384 (vyhýbání se výkonu služby),
- § 385 (vyhýbání se výkonu služby z nedbalosti),
- § 388 (vyhýbání se výkonu strážní, dozorčí nebo jiné služby).

Tato kategorie byla zařazena na první místo klasifikace, protože je v jistém smyslu na pomezí primární a sekundární drogové kriminality. Jde v podstatě o „psychofarmakologicky podmíněnou“ trestnou činnost, kde vliv návykových látek v kombinaci s určitým jednáním je natolik závažný, že je potřeba postihovat tyto případy jako samostatný trestný čin. Uvedené skutkové podstaty se vztahují na všechny návykové látky, přičemž lze předpokládat, že podstatná část této trestné činnosti je páchána v souvislosti s alkoholem. U trestných činů vojenských je navíc zneužití návykové látky jen jednou z alternativ objektivní stránky. Tato kategorie sekundární drogové kriminality zahrnuje jen skutky, kdy pachatel jednal pouze pod vlivem některé z OPL. V případě kombinace vlivu OPL a jiné návykové látky (např. alkoholu) ty skutky, u nichž převažoval vliv OPL, nebo u nichž nelze určit, zda převažoval vliv OPL či jiné návykové látky.

2. „Opatřovací“:

Druhou kategorii tvoří **trestné činy, u nichž hlavním motivem pachatele, vedoucím k jejich spáchání, bylo získání prostředků na nákup OPL pro vlastní potřebu, nebo pořízení samotné OPL pro vlastní potřebu od jiné osoby**. Jde v podstatě o kategorii, kterou EMCDDA (2007) označuje jako ekonomicky motivovanou trestnou činnost. Jelikož jde o kriminalitu typicky spojovanou zejména s problémovými uživateli drog, zařadili jsme ji v klasifikaci na druhé místo. Co se týče formy, půjde zejména o majetkovou či násilnou trestnou činnost (např. loupeže, krádeže v obchodě, úvěrové podvody, zpronevěry). Patří sem ale i skutky, spočívající v získání OPL od jiné osoby pro vlastní potřebu pachatele trestným činem (např. krádež OPL dealerovi, loupež na jiném uživateli za účelem získání OPL apod.). V takovém případě ale musí jít o získání OPL, kterou pachatel sám přímo užívá, nikoliv o získání jiné látky, ze které by si pachatel svou OPL teprve vyrobil. Skutky, spáchané uživatelem jako protislužba za OPL pro jeho potřebu (např. ublížení na zdraví spáchané uživatelem vůči třetí osobě na pokyn dealera, který mu za to slíbil poskytnout OPL), rovněž spadají do této kategorie. Kromě toho sem zařazujeme i skutky, jichž se pachatel dopustil v důsledku toho, že vlastní prostředky, určené na splnění své zákonné povinnosti, použil na pořízení OPL pro vlastní potřebu (např. zanedbání povinné výživy, spáchané v důsledku nedostatku prostředků pachatele, způsobeného jejich vynakládáním na nákup OPL pro vlastní potřebu). Naopak na rozdíl od EMCDDA a mnohých jiných vymezení sem nepatří trestné činy primární drogové kriminality (§ 283 – § 287 tr. zákoníku, resp. § 187 – § 188a trestního zákona č. 140/1961 Sb.), byť by byly spáchány v úmyslu získat

prostředky na nákup OPL pro vlastní potřebu (např. prodej OPL) nebo získat přímo OPL pro vlastní potřebu (např. výroba OPL). Jelikož by sekundární drogová kriminalita měla být navázána jen na aktuální užívání, neměly by sem patřit ani skutky, jejichž pachatel nebyl v době spáchání činu uživatelem OPL, byť by je spáchal v souvislosti s důsledky užívání OPL v minulosti (např. pachatel, který se v důsledku užívání OPL v minulosti ocitl bez prostředků, a třebaže v současnosti OPL neužívá, opatřuje si prostředky na živobytí krádežemi).

3. „V důsledku užití/užívání OPL“:

Do třetí skupiny spadají **trestné činy, spáchané v důsledku pachatelovy intoxikace OPL, jeho abstinenciho syndromu nebo změn jeho organismu, souvisejících s aktuálním užíváním OPL**. Jde o tzv. psychofarmakologicky motivovanou kriminalitu. I když je tento typ trestné činnosti pravděpodobně relevantnější pro alkohol i v souvislosti s „nelegálními“ drogami, má nepochybně svůj význam. Patří sem skutky spáchané pachatelem pod vlivem OPL, a to včetně případů intoxikace za účelem odstranění zábran pachatele (užití „na kuráž“). Kromě kriminality spáchané vlivem akutní intoxikace sem řadíme i skutky spáchané v důsledku projevů abstinenciho syndromu pachatele nebo změn jeho organismu, souvisejících s aktuálním dlouhodobým či intenzivním užíváním OPL (např. skutek spáchaný uživatelem nacházejícím se ve stavu toxické psychózy). Nicméně tím, že se sekundární drogová kriminalita váže jen k aktuálnímu užívání, nepatří sem skutky, jejichž pachatel nebyl v době spáchání činu uživatelem OPL, byť by byly spáchané v důsledku změn organismu pachatele, souvisejících s užíváním OPL v minulosti (např. násilný trestný čin pachatele, který v současnosti OPL neužívá, spáchaný pod vlivem schizofrenní poruchy, jež se u něj rozvinula v minulosti v souvislosti s užíváním OPL). V případě skutků, spáchaných v důsledku užití/užívání OPL a zároveň užití/užívání jiné návykové látky (např. pachatel byl v době činu pod vlivem marihuany a alkoholu), sem řadíme pouze ty skutky, u nichž převažoval vliv OPL, nebo u nichž nelze určit, zda převažoval vliv OPL či jiné návykové látky. Ovlivnění OPL musí být zásadním faktorem vedoucím ke spáchání trestného činu. Nepatří sem proto skutky, u nichž užití/užívání OPL nemělo významný vliv na uskutečnění protiprávního jednání (např. krádež v obchodě spáchaná osobou, která několik hodin před činem užila menší množství marihuany, jejíž psychoaktivní účinky již odezněly, i když v organismu pachatele lze účinnou látku stále zjistit). Mimo jsou i skutky spáchané sice pod vlivem OPL, ale kterých by se pachatel dopustil i bez užití OPL (např. ublížení na zdraví oběti, se kterou má pachatel dlouhodobé neshody, a kterou by při daném konfliktu s největší pravděpodobností fyzicky napadl, i kdyby nebyl pod vlivem OPL).

4. „V souvislosti s užíváním OPL jinou osobou“:

Do této nově vytvořené kategorie patří **trestné činy, jejichž hlavní příčinou bylo užívání OPL osobou odlišnou od pachatele i oběti**. Tato skupina se od předchozích liší v tom, že souvislost s OPL se netýká přímo užívání pachatele, ale jiné osoby. Kriminalitě páchané v důsledku užití/užívání OPL obětí je přitom vyhrazena samostatná kategorie. Záměrem bylo zachytit další možné souvislosti, které přicházejí v úvahu ve vztahu užívání OPL a trestné činnosti. Tato kategorie může zahrnovat různorodá jednání. Patří sem například majetková trestná činnost (krádeže, úvěrové podvody apod.) páchaná za účelem

získání prostředků na nákup OPL pro jinou osobu (např. pro partnera pachatele). Nebo skutky, jichž se pachatel dopustil v důsledku toho, že vlastní prostředky, určené na splnění své zákonné povinnosti, použil na pořízení OPL pro potřebu jiné osoby (např. zanedbání povinné výživy, spáchané v důsledku nedostatku prostředků pachatele, způsobeného jejich vynakládáním na nákup OPL pro potřebu partnera). Tedy jakási „kvazi-opatřovací“ kriminalita. Na rozdíl od následující kategorie systémové trestné činnosti nemusí tato kriminalita být páčána jen za účelem podpory užívání OPL. Patří sem například i násilná trestná činnost, páchaná v reakci na užívání OPL jinou osobou (např. ublížení na zdraví dealera spáchané jako msta rodičem mladistvého uživatele, jemuž dealer dodával OPL apod.). Tak jako při opatřovací kriminalitě sem nepatří primární drogové trestné činy, byť by byly spáchané v úmyslu opatřit OPL jiné osobě (např. výroba OPL pro jinou osobu či prodej OPL za účelem získání prostředků na nákup OPL pro jinou osobu).

5. „Zajištění fungování drogového trhu“:

Klasicky se mezi sekundární drogovou kriminalitu řadí i **trestné činy, spáchané v rámci zajišťování fungování drogového trhu**. Jde o kategorii, u níž je stanovování souvislosti v jistém smyslu složitější než u ostatních skupin SDK, jelikož se neváže na užívání konkrétní osoby. Situaci navíc komplikuje fakt, že je často těžké dostatečně odlišit, které trestné činy jdou na vrub OPL a které jsou páčány v souvislosti s fungováním černého trhu obecně. I když tato kategorie spíše odráží realitu producentských a tranzitních zemí v rámci drogových trhů, i v klasifikaci SDK adaptované na místní podmínky má jistě svoje místo. Lze sem zařadit například skutky spočívající v úplatkářství v souvislosti s fungováním drogového trhu (např. podplacení pracovníka celní správy při dovozu OPL apod.); násilnou trestnou činnost mezi aktéry drogového trhu (např. násilné trestné činy mezi dealery v důsledku konkurence v obchodu s OPL apod.) nebo skutky spočívající v legalizaci výnosů z trestné činnosti ve vztahu k výnosům z obchodu s OPL. Tak jako u předchozích kategorií sem nepatří primární drogové trestné činy, byť by spočívaly např. v organizování obchodu s OPL.

6. „Oběť – uživatel“:

Do poslední skupiny byly zařazeny **trestné činy, spáchané na uživateli v důsledku jejich vyšší zranitelnosti, způsobené užíváním OPL**. Podle klasifikace EMCDDA jsou tyto trestné činy součástí tzv. psychofarmakologicky podmíněné kriminality, vzhledem k odlišnému charakteru souvislosti se ale jeví jako vhodnější vyhradit jim samostatnou kategorii. Tato skupina tedy zahrnuje zejména majetkovou, násilnou či mravnostní trestnou činnost, spáchanou na oběti se sníženou obranyschopností v důsledku intoxikace OPL, případně majetkovou trestnou činnost (např. podvod), spáchanou na oběti, kterou lze v důsledku snížení duševních schopností, způsobeného užíváním OPL, snáze oklamat. Není přitom nutné, aby pachatel měl přímo vědomost o tom, že zvýšená viktimita oběti je způsobena OPL. Také sem patří skutky, jejichž pachatel nevěděl, že vyšší zranitelnost oběti souvisí s užitím/užíváním OPL, pokud si jinak byl vyšší zranitelnosti oběti vědom (např. krádež spáchaná na silně intoxikované oběti, kterou si pachatel vyhlédl kvůli její zjevné nemohoucnosti, aniž by věděl, zda je způsobena užitím OPL, opilostí, nemocí apod.). V případě skutků, kdy vyšší zranitelnost oběti souvisela s užitím/užíváním OPL a zároveň s užitím/užíváním jiné návykové látky (např. oběť byla v době činu pod vlivem marihuany a alkoholu), se tak jako u ostatních kategorií za sekundární drogovou kriminalitu považují

pouze ty skutky, u nichž převažoval vliv OPL, nebo u nichž nelze určit, zda převažoval vliv OPL či jiné návykové látky. Nepatří sem ale trestná činnost, kde je OPL použita pachatelem jako prostředek k jejímu spáchání. Jde o skutky, u kterých oběť neužila OPL vědomě a dobrovolně (např. znásilnění spáchané poté, co pachatel využil nepozornosti oběti a přimícháním OPL do jejího nápoje ji uvedl do stavu bezbrannosti).

„Sekundární motiv“ v případech primární drogové kriminality

Jako sekundární drogová kriminalita se často označuje i situace, kdy se pachatel dopouští primární drogové kriminality, zejména prodeje drog, za účelem financování svého vlastního užívání (viz Kapitola II.3 a III.3).

V rámci prezentovaného konceptu však tyto trestné činy za SDK považovány nejsou, jelikož jde o PDK, a proto i možnosti jejich měření stojí mimo zaměření projektu.

Jde ale nepochybně o zajímavý a důležitý indikátor, který by mohl významně doplnit představu o rozsahu kriminality spojené s užíváním OPL, což zdůrazňovali mimo jiné i experti v rámci fokusní skupiny. Bylo by tedy vhodné sledování i této trestné činnosti, i když mimo záběr navrženého postupu pro sběr dat o SDK.

V případě úspěšné implementace metodiky sběru dat o SDK by například bylo možné sledovat tento typ trestné činnosti v rámci modifikovaného již existujícího systému sběru dat, konkrétně v rámci Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL²³. Formulář ve stávající podobě obsahuje položku zaměřenou na SDK. V případě zavedení navrhovaného sběru dat ohledně SDK do praxe by se stala evidence v rámci Hlášení v podstatě nadbytečnou. Bylo by ale vhodné evidenci na tomto místě zachovat, formulář patřičně modifikovat a využít „Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL“ právě ke sběru absentujících dat o primární drogové kriminalitě s tzv. „sekundárním motivem“.

23 Viz Kapitola IV.1.

VI.

Expertní šetření k technickým možnostem sběru dat o sekundární drogové kriminalitě na úrovni policie

Druhá fáze expertního šetření byla tedy zaměřena na identifikaci informačního systému, do něhož by bylo možné data o sekundární drogové kriminalitě zaznamenávat, a nalezení vhodného postupu při jejich evidenci, který by umožnil následné využití sebraných dat k požadovaným účelům. Navazovala na výsledky fokusní skupiny, která přispěla k návrhu kategorizace sekundární drogové kriminality. Východiskem pro další úvahy byl závěr, k němuž výzkumný tým došel během dosavadního průběhu výzkumu, a sice, že data o sekundární drogové kriminalitě pro statistické účely by měla být sbírána prostřednictvím některého z informačních systémů Policie ČR. Respondenty pro druhou fázi expertního šetření tedy tvořili pracovníci Policie ČR z celostátních útvarů i útvarů s územně vymezenou působností, kteří se ve své praxi zabývají sběrem a zpracováním dat o kriminalitě (bez ohledu na druh trestné činnosti) v rámci policejních informačních systémů. Vzhledem k cílům této fáze šetření bylo záměrem získat pro účast v expertním panelu zástupce jak tzv. zpracovatelů, tj. policistů, kteří vyřizují jednotlivé nově napadlé trestní věci a zavádějí o nich základní údaje do informačního systému ETŘ, tak i statistiků, kteří následně do informačního systému zaznamenávají údaje ze zpřístupněných dokumentů z trestního řízení, a to z různých krajů ČR.

VI.1 Popis výzkumného souboru

Sestavení expertního panelu probíhalo metodou záměrného výběru přes instituce, kdy byla oslovena vedení relevantních celorepublikových pracovišť (Policejní prezidium ČR, Národní protidrogová centrála SKPV PČR) i jednotlivých krajských ředitelství policie, se žádostí o spolupráci a nominaci vhodných odborníků z útvarů v jejich působnosti. Tímto způsobem bylo doporučeno 33 pracovníků policie, které výzkumný tým obeslal se žádostí o účast v expertním šetření. Alespoň jednoho kola šetření se nakonec zúčastnilo 30 expertů.

Zastoupeny byly oslovené celorepublikové útvary a dále útvary z obvodů osmi krajských ředitelství policie. Celkem čtyři respondenti byli z celorepublikových pracovišť (Národní protidrogová centrála SKPV PČR, Policejní prezidium ČR – Ředitelství služby dopravní policie, Policejní prezidium ČR – Ředitelství služby pořádkové policie, Policejní prezidium ČR – Úřad služby kriminální policie a vyšetřování). Z útvarů s územně vymezenou působností byli nejvíce zastoupeni pracovníci policie z Olomouckého (6 respondentů) a Jihomoravského (4 respondenti) kraje. Po třech respondentech pocházelo z útvarů v obvodu krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, kraje Vysočina, Moravskoslezského kraje a Středočeského kraje, po dvou z útvarů v obvodu krajského ředitelství policie Plzeňského kraje a Jihočeského kraje. Z hlediska role v procesu zaznamenávání údajů o trestné činnosti do informačních systémů Policie ČR bylo v expertním panelu nejvíce zpracovatelů, a to patnáct. Devět respondentů působilo na pozici statistika a šest uvedlo jinou roli (vedení útvaru či jeho části, metodická, analytická či operativní činnost). Na dotaz ohledně případné specializace respondenta na určitý druh trestné činnosti odpovědělo 27 z nich. Nejčastěji uváděli specializaci na drogovou trestnou činnost, a to samostatně (13 osob), nebo v kombinaci s jiným druhem kriminality (násilnou, mravnostní či majetkovou – 3 osoby). Specialisty na majetkovou trestnou činnost byli 3 respondenti, jeden byl zaměřen na obecnou kriminalitu a jeden uvedl, že se zabývá všemi druhy trestné činnosti. Šest expertů odpovědělo, že specializaci na konkrétní druh kriminality nemají. Pokud jde o délku

praxe respondentů na jejich aktuálním pracovním zařazení, byl mezi nimi značný rozptyl, uváděli délku praxe od 7 měsíců po 28 let (průměr 9,8 roku) – Tabulka 8. Průměrná délka působení u Policie ČR mezi experty činila 21,9 roku.

Tabulka 8: Délka praxe respondentů na aktuálním pracovním zařazení

Délka praxe	Do 2 let	Přes 2 roky do 10 let	Přes 10 let do 20 let	Přes 20 let	Celkem
Počet expertů	7	11	9	3	30

VI.2 Průběh šetření

V této fázi expertního šetření byla využita delfská metoda. Tuto metodu, resp. techniku lze charakterizovat jako opakovanou anonymní anketu mezi odborníky, kteří se mají vyjádřit k přesně určenému tématu. Anonymita účastníků eliminuje tendence ke konformismu a vliv dominantních osobností ve skupině. Pro výsledky šetření je zásadní výběr expertů, kromě jejich odbornosti je nutné zajištění jejich dlouhodobější motivace k účasti. Značná časová náročnost patří mezi hlavní nevýhody tohoto přístupu. Dotazování se koná v několika kolech, přičemž otázky se formulují nejdříve obecně, pak se postupně zpřesňují a konkretizují. Výsledky každého kola jsou průběžně vyhodnocovány a účastníci o nich informováni. Řízená zpětná vazba je tedy zajišťována prostřednictvím za sebou následujících dotazníků, které se doplňují vždy informacemi získanými z dřívějších kol, organizátor výzkumu vybírá z dotazníku pouze údaje pro sledovaný problém relevantní. Takto se respondenti dozvídají názory ostatních a v dalších kolech pak svoje názory korigují nebo zdůvodňují svá odlišná stanoviska. Oslovení experti nemusejí nakonec dospět ke shodě. I to, že existují různá, často rozporná stanoviska, může být pro uživatele výsledků užitečná informace. Zvláště tehdy, když experti svoje názory důkladně zdůvodní (Cejp, 2011).

Terénní fáze šetření probíhala korespondenčně prostřednictvím e-mailu v prvním čtvrtletí roku 2018. Respondentům byl nejprve v prvním kole šetření rozeslán formulář, který kromě základních informací o respondentovi, sloužících k popisu výzkumného souboru – panelu expertů (viz výše), obsahoval otázky, zjišťující názor expertů na možnost identifikace případů jednotlivých kategorií sekundární drogové kriminality v praxi a na způsob, jakým by údaj o sekundárním drogovém charakteru takových trestných činů mohl být zaznamenán do vybraného informačního systému Policie ČR. Informace, získané z odpovědí expertů, byly zpracovány a analyzovány. Na základě toho byl formulován první pracovní návrh postupu při zaznamenávání jednotlivých definovaných kategorií sekundární drogové kriminality. V rámci druhého kola šetření byli respondenti seznámeni s výsledky kola prvního, byl jim představen pracovní návrh postupu sběru dat o jednotlivých kategoriích SDK, a byli požádáni o názor na jeho vhodnost a proveditelnost a na některé další aspekty, týkající se zajištění důvěrnosti sbíraných dat či možnosti a vhodnosti jejich zaznamenávání do jiných informačních systémů Policie ČR. Na základě výsledků druhého kola byl původní návrh postupu sběru dat modifikován, rozšířen a byly do něj zapracovány hlavní připomínky a náměty respondentů. Tento, již zcela konkrétní návrh, byl respondentům spolu s hlavními výsledky druhého kola představen ve třetím kole šetření. Úkolem respondentů ve třetím kole bylo posoudit vhodnost navrhovaného řešení a vyjádřit se k otázce nejvhodnějšího umístění nové položky pro záznam dat o SDK do

zvoleného informačního systému. Ve všech třech kolech šetření dostali respondenti prostor uvést jakýkoli komentář k navrhovanému řešení či obecně k tématu měření sekundární drogové kriminality, což mělo kromě inspirace přinést výzkumnému týmu i určitou zpětnou vazbu. Po zpracování a analýze odpovědí z třetího kola a po vyhodnocení poznatků z celého dosavadního průběhu výzkumu připravil výzkumný tým první pracovní návrh metodiky zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality, která byla určena k pilotáži (viz dále Kapitolu VII.2).

VI.3 Výsledky – 1. kolo šetření

Prvního kola expertního šetření formou delfské metody se zúčastnilo 30 respondentů. Formulář, který obdrželi k vyplnění, obsahoval ke každé ze šesti kategorií sekundární drogové kriminality, vytvořených na základě výsledků teoretické části výzkumu a fokusní skupiny,²⁴ zhruba tyto otázky:

- a) *Kdo má obvykle největší možnost v průběhu přípravného řízení hodnověrně zjistit, že vyšetřovaný trestný čin má souvislost s OPL, která jej řadí do příslušné kategorie sekundárních drogových trestných činů? Vybírat bylo možno z variant statistik, zpracovatel, jiný pracovník policie (uveďte jaký), nikdo (uveďte proč).*
- b) *V jaké fázi přípravného řízení má uvedená osoba zpravidla dostatek informací, aby mohla hodnověrně zjistit tuto souvislost vyšetřovaného trestného činu s OPL? Požadována byla volná odpověď respondenta.*
- c) *Ve kterém dokumentu z přípravného řízení (záznam o zahájení úkonů trestního řízení, usnesení o zahájení trestního stíhání, záznam o sdělení podezření, protokol o výsledku obviněného, návrh na podání obžaloby, návrh na podání návrhu na potrestání atd.) by bylo nejvhodnější uvádět údaj o této souvislosti vyšetřovaného trestného činu s OPL? Požadována byla volná odpověď respondenta.*
- d) *Do jakého informačního systému Policie ČR a do které jeho části (typu zdrojového formuláře či konkrétní položky) by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o této souvislosti vyšetřovaného trestného činu s OPL, aby byl takový záznam využitelný pro následné zpracování např. pro účely souhrnných přehledů kriminality? Požadována byla volná odpověď respondenta.*

Odpovědi respondentů byly hodnoceny zvlášť pro každou z navržených kategorií sekundárních drogových trestných činů. V odpovědích a komentářích respondentů k jednotlivým kategoriím nebyly shledány větší rozdíly, tj. experti často volili stejné či obdobné odpovědi a uváděli obdobné komentáře u všech či většiny kategorií.

1. Trestné činy, u nichž je vliv návykové látky znakem skutkové podstaty a jež byly pachatelem spáchány pod vlivem OPL

Ad a) Souvislost s OPL, která by zakládala příslušnost trestného činu do této kategorie SDK, má podle naprosté většiny (27) respondentů obvykle největší možnost zjistit zpracovatel případu (pět z nich uvedlo kromě zpracovatele ještě jinou osobu). Kromě zpracovatele se v odpovědích objevil policista, který je na místě činu (uvedli 2 respondenti); statistik (2); dopravní policie (2); operativní pracovník (1); specialista

24 Viz Kapitolu V.1o výsledcích první fáze expertního šetření, realizované metodou fokusní skupiny.

na toxu (1); pořádková policie (1); příslušník SKPV (1). Ani jeden respondent nevěděl, že tuto souvislost nemůže zjistit nikdo nebo že otázku nemůže posoudit.

„Vzhledem ke skutečnosti, že ovlivnění návykovou látkou je prakticky ve skutkové podstatě, tak snad každý a ze stejného důvodu prakticky postrádá tato kategorie smysl.“

„Pokud se jedná o případ, kdy je předmětné zjištěno policistou služby dopravní policie, tak ten předmětnou skutečnost uvede do IS KEP (Informační systém Kniha evidence práce). Jedná se ale o bezprostřední statistiku. To, jak trestní řízení dopadne, se statisticky u SDP nesleduje.“

Ad b) Dvě třetiny respondentů (19) uvedly, že dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL má příslušný policista již ve stadiu prověřování, a to při prvním kontaktu s podezřelým či při jeho výslechu, resp. po provedeném testu na drogy. Zjištěné skutečnosti pak lze uvést v dokumentech, jako je usnesení o zahájení trestního stíhání či záznam o sdělení podezření. Tři z těchto respondentů ale upozornili, že hodnověrně lze vliv OPL potvrdit až na základě lékařského vyšetření. Moment doručení výsledků lékařského vyšetření či jiného odborného nebo znaleckého zkoumání zmiňovalo i dalších pět respondentů. Tři respondenti uvedli, že danou skutečnost by bylo nejhodnější zaznamenat až na konci vyšetřování při uzavírání spisu. Jeden respondent uvedl, že danou otázku nemůže posoudit, a dva se k této otázce nevyjádřili.

„V praxi se při řešení deliktů spáchaných ve stavu ovlivnění OPL (ohrožení pod vlivem atd.) dostáváme nejčastěji do situace, že ovlivnění OPL je zjištěno na místě činu (pracovní úraz, nehoda) nebo na místě při kontrole (jízda vozidlem pod vlivem atd.), a to zpravidla hlídkou (obvodní oddělení, dopravní policie, hlídková služba, vzácněji pak SKPV). Na místě však nelze s jistotou prokázat ovlivnění návykovou látkou, nebo pouze přítomnost metabolitů jednotlivých látek (např. THC-COOH apod., které reagují jako pozitivní nález, ale metodou hmotnostní spektrometrie je pak vyloučena přítomnost psychoaktivních látek, jako je delta-9-THC). Proto na místě hlídka zjistí pouze podezření z ovlivnění a ve věci je třeba zpravidla přibrat znalce v rámci tr. řízení. Teprve až z výsledků znaleckého zkoumání a za současné znalosti výsledků lékařského vyšetření, při kterých byl odebrán biologický materiál (krev a moč), je možné hodnověrně zjistit ovlivnění OPL.“

„Tedy hlídka na místě v rámci prvotních úkonů zjistí podezření, a buď sama případ zaeviduje (OOP, DI), nebo věc předá (OHS, PMJ). Zpracovatel zpravidla přibere znalce a postaví skutečnost ovlivnění OPL najisto (...) Proto by bylo nejlepší, aby se kolonka, zda se jedná o tento druh kriminality, musela vyplnit povinně před uzavřením spisu (před jeho ukončením, jinak by to ukončit spis nepovolilo) a muselo by se tam vybrat, zda se jednalo o tento druh kriminality, nebo ne.“

Ad c) Třetina respondentů (11) uvedla více možností, kam údaj o souvislosti s OPL zaznamenat. Z jednotlivých možností bylo celkem třináctkrát uvedeno usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. záznam o sdělení podezření (8x samostatně; 5x s jinými dokumenty); devětkrát návrh na podání obžaloby nebo návrh na podání návrhu na potrestání (5x samostatně; 4x s jinými dokumenty); šestkrát záznam o zahájení úkonů trestního řízení (4x samostatně; 2x s jinými dokumenty); pětkrát protokol o vý-

slechu obviněného (1x samostatně; 4x s jinými dokumenty). Tři respondenti uvedli, že tento údaj lze zaznamenat ve všech uvedených dokumentech a jeden respondent navrhol vytvoření speciální položky v rámci ETŘ (viz níže uvedená citace). Jeden respondent se k otázce nevyjádřil.

„Ve výslechu obviněného/podezřelého by bylo vhodné, aby se obviněný/podezřelý k těmto skutečnostem vyjádřil, avšak má právo odmítnout vypovídat. V záznamu o sdělení podezření/usnesení o zahájení tr. stíhání takový údaj MUSÍ být ve výrokové části, neboť je to obligatorní znak skutkové podstaty! Pro statistické účely se však takový obsah podle mne nedá dost dobře využít a vhodnější by byl nějaký ukazatel v rámci ETŘ v záložce o skutku, např. hned vedle objasněno/neobjasněno.“

Ad d) Podle poloviny respondentů (15) by údaj o dané souvislosti s OPL bylo nejvhodnější zaznamenávat do informačního systému ETŘ, a podle dalších dvanácti respondentů do informačního systému ESSK. K tomu je třeba mít na paměti, že údaje do ESSK se vkládají prostřednictvím elektronických zdrojových formulářů, umístěných v ETŘ. Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích objevily KSU (Kriminálně sledovaná událost) či CDO (Centrální databáze objektů). Dva respondenti podle svých slov nedokázali tuto otázku posoudit, jeden se k ní nevyjádřil.

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o dané souvislosti s OPL do určeného informačního systému, uvedlo nejvíce (10) respondentů FZP. Jako další možnosti respondenti zmiňovali následující místa v ETŘ: „delikt“, „jednací protokol“, „osoby/rozšiřující informace k osobě“, „popis deliktu u zakládání čísla jednacího“. Šestnáct respondentů konkrétní zdrojový formulář neuvádělo.

„Vzhledem k tomu, že celé řízení je vedeno v systému ETŘ, jeví se jako nejoptimálnější varianta zápis do systému ETŘ/osoby/rozšiřující informace k osobě (v současné době v ETŘ možnost zápisu těchto informací není, byla by nutná úprava systému). Takto vložené informace by pak byly využitelné nejen pro konkrétního zpracovatele a pro statistiku, ale i pro další policisty, kteří využívají lustraci osob prostřednictvím tohoto systému.“

Ze stávajících položek informačního systému, do nichž by bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, uvedlo šest respondentů položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“. Někteří tuto odpověď doplnili tak, že by se k danému účelu měl využít sloupec 6 této položky „Pod vlivem“. Tři respondenti navrhovali vytvořit novou položku v rámci ETŘ – buď na záložce, delikt“ (1 respondent), nebo, Osoby/rozšiřující informace k osobě“ (2). Ostatních 21 respondentů konkrétní záložku neuvádělo.

„Pokud by se zaváděla další povinnost pro vyšetřovatele (zpracovatele spisu), musí to být co nejjednodušší – nejlépe vyplnit položku v ETŘ, odkud si to bude statistika „stahovat“.“

2. Trestné činy, u nichž hlavním motivem pachatele, vedoucím k jejich spáchání, bylo získání prostředků na nákup OPL pro vlastní potřebu, nebo pořízení samotné OPL pro vlastní potřebu od jiné osoby

- Ad a)** Podle dvou třetin respondentů (21) má v průběhu přípravného řízení obvykle největší možnost zjistit souvislost trestného činu s OPL, která jej řadí do kategorie tzv. „opatrovací drogové kriminality“, zpracovatel případu. Další tři respondenti uvedli pozici zpracovatele jako jedno z více policejních zařazení, na nichž mohou policisté tuto souvislost zjistit – takže zpracovatele uvedlo celkem 24 respondentů (80 %). Z dalších se v odpovědích objevil operativní pracovník, kterého uvedli tři respondenti (největší přehled o případu, pachateli, spolupachatelích a okolí); specialista toxikologie (dva respondenti zdůraznili jeho osobní znalost osob, informátory, vazeb mezi uživateli OPL...); a policista, který je na místě činu (1 respondent). Dva respondenti uvedli, že tuto souvislost nemůže zjistit nikdo, pokud to sám pachatel neuvědomí. Jeden respondent otázku nedovedl posoudit.
- Ad b)** Necelá polovina respondentů (13) se domnívá, že dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL má příslušný policista již ve stadiu prověřování, tj. nejpozději při vydání usnesení o zahájení úkonů trestního řízení či zahájení trestního stíhání, a to na základě prvotních výsledků prověřované osoby k motivům spáchání trestného činu. Dalších 6 respondentů uvedlo, že dostatek informací je v průběhu vyšetřování po výsledku relevantních osob. Čtyři respondenti se přiklonili k názoru, že dostatek informací má policista až při vyhodnocování celého spisového materiálu, tedy na konci přípravného řízení. Dva respondenti nedokázali otázku posoudit a pět dalších se k ní nevyjádřilo.
- Ad c)** Osm respondentů uvedlo více možností, kam údaj o opatrovacím charakteru trestného činu zaznamenat (nejčastěji uváděli kombinaci protokol o výsledku a návrh na podání obžaloby – 5 respondentů). Z konkrétních možností byl nejčastěji (10 respondentů) uveden dokument, jímž přípravné řízení končí, tj. návrh na podání obžaloby nebo návrh na podání návrhu na potrestání (4x samostatně; 6x s jinými dokumenty), devět expertů zmínilo protokol o výsledku obviněného (3x samostatně; 6x s jinými dokumenty) a usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. záznam o sdělení podezření (6x samostatně; 3x s jinými dokumenty), a pětkrát se v odpovědích objevil záznam o zahájení úkonů trestního řízení (4x samostatně; 1x s jinými dokumenty). Jeden respondent otázku nedokázal posoudit a jeden navrhol vytvoření speciální položky v rámci ETŘ. Tři respondenti se k otázce nevyjádřili.
- Ad d)** Podle dvou třetin respondentů by bylo nejvhodnější údaj o dané souvislosti s OPL zaznamenávat do informačního systému ETŘ (11 respondentů), resp. ESKK (9).²⁵ Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích dvou respondentů objevily Centrální databáze objektů (CDO) a Kriminálně sledovaná událost (KSU). Dva respondenti nedokázali tuto otázku posoudit a šest se k ní nevyjádřilo.

25 Údaje do ESKK se vkládají prostřednictvím elektronických zdrojových formulářů, umístěných v ETŘ.

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o opatřovacím charakteru trestného činu do určeného informačního systému, uvedlo 6 respondentů FZP a jeden FTČ. Jako další možnosti respondenti zmiňovali následující místa v ETŘ: „delikt“, „jednací protokol“, „osoby/rozšiřující informace k osobě“, „popis deliktu u zakládání čísla jednacího“. Sedmnáct respondentů konkrétní zdrojový formulář neuvedlo.

Ze stávajících položek, do nichž by v rámci informačních systémů bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, čtyři respondenti uvedli položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“. Dva z nich doplnili, že pro rok 2019 je navrhováno, aby tato položka obsahovala nový sloupec 9 „Motiv“. Jeden respondent navrhl položku 3 Formuláře o trestném činu „Druh tr. činu/motivace“. Další respondent navrhol, že by se mohla vytvořit nová položka FZP či FTČ pro kód, týkající se faktu, že se jedná o sekundární drogový trestný čin uvedeného charakteru. Zbýlých 24 respondentů se k otázce konkrétní využitelné položky nevyjádřilo.

3. Trestné činy, spáchané v důsledku pachatelovy intoxikace OPL, jeho abstinenčního syndromu nebo změn jeho organismu, souvisejících s užíváním OPL

Ad a) Souvislost trestného činu s OPL, která jej řadí do kategorie „trestných činů pod vlivem OPL“, má podle dvou třetin respondentů (19) v průběhu přípravného řízení obvykle největší možnost zjistit zpracovatel případu. Dalších 5 respondentů uvedlo zpracovatele jako jednoho z více druhů policistů, kteří to mohou zjistit, takže se zpracovatel objevil v odpovědích celkem 24 expertů. Dále respondenti zmiňovali, že danou souvislost může obvykle nejsnáze zjistit policista, který přijímá konkrétní případ (2 respondenti), policista pořádkové policie (2), operativní pracovník (2), policista vyslýchající poškozené a svědky (1); technik (1); policista ve výjezdu (1), policista dopravní policie (1) a policista z SKPV (1). Jeden respondent uvedl, že tuto souvislost nelze zjistit bez opatření příslušných znaleckých posudků z odvětví psychiatrie. Dva respondenti otázku nedovedli posoudit.

Ad b) Třetina respondentů (10) uvedla, že dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL má příslušný policista až v průběhu vyšetřování, a to zejména po doručení výsledku lékařského vyšetření či jiného odborného nebo znaleckého zkoumání, resp. po výslechu podezřelého či obviněného. Dalších 10 respondentů si myslí, že dostatek informací má policista již ve stadiu prověřování, v době příjmu případu a při prvotních úkonech s podezřelým. Čtyři respondenti uvedli, že danou skutečnost by bylo nejvhodnější zaznamenat až na konci vyšetřování při uzavírání spisu, tedy při vypracování zprávy o výsledku zkráceného přípravného řízení nebo návrhu na podání obžaloby. Jeden respondent uvedl, že danou otázku nemůže posoudit, pět dalších se k ní nevyjádřilo.

„V průběhu prověřování po výslechu prověřované osoby, a zejména po obdržení výsledků toxikologického rozboru biologického materiálu odebraného poškozenému subjektu v nejbližší možné době po spáchání skutku, příp. po vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie k míře ovlivnění dané osoby OPL v době spáchání skutku.“

Ad c) Sedm respondentů uvedlo více možností, kam údaj o souvislosti s OPL zaznamenat. Z jednotlivých dokumentů uvedlo celkem dvanáct respondentů usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. záznam o sdělení podezření (7x samostatně; 5x s jinými dokumenty), deset návrh na podání obžaloby nebo návrh na podání návrhu na potrestání (5x samostatně; 5x s jinými dokumenty), pět záznam o zahájení úkonů trestního řízení (3x samostatně; 2x s jinými dokumenty) a pět protokol o výsledku obviněného (2x samostatně; 3x s jinými dokumenty). Jeden respondent navrhoval vytvoření speciální položky v rámci ETR. Pět respondentů se k otázce nevyjádřilo.

„Ve výsledku obviněného/podezřelého by bylo vhodné, aby se obviněný/podezřelý k této skutečností vyjádřil, avšak má právo odmítnout vypovídat. Např. v záznamu o zahájení úkonů tr. ř. je taková informace o motivu z právního hlediska nadbytečná, stejně tak nemusí být ani ve výroku usnesení dle § 160 tr. ř. – ačkoli v odůvodnění být může, opět je to věc, která v daném stadiu prověřování nemusí být dosud objasněná. Pro statistické účely se však takový obsah podle mne nedá dost dobře využít a vhodnější by byl nějaký ukazatel v rámci ETR v záložce o skutku, např. hned vedle „objasněno/neobjasněno“.“

Ad d) Údaj o dané souvislosti s OPL by podle 22 respondentů bylo nejvhodnější zaznamenávat do informačního systému ETR (13), resp. ESKK (9). Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích objevily Centrální databáze objektů (CDO) a Kriminálně sledovaná událost (KSU). Dva respondenti nedokázali tuto otázku posoudit. Jeden respondent označil zaznamenávání údajů o této kategorii SDK za nadbytečné, téměř duplicitní vůči kategoriím 1 a 2. Pět respondentů se k otázce nevyjádřilo.

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o dané souvislosti s OPL do určeného informačního systému, uvedlo nejvíce (7) respondentů FZP. Jako další možnosti respondenti zmiňovali následující místa v ETR: „jednací protokol“ (2 respondenti), „osoby/rozšiřující informace k osobě“ (2), „delikt“ (1), „popis deliktu u zakládání čísla jednacího“ (1). Sedmnáct respondentů konkrétní zdrojový formulář neuvědlo.

Ze stávajících položek, do nichž by v rámci informačních systémů bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, čtyři respondenti uvedli položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“, konkrétně sloupec 6 „Pod vlivem“. Čtyři respondenti navrhli vytvořit v rámci ETR novou položku, a to v rámci záložek, osoby/rozšiřující informace k osobě“ (2 respondenti), „delikt“ (1), resp. ve FZP či FTČ. Zbýlých 22 respondentů se k otázce konkrétní využitelné položky nevyjádřilo.

4. Trestné činy, jejichž hlavní příčinou bylo užívání OPL osobou odlišnou od pachatele i oběti

Ad a) Souvislost trestného činu s OPL, která jej řadí do kategorie tzv. „drogové kriminality související s užíváním jiných“, má podle dvou třetin respondentů (19) v průběhu přípravného řízení obvykle největší možnost zjistit zpracovatel případu. Další 3 respondenti uvedli zpracovatele jako jednoho z více druhů policistů, kteří to mohou zjistit, takže zpracovatele uvedlo celkem 22 respondentů. Dále respondenti uvádějí, že nejlepší šanci zjistit danou souvislost trestného činu má policista s velmi dobrou

místní a osobní znalostí; policista provádějící výslechy, ohledání místa činu apod., který není zpracovatelem; zpracovatel druhého případu; policista zařazený na problematice boje s drogovou trestnou činností zejména u kriminální policie; analytik; či operativní pracovník. Šest respondentů (20 %) uvedlo, že tuto souvislost nemůže zjistit nikdo, pokud to sám pachatel neuvědomí. Dva respondenti otázku nedovedli posoudit.

„Velmi malou šanci má zpracovatel případu. Pokud se případem bude mít čas a chuť zabývat do detailů, podmínek, příčin, sociálního vlivu atd. Jinak při běžném zaevidování věci, sdělení, vyžádání podkladů k rozhodnutí a posléze odevzdání na OSZ a OS nezjistí souvislost činu s OPL, neb nikdo o tom sám a rád nemluví, když z nějakého důvodu nemusí.“

Ad b) Podle třetiny respondentů (9) má příslušný policista dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL již ve stadiu prověřování. Dalších 7 respondentů uvedlo, že dostatek informací je až v průběhu vyšetřování po výslechu relevantních osob. Čtyři respondenti se přiklonili k názoru, že dostatek informací má policista až při vyhodnocování celého spisového materiálu, tedy na konci přípravného řízení. Jeden respondent nedokázal otázku posoudit a devět se k ní nevyjádřilo.

Ad c) Pětina respondentů (6) uvedla více možností, kam údaj o dané souvislosti s OPL zaznamenat. Z konkrétních možností zmínilo celkem 11 respondentů usnesení o zahájení trestního stíhání, resp. záznam o sdělení podezření (7x samostatně; 4x s jinými dokumenty), devět návrh na podání obžaloby nebo návrh na podání návrhu na potrestání (4x samostatně; 5x s jinými dokumenty), pět protokol o výslechu obviněného (1x samostatně; 4x s jinými dokumenty), a čtyři záznam o zahájení úkonů trestního řízení (2x samostatně; 2x s jinými dokumenty). Jeden respondent otázku nedokázal posoudit a jeden navrhoval vytvoření speciální položky v rámci ETŘ. Osm respondentů se k otázce nevyjádřilo.

Ad d) Podle 18 respondentů by údaj o dané souvislosti s OPL bylo nejvhodnější zaznamenávat do informačního systému ETŘ (10), resp. ESSK (8). Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích objevili Kriminálně sledovaná událost (KSU) a Zájmové osoby policie (ZOP). Dva respondenti nedokázali tuto otázku posoudit a devět expertů se k ní nevyjádřilo. Dva respondenti vyjádřili k zaznamenávání údajů o této kategorii SDK skeptický názor.

„Statistika kriminality tyto jevy nesleduje, nebude sledovat.“

„Nemyslím si, že v praxi má tato kategorie smysl, proto bych údaj v IS PČR nezaznamenával, nebude se pravděpodobně jednat o početnou skupinu TČ. Nevidím důvod – možný přínos PČR při „sledování“ této kategorie.“

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o dané souvislosti s OPL do určeného informačního systému, uvedli 4 respondenti FZP. Jeden respondent uvedl formulář FTČ. Jako další možnosti respondenti

zmiňovali následující místa v ETŘ: „jednací protokol“ (2 respondenti), „osoby/rozšiřující informace k osobě“ (1), „delikt“ (1), „popis deliktu u zakládání čísla jednacího“ (1). Dvacet respondentů konkrétní zdrojový formulář nevedlo.

Ze stávajících položek, do nichž by v rámci informačních systémů bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, dva respondenti uvedli položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“ (jeden z nich uvedl, že pro tento účel je již navržena nová položka „Motiv pachatele“). Čtyři respondenti navrhli vytvořit v rámci ETŘ novou položku. Zbylých 24 respondentů se k otázce konkrétní využitelné položky nevyjádřilo.

5. Trestné činy, spáchané v rámci zajišťování fungování drogového trhu

Ad a) Podle cca poloviny respondentů (14) má souvislost trestného činu s OPL, která jej řadí do kategorie „systémové drogové kriminality“, v průběhu přípravného řízení obvykle největší možnost zjistit zpracovatel případu. Dalších 7 respondentů uvedlo zpracovatele jako jednoho z více druhů policistů, kteří to mohou zjistit, takže zpracovatele uvedlo celkem 22 respondentů. Z dalších druhů zařazení policistů se v odpovědích objevili operativci (6 respondentů), specialista toxikologie (2), analytik a vyšetřovatel (po jednom respondentovi). Uvedenou souvislost nemůže zjistit nikdo podle dvou respondentů, 4 respondenti nedovedli posoudit.

„Tato situace, pokud je zjištěn první poznatek, nebo oznámení, by mělo být v gesci celostátních útvarů policie a následném skupinovém šetření, to znamená, že by se tímto neměl zabývat pouze jeden policista, ale složený tým, který by získal nejvíce informací o této kriminalitě.“

Ad b) Dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL má podle nejčastějšího názoru (16 respondentů) příslušný policista již ve stadiu prověřování, tj. nejpozději při vydání usnesení o zahájení úkonů trestního řízení či zahájení trestního stíhání, a to na základě prvotních výslechů, lékařské prohlídky oběti, prošetření na místě činu atd. Čtyři respondenti uvedli, že je dostatek informací k dispozici na konci přípravného řízení při vyhodnocování celého spisového materiálu. Dva respondenti uvedli, že jsou informace k dispozici tehdy, když zpracovatel či analytik dohledá souvislost s jiným trestným činem v policejních evidencích. Osm respondentů se k této otázce nevyjádřilo.

Ad c) Devět respondentů uvedlo více možností, kam údaj o dané souvislosti s OPL zaznamenat. Z konkrétních možností zmínilo 11 respondentů usnesení o zahájení trestního stíhání (5x samostatně; 6x s jinými dokumenty), osm návrh na podání obžaloby (3x samostatně; 5x s jinými dokumenty), šest protokolů o výslechu obviněného (2x samostatně; 4x s jinými dokumenty), po čtyřech respondentech záznam o zahájení úkonů trestního řízení (2x samostatně; 2x s jinými dokumenty) a záznam o sdělení podezření (vždy s jinými dokumenty), a tři návrh na podání návrhu na potrestání (vždy s jinými dokumenty). Dva respondenti nedokázali posoudit a sedm se k otázce nevyjádřilo.

„Ve výslechu obviněného/podezřelého by bylo vhodné, aby se obviněný/podezřelý k těmto skutečnostem vyjádřil, avšak má právo odmítnout vypovídat. V záznamu o sdělení podezření/usnesení o zahájení tr. stíhání takový údaj musí být ve výrokové části, neboť je to obligatorní znak skutkové podstaty, např. podplácení, mělo by být totiž zřejmé, jakou výhodu si tím „kupuje“ apod.! Pro statistické účely se však takový obsah podle mne nedá dost dobře využít a vhodnější by byl nějaký ukazatel v rámci ETŘ v záložce o skutku, např. hned vedle „objasněno/neobjasněno“.“

Ad d) Celkem 19 respondentů uvedlo, že údaj o dané souvislosti s OPL by bylo nejvhodnější zaznamenávat do informačního systému ETŘ (11), resp. ESSK (8). Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích objevily dvakrát KSU (Kriminálně sledovaná událost), jednou CDO (Centrální databáze objektů) a PAF (Poznatkový analytický fond). Dva respondenti nedokázali posoudit, osm se k otázce nevyjádřilo.

„V IS PČR KSU i ETŘ již dnes existují níže uvedené atributy k osobám.

IS KSU V OSOBÁCH:

RIZIKOVÁ SKUPINA: toxikoman, dealer, výrobce drog...

U ostatních druhů TČ spáchaných pod vlivem, vhodné KSU (ETŘ), v KSU u osob možnost zadat zpracovatelem a verifikovat pracovníci KSU

V CHOVÁNÍ: DALŠÍ CHOVÁNÍ – jedná pod vlivem drog, léků;

MOTIV – opatření finančních prostředků na návykové látky;

současné v IS ETŘ: SLEDOVANÁ UDÁLOST – Přítomnost návykové látky

Možno v případě potřeby přidat další atributy, např. „TČ na úseku OPL“ či nazvat jinak...“

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o dané souvislosti s OPL do určeného informačního systému, uvedli 3 respondenti FTČ a tři respondenti FZP. Ze tří respondentů, kteří se k otázce vyjádřili a neuvedli FTČ ani FZP, jeden zmínil záložku „delikt“ v rámci ETŘ, druhý „jednací protokol“ v rámci ETŘ, a třetí „osoby/rozšiřující informace k osobě“ v rámci ETŘ. Zbýlých 21 expertů konkrétní zdrojový formulář neuvedlo.

Z konkrétních stávajících položek, do nichž by v rámci informačních systémů bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, jeden respondent uvedl položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“, jeden položku 12 Formuláře o trestném činu „Předmět zájmu“ a jeden konkrétní vyjmenované položky v KSU/ETŘ. Osm respondentů navrhlo vytvořit pro daný účel položku novou, z toho dva by ji vytvořili ve FZP, dva v KSU, dva ve FTČ, jeden v záložce „delikt“ a jeden v záložce „osoby/rozšiřující informace k osobě“. Devatenáct respondentů se k otázce konkrétní využitelné položky nevyjádřilo.

6. Trestné činy, spáchané na uživatelích v důsledku jejich vyšší zranitelnosti, způsobené užíváním OPL

Ad a) Souvislost trestného činu s OPL, která by zakládala příslušnost trestného činu do této kategorie SDK, má podle velké většiny respondentů (27) v průběhu přípravného řízení obvykle největší možnost zjistit zpracovatel případu. Z toho dva respondenti uvedli zpracovatele společně s dalšími pozicemi policistů. Z dalších druhů

policistů se v odpovědích objevil operativní pracovník (1 respondent), specialista toxikologie (1 respondent) a policista s místní znalostí, provádějící výslechy, ohledání místa činu apod., který není zpracovatelem (1 respondent). Podle dvou respondentů nemůže uvedenou souvislost obvykle zjistit nikdo. Dva respondenti nedovedli tuto otázku posoudit.

„Latentní kriminalita, předchozí špatná zkušenost či nedůvěra těchto poškozených v PČR a orgány obecně“.

„Oznamováno dodatečně, vychází se ze sdělení oběti (obava z postihu)“.

- Ad b)** Dostatek informací ke zjištění dané souvislosti s OPL má příslušný policista podle nejčastějšího vyjádření respondentů (18 expertů) již ve stadiu prověřování, tj. nejpозději při vydání usnesení o zahájení úkonů trestního řízení/trestního stíhání, a to na základě prvotních výslechů, lékařské prohlídky oběti, prošetření na místě činu atd. Dalších pět respondentů uvedlo jako fázi řízení, kdy je již dostatek takových informací, konec přípravného řízení, a jeden vyšetřování. Jeden respondent nedokázal tuto otázku posoudit a pět se k ní nevyjádřilo.
- Ad c)** Šest respondentů uvedlo více než jeden dokument, v němž by bylo možno zaznamenat údaj o dané souvislosti trestného činu s OPL. Z jednotlivých dokumentů se v odpovědích nejčastěji objevoval návrh na podání obžaloby (12 respondentů), dále záznam o zahájení úkonů trestního řízení (9) a usnesení o zahájení trestního stíhání (9). Po pěti respondentech preferovalo protokol o výslechu obviněného a návrh na podání návrhu na potrestání (resp. zprávu o výsledku zkráceného přípravného řízení), tři uvedli záznam o sdělení podezření. Jeden respondent nedokázal tuto otázku posoudit, čtyři se k ní nevyjádřili.
- Ad d)** Celkem 19 respondentů uvedlo, že údaj o dané souvislosti s OPL by bylo nejvhodnější zaznamenávat do informačního systému ETŘ (14), resp. ESK (5). Z dalších informačních systémů PČR se v odpovědích objevily dvakrát KSU (Kriminálně sledovaná událost) a jednou CDO (Centrální databáze objektů). Jeden respondent upozornil, že se podobný údaj v současnosti ve statistice kriminality nesleduje a ani v návrzích na změny se s tím zatím nepočítá. Dva respondenti nedokázali tuto otázku posoudit, sedm se k ní nevyjádřilo.

Jako typ zdrojového formuláře, jehož prostřednictvím by bylo nejvhodnější zaznamenávat údaj o dané souvislosti s OPL do určeného informačního systému, uvedli čtyři respondenti FTČ a jeden respondent FZP. Ze čtyř respondentů, kteří se k otázce vyjádřili a neuváděli FTČ ani FZP, jeden zmínil záložku „delikt“ v rámci ETŘ, druhý „jednací protokol“ v rámci ETŘ, třetí „osoby/rozšiřující informace k osobě“ v rámci ETŘ a čtvrtý „poznámka k osobě“. Zbylých 21 expertů konkrétní zdrojový formulář neuváděl.

Z konkrétních stávajících položek, do nichž by v rámci informačních systémů bylo vhodné danou souvislost s OPL zaznamenávat, dva respondenti uvedli položku 8 Formuláře o trestném činu „Objekt napadení taktické hledisko – osoba“, jeden položku 28 Formuláře o známém pachateli „Prokázaná trestná činnost pachatele“ a jeden konkrétní vyjmenované

položky v KSU/ETŘ. Čtyři respondenti navrhovali vytvořit položku novou, a to v KSU, ve FTČ, v záložce „delikt“ v rámci ETŘ, resp. v záložce „osoby/rozšiřující informace k osobě“ v rámci ETŘ. Zbýlých 22 expertů se k otázce vhodné položky nevyjádřilo – dva z nich projevíli skepsi vůči účelnosti sledování údajů k této kategorii SDK.

„Nehodí se do FTČ ani FZP – jiný systém kriminální statistika nevyužívá.“

„Je vůbec důvod toto sledovat??? A pro koho???“

VI.4 Výsledky – 2. kolo šetření

Na základě výsledků prvního kola šetření byl zpracován následující pracovní obecný návrh postupu sběru dat o SDK:

Zjistí-li zpracovatel v průběhu přípravného řízení souvislost činu s OPL, odpovídající některé z navrhovaných kategorií sekundární drogové kriminality, učiní standardizovanou poznámku (její podoba bude upřesněna) do návrhu na podání obžaloby / zprávy o výsledku zkráceného přípravného řízení. Statistik následně z uvedeného dokumentu údaj o sekundárním drogovém charakteru činu zanesou do formuláře FZP či FTČ (konkrétní položka bude upřesněna), odkud se poté promítne do ESSK.

Formulář, rozeslaný respondentům ve druhém kole šetření, obsahoval zhruba tyto otázky:

- a) *Bez ohledu na to, jaký je Váš názor na využitelnost sledování navrhovaných kategorií sekundární drogové kriminality, pokládáte výše uvedený navrhovaný postup při zaznamenávání sekundární drogové kriminality za vhodný? Vybírat bylo možno z variant ano, ne; výběr varianty ne měl respondent rozvést.*
- b) *Pokládáte navrhovaný postup za realizovatelný? Vybírat bylo možno z variant ano, ne; výběr varianty ne měl respondent rozvést.*
- c) *Údaje o sekundární drogové kriminalitě, jež by měly být navrhovaným postupem získávány, by měly sloužit zásadně pro statistické účely. Je podle Vás technicky možné zajistit, aby dokument z trestního řízení (návrh na podání obžaloby, zpráva o výsledku ZPŘ), který zpracovatel vkládá do ETŘ a zpřístupňuje jej tak statistikovi, obsahoval údaj o souvislosti trestného činu s OPL, aniž by se tento údaj objevil v té verzi dokumentu, která je součástí trestního spisu? Vybírat bylo možno z variant ano, ne; výběr varianty ano měl respondent upřesnit. Výběr varianty ne měl respondent doplnit o návrh způsobu, jak jinak by zpracovatel případu v rámci zpřístupňování dokumentů z trestního řízení statistikovi na konci přípravného řízení mohl do ETŘ zaznamenat údaj o souvislosti trestného činu s OPL, aby jej mohl statistik vložit do ESSK.*
- d) *Lze podle Vás informace z informačních systémů Kriminálně sledovaná událost (KSU) či Centrální databáze objektů (CDO) využívat k vytváření agregovaných statistických přehledů, např. o míře a struktuře sekundární drogové kriminality (pokud by byl údaj o souvislosti trestného činu s OPL do nich zaznamenáván)? Odpověď měl respondent odůvodnit.*
- e) *Pokládal/a byste využívání informačních systémů KSU či CDO k tomuto účelu, tedy k vytváření agregovaných statistických přehledů o míře a struktuře sekundární drogové*

kriminality (pokud by byl údaj o sekundárním drogovém charakteru činu do nich zaznamenáván), za vhodné? Odpověď měl respondent odůvodnit.

Ad a) Do druhého kola šetření se zapojilo 26 expertů. Většina z nich (18 respondentů) uvedla, že navržený postup pokládá za vhodný. V komentářích dva respondenti doplnili, že by bylo vhodné k tomuto účelu vytvoření nové položky v rámci systému ETŘ. Jeden z těchto respondentů navrhoval tuto položku zařadit v rámci záložky „delikt“, údaje z položky by se pak mohly automaticky propisovat do formuláře FZP. Zbylých osm respondentů, kteří navrhovaný postup nepovažovali za vhodný, svůj názor odůvodňovali tím, že přímo do zmíněných dokumentů (návrh na podání obžaloby, zpráva o výsledku zkráceného přípravného řízení) není vhodné tuto informaci zaznamenávat, pokud přímo nesouvisí se skutkovou podstatou trestného činu. Většina z nich ale zároveň navrhovala, že by tento problém bylo možno vyřešit vytvořením zvláštní nové položky v rámci ETŘ.

„Vložení takového údaje do NPO nebo zprávy o výsledku ZPŘ by akorát vyvolalo kontroverze“.

Ad b) Celkem 24 respondentů se vyjádřilo v tom smyslu, že navrhovaný postup považují za realizovatelný. Dva respondenti svůj souhlasný postoj podmiňovali tím, aby informace o příslušné souvislosti trestného činu s OPL z jednotlivých případů nebyly přístupné jiným osobám než pracovníkům policie. Dva respondenti, kteří vyjádřili opačný názor, ho opět opírali o argument, že do procesních dokumentů takové informace nepatří, pokud nesouvisí se skutkovou podstatou trestného činu.

Ad c) Na otázku, jestli je podle respondentů technicky možné zajistit, aby dokument z trestního řízení (návrh na podání obžaloby, zpráva o výsledku zkráceného přípravného řízení), který zpracovatel vkládá do ETŘ a zpřístupňuje jej tak statistikovi, obsahoval údaj o souvislosti trestného činu s OPL, aniž by se tento údaj objevil v té verzi dokumentu, která je součástí trestního spisu, odpověděla polovina respondentů (13), že to možné je. Zároveň někteří z nich v komentářích uvedli, že by pro tento účel bylo nutné technicky upravit systém ETŘ.

„Vznik nové položky přímo v ETŘ, kterou by vyšetřovatel v tomto případě zaklikl a toto by se mohlo statistikovi automaticky propsat do FTČ nebo FZP a ten by tuto informaci pouze verifikoval. Ostatním osobám by se tato položka neukazovala“.

Respondenti, kteří na tuto otázku odpověděli, že technicky nelze zajistit, aby se údaj o souvislosti trestného činu s OPL, uvedený v příslušném procesním dokumentu, nestal součástí trestního spisu (10 expertů), v komentářích navrhovali pro tento účel spíše vytvoření nového formuláře či nové položky v rámci ETŘ. Tři respondenti uvedli, že otázku nemohou posoudit.

Volný komentář k navrhovanému postupu uvedlo deset respondentů. V zásadě se shodovali, že se jedná o technickou záležitost, kterou je potřeba řešit nastavením systému

ETR. Do písemností, které jsou součástí trestního spisu, taková informace podle nich nepatří. Jeden respondent navíc uvedl, že informace o sekundární drogové kriminalitě by se v budoucnu mohly využívat nejen ke statistickým účelům.

Ad d, e) Na otázku, jestli by bylo vhodné zaznamenávat informaci o souvislosti trestného činu s OPL v informačním systému Kriminálně sledovaná událost (KSU) či Centrální databáze objektů (CDO), a jestli lze informace z těchto informačních systémů využívat k vytváření agregovaných statistických přehledů, např. o míře a struktuře sekundární drogové kriminality, se většina respondentů (14) vyjádřila, že tyto systémy k tomuto účelu vhodné nejsou. Tyto informační systémy vychází z ETR, šlo by v tomto směru o zbytečnou duplicitu. Systém ETR je v tomto směru postačující. Vyplňování dalších položek pokládají respondenti za zbytečnou administrativní zátěž. Primární účel těchto informačních systémů je jiný, než shromažďovat data pro statistické účely. Pět respondentů naopak uvedlo, že uvedené systémy k vytváření statistických přehledů využívat lze. Domnívali se zejména, že by tímto způsobem bylo možné získat zajímavé informace pro účely prověřování, další šetření a rozpracování trestní věci, nebo více upozornit na škody působené v souvislosti s OPL. Zbýlých sedm respondentů otázku nedovedlo posoudit.

„Mapování sekundární drogové kriminality považuji za velmi přínosné, považuji ale za nutné uvést, že by se toto mapování mělo nastavit systémem co nejméně obtěžujícím samotné policisty“.

VI.5 Výsledky – 3. kolo šetření

Poznatky z druhého kola šetření a upřesňující konzultace s dalšími experty na policejní informační systémy umožnily zformulovat následující konkrétní návrh postupu sběru dat o SDK:

Zjistí-li zpracovatel v průběhu přípravného řízení souvislost trestného činu s OPL, odpovídající některé z navrhovaných kategorií sekundární drogové kriminality zaznamená tuto skutečnost do systému ETR (zpravidla na jeho konci, kdy jsou známy všechny okolnosti případu). Poznámku zpracovatel učiní do nově vytvořené položky v rámci záložky „Delikt“: Souvislost s OPL (Sekundární drogová kriminalita):

Hlavní souvislost

- 1. znak skutkové podstaty*
- 2. směřující k získání prostředků na OPL*
- 3. pod vlivem*
- 4. v souvislosti s užíváním jiného*
- 5. v souvislosti s fungováním drogového trhu*
- 6. na uživateli*
- 7. nezjištěno*

Vedlejší souvislost

- 1. znak skutkové podstaty*
- 2. směřující k získání prostředků na OPL*
- 3. pod vlivem*
- 4. v souvislosti s užíváním jiného*

5. v souvislosti s fungováním drogového trhu

6. na uživateli

7. nezjištěno

Typ OPL

1. kanabinoidy

2. opiáty

3. amfetaminy/metamfetamin

4. halucinogeny

5. ostatní stimulační

6. jiné

7. kombinace OPL

8. kombinace OPL a alkoholu

9. nezjištěno

Údaj z ETR se automaticky překlopí do formuláře FZP – položka 28 – nově vytvořená kategorie – Sekundární drogová kriminalita. Statistik pouze údaj verifikuje. Data pak budou využita v rámci ESSK.

Respondenti měli ve formuláři třetího kola šetření odpovědět na zhruba tyto otázky:

- a) *Pokládáte výše uvedený navrhovaný postup za vhodné řešení pro zaznamenávání sekundární drogové kriminality pro statistické účely? Odpověď měl respondent odůvodnit.*
- b) *Na jaké místo v systému ETR a formuláři FZP by bylo nejvhodnější zařadit novou položku ke sběru dat o sekundární drogové kriminalitě?*

Ad a) Ve třetím kole šetření zaslalo své odpovědi 25 expertů. Všichni uvedli, že navrhovaný postup pokládají za vhodný pro zaznamenávání sekundární drogové kriminality pro statistické účely. Mezi argumenty pro tento názor se v komentářích objevovalo, že by se jednalo o nejlepší možný (jediný možný) způsob vykazování uvedených údajů, přijatelný pro všechny složky policie, že by tento postup nebyl zatěžující, pokud jde o administrativu. Respondenti oceňovali rychlost a nenáročnost, jednoduchost a přehlednost navrženého postupu.

„Umožní reálný pohled na pachatele, poškozeného a celý případ.“

„Bude evidentní, kolik trestných činů, majetkového a násilného charakteru je páčáno za účelem získání prostředků na pořízení prekurzoru, či samotné OPL.“

„Zaznamenávání údajů od zpracovatele přímo v systému ETR (ne do dokumentů ve spisu) zamezí tomu, aby se o těchto datech dozvěděly jiné osoby.“

„Vše potřebné v jednom informačním systému.“

Ad b) Většina respondentů (15) uvedla, že vhodným místem pro novou položku pro zaznamenávání údajů o SDK by byla záložka „Delikt“ v ETR.

„...udělat to tak, aby tato položka nemusela být vyplněna při založení spisu, ale naopak při ukončení spisu by ji bylo nutné vyplnit a bez toho by nebylo možné spis ukončit.“

„Za kolonku „škoda“ s možností označit položku odpovídající konkrétnímu případu; jedná se o první oddíl v položce editace, kde se též nachází popis skutku, takže by zpracovatel s ohledem na zapisovaný popis skutku (event. vzniklé škody) jednoduše v jednom okně vyřešil několik otázek najednou.“

„...povinná položka, upozornění na vyplnění této položky, jinak nepůjde uložit“

„Bylo by dobré mít tyto informace u každého trestného činu, ale znamenalo by to velkou zátěž pro zpracovatele u spisů s více trestnými činy.“

Ostatní respondenti jednotlivě navrhovali položku zařadit mezi položky FTČ a FZP, na záložku „Osoba“ pod položku „Poznámka k osobě“, do hlavního menu v ETŘ, příp. jinam.

„Vytvořit podokno, které se otevře pokaždé, když bude zpracovatel ukládat formulář protokol o výslechu osoby podezřelé, Protokol o výslechu osoby podezřelé – mladistvého.“

*„Místo je zcela nedůležité, důležité je, aby se v rámci možností a nastavení v ETŘ propi-
sovalo co nejvíce dat do potřebných formulářů.“*

Ve volných komentářích respondenti upozornili na některé další důležité související aspekty.

„Bude zapotřebí před spuštěním provést osvětovou kampaň upozorňující na potřebu položku vyplňovat, na potřebu získat a využívat takto zjištěné informace, a předejít tak averzi zpracovatelů spisu k „novotě“.“

„U „zaklikávacích“ možností vyplnění hlavních a vedlejších souvislostí bych navrhoval vložit tlačítko s otazníkem, kdy by se jednalo o nápovědu, co který bod hlavní a vedlejší souvislosti přesně znamená, aby nedošlo ke špatné interpretaci a špatnému pochopení policisty při vyplňování, a tím zkreslení údajů a odchylce statistických výsledků od reality.“

„Vložení nových položek, jejich zápis, propisování do položek statistiky kriminality, IS ZOP i Mobilní bezpečné platformy bude nutné projednat s příslušnými pracovníky (manažery, správci, řídicí skupinou ETŘ apod.). V první řadě by bylo vhodné shora uvedené projednat s vedením Policie ČR, popř. s MV OBP.“

VII.

Návrh postupu pro zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v ČR

VII.1 Metodika sběru dat o sekundární drogové kriminalitě

Jak již bylo zmíněno, primárním cílem projektu bylo navrhnout nový postup pro zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky. Plánovaným hlavním výsledkem tedy byla zvolena certifikovaná metodika sběru dat o sekundární drogové kriminalitě. Metodika vychází z poznatků z jednotlivých fází výzkumu a měla by sloužit jako standardizovaný nástroj pro pravidelný monitoring, vyhodnocování a další zkoumání drogové kriminality, zohledňující specifické prostředí ČR. Cílem této metodiky je podrobně popsat nový postup pro zaznamenávání SDK.

Jedním ze základních principů přípravy metodiky bylo, aby její implementace znamenala co nejmenší zásah do stávajících informačních systémů a co nejmenší dodatečnou zátěž pro pracovníky, kteří by měli sběr dat o SDK jejím prostřednictvím realizovat²⁶.

Metodika byla navržena k využití výlučně pro statistické účely, což mj. znamená, že údaje o SDK (čili o souvislosti skutku s užíváním OPL), sbírané podle tohoto postupu, by neměly žádný vliv na průběh řízení v jednotlivých trestních věcech, z nichž budou pocházet.

Metodika má dvě části:

- (A.) „*Postup při zaznamenávání údajů o sekundární drogové kriminalitě v informačním systému Policie ČR*“ popisuje cíl a základní rysy sběru dat o SDK do ESKK prostřednictvím ETR.
- (B.) „*Návod pro vyplňování jednotlivých položek k zaznamenávání sekundární drogové kriminality*“ upravuje popis jednotlivých kroků při sběru dat o SDK s návodem na zařazování zjištěných trestných činů (skutků) do příslušných kategorií a obsahuje vymezení jednotlivých kategorií SDK včetně příkladů.

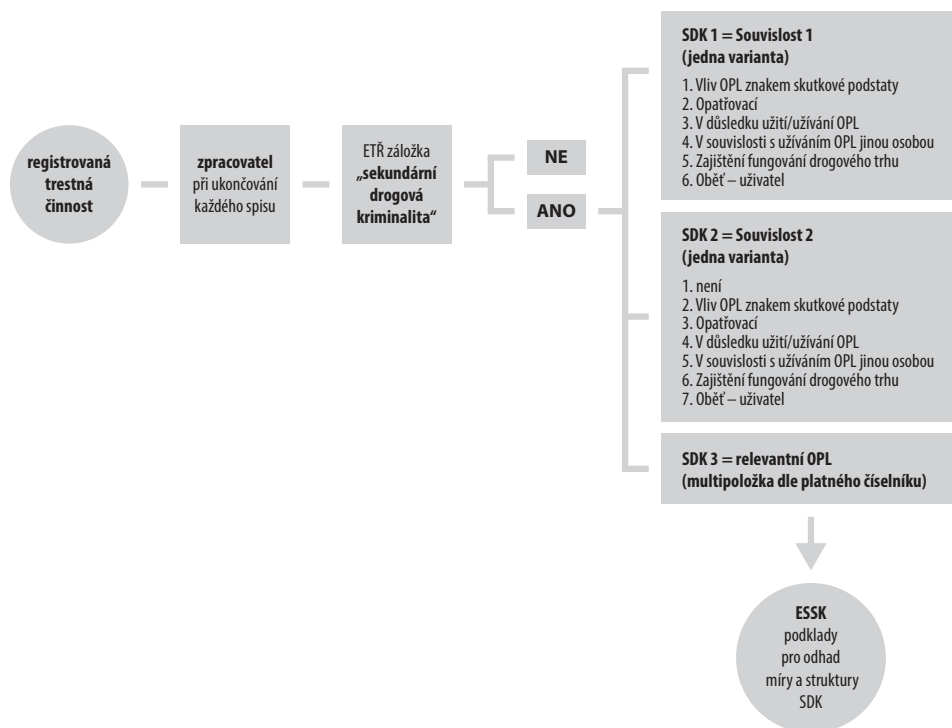
Cílem postupu je zaznamenání údajů o souvislosti registrovaných trestných činů (skutků) s OPL do informačního systému Policie ČR v podobě, jež umožní jejich následné využití ke statistickým účelům prostřednictvím Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK). Při ukončení spisu policista – zpracovatel pro každý skutek vyplní v systému ETR na záložce „Delikt“ povinnou položku „Sekundární drogová kriminalita²⁷“ s variantami „ANO“ či „NE“. V případě výběru varianty „NE“ vyplňování údajů o sekundární drogové kriminalitě končí. Varianta „ANO“ se zaškrtně, pokud skutek vykazuje souvislost s OPL, odpovídající některé z kategorií sekundární drogové kriminality. V případě výběru varianty „ANO“ se zpřístupní k vyplnění tři další upřesňující položky „SDK 1 (Souvislost 1)“, „SDK 2 (Souvislost 2)“ a „SDK 3 (Relevantní OPL)“. U položky „SDK 1 (Souvislost 1)“ se ze seznamu vybere kategorie sekundární drogové kriminality, které skutek nejvíce odpovídá, podle popsaných charakteristik. U této položky lze vybrat pouze jednu ze šesti nabídnutých variant. Pokud skutek odpovídá pouze jedné kategorii sekundární drogové kriminality, u položky „SDK2 (Souvislost 2)“ se vybere ze seznamu varianta „není“.

26 K tomu účelu byly využity zejména poznatky z expertního šetření, konzultace s Odborem věcných gescí a statistik ÚSKPV PPČR, a výsledky obou kol pilotáže,

27 Položka „Sekundární drogová kriminalita“ je položkou povinnou, tj. policista – zpracovatel nemůže definitivně ukončit spis / statistik nemůže definitivně ukončit ověřování údajů ve Formuláři o známém pachateli, není-li tato položka vyplněna.

Jestliže skutek odpovídá dvěma kategoriím sekundární drogové kriminality, vybere se ze seznamu další kategorie, které skutek odpovídá (kromě kategorie, uvedené v položce „SDK1 (Souvislost 1)“). U této položky lze rovněž vybrat pouze jednu variantu. Odpovídá-li skutek více než dvěma kategoriím sekundární drogové kriminality, vyberou se z nich dvě, které nejvíce vystihují souvislost skutku s OPL; nelze-li to určit, vyberou se dvě, které jsou v hierarchickém seznamu kategorií SDK uvedeny nejvýše. Tímto způsobem vybrané kategorie se vyplní do položek „SDK1 (Souvislost 1)“ a „SDK2 (Souvislost 2)“. U položky „SDK3 (Relevantní OPL)“ se ze seznamu vybere látka/typ látky, s níž má skutek souvislost. Jde o multipoložku, u které lze vybrat více variant²⁸. Vyberou se jednotlivě všechny OPL, které souvisí se skutkem označeným jako „SDK1“, případně „SDK2“. Souvisí-li skutek s užíváním OPL a zároveň s užíváním alkoholu, vybere se ze seznamu kromě příslušné OPL také varianta „kombinace alkoholu s drogou“. Jiné návykové látky než OPL, se neoznačují samostatně – viz Schéma 1.

Schéma 1: Návrh postupu sběru dat o SDK

Příklady:

- (i) *skutek spočívá v tom, že pachatel prodával marihuanu, aby získal prostředky na nákup pervitinu pro vlastní potřebu – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se*

28 Ke sběru dat o SDK lze využít například stávající číselník ETŘ k zaznamenávání trestných činů „pod vlivem“; sběr dat se ale bude týkat pouze OPL, nikoliv ostatních návykových látek a prekurzorů. Nicméně s ohledem na možný častý výskyt kombinace vlivu OPL a alkoholu, a z toho vyplývající riziko zkresení při zúžení výběru návykových látek pouze na OPL, doporučujeme ponechat aktivní i volbu „kombinace alkoholu s drogou“.

zaškrtné varianta „NE“ (nejedná se o sekundární drogovou kriminalitu, protože jde o trestný čin podle § 283 tr. zákoníku);

- (ii) první skutek spočívá v tom, že pachatel začal být po užití pervitinu agresivní a napadl kolemdoucího, jemuž způsobil ublížení na zdraví spojené s bezvědomím; pachatel následně bezvědomí poškozeného využil a odcizil mu finanční prostředky, které použil na nákup další dávky pervitinu (tzv. víceskutkový trestný čin) – zaznamenává se v ETR jako dva skutky: I. v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „V důsledku užití/užívání OPL“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „není“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vybere varianta „metamfetamin (pervitin)²⁹“; II. v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „Opatřovací“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „není“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vybere varianta „metamfetamin (pervitin)“;
- (iii) skutek spočívá v tom, že pachatel ve stavu vylučujícím způsobilost řídí auto pod vlivem marihuany a alkoholu – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „OPL znakem skutkové podstaty“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „není“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vyberou varianty „konopí (marihuana – sušina)“ a „kombinace alkoholu s drogou“;
- (iv) skutek spočívá v tom, že se pachatel dopustí krádeže, aby získal prostředky na nákup pervitinu pro svou potřebu a marihuany pro potřebu své partnerky – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „Opatřovací“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „V souvislosti s užíváním OPL jinou osobou“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vyberou varianty „metamfetamin (pervitin)“ a „konopí (marihuana – sušina)“;
- (v) skutek spočívá v tom, že se pachatel dopustí krádeže na jiném uživateli, který je pod vlivem heroinu méně ostražitý, aby získal prostředky na nákup pervitinu pro vlastní potřebu – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „Opatřovací“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „Oběť – uživatel“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vyberou varianty „metamfetamin (pervitin)“ a „heroin“;
- (vi) skutek spočívá v tom, že se pachatel, zbavený zábrán v důsledku užití pervitinu, dopustí ublížení na zdraví vůči třetí osobě na pokyn dealera, který mu za to slíbí poskytnout pervitin pro jeho potřebu – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtné varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „Opatřovací“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „V důsledku užití/užívání OPL“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vybere varianta „metamfetamin (pervitin)“;

29 Pro příklady jsme použili seznam OPL ze stávajícího číselníku, používaného v rámci ETR při zaznamenávání trestných činů „pod vlivem“.

(vii) *skutek spočívá v tom, že pachatel nabídne úplatek pracovníkovi celní správy v souvislosti s průvozem zásilek, obsahujících amfetaminy, marihuanu, kokain a benzodiazepiny – v položce „Sekundární drogová kriminalita“ se zaškrtně varianta „ANO“, v položce „SDK1“ se ze seznamu vybere varianta „Zajištění fungování drogového trhu“, v položce „SDK2“ se ze seznamu vybere varianta „není“, v položce „SDK3“ se ze seznamu vyberou varianty „amfetamin“, „konopí (marihuana – sušina)“, „kokain“ a „benzodiazepiny“.*

Údaje z položek „Sekundární drogová kriminalita“, „SDK 1“, „SDK 2“ a „SDK 3“ se automaticky propíší do nově zavedených sloupců položky 28 zdrojového Formuláře o známém pachateli („SDK 1“, „SDK 2“ a „SDK 3“).

Po ukončení spisu a zpřístupnění příslušných dokumentů³⁰ pracovišti statistiky ověří statistik, zda z obsahu zpřístupněných dokumentů nevyplývá zřejmá nesprávnost údajů o souvislosti skutku s OPL, vyplněných ve Formuláři o známém pachateli.

Příklad: Půjde o skutek, kvalifikovaný jako trestný čin dle § 274 odst. 1 tr. zákoníku, spočívající podle zpřístupněných dokumentů v tom, že pachatel řídil motorové vozidlo ve stavu vylučujícím způsobilost, který si přivodil užitím pervitinu, a přitom v položce „Sekundární drogová kriminalita“ bude uvedeno „NE“.

VII.2 Pilotní ověření vykazování sekundární drogové kriminality

Navržený postup sběru dat o sekundární drogové kriminalitě byl následně pilotně ověřen ve dvou regionech, a to v Olomouckém a Jihočeském kraji. Cílem pilotního ověření bylo získat podněty a zpětnou vazbu z praxe, pokud jde o formulaci jednotlivých kategorií sekundární drogové kriminality a také postup jejího zaznamenávání v evidenčním systému Policie ČR, a ověřit použitelnost metodiky ve smyslu její srozumitelnosti a náročnosti při použití. Analýza dat o SDK shromážděná v rámci pilotního ověření nebyla s ohledem na zaměření a harmonogram projektu provedena.

Výběr konkrétních regionů proběhl sebenominací, a to prostřednictvím zástupců územních útvarů, kteří participovali na expertním šetření formou delfské metody. Vlastnímu pilotnímu ověření předcházelo dojednání podmínek jeho realizace a proškolení pověřených pracovníků v obou regionech. Pro účely pilotního ověření byl vytvořen formulář pro zaznamenávání případů sekundární drogové kriminality, který simuloval samostatný modul v informačním systému. Formulář sestával ze čtyř položek – posouzení souvislosti s drogovou problematikou, určení druhu trestné činnosti podle takticko-statistické klasifikace (TSK), určení kategorie SDK podle nově navrženého konceptu SDK a uvedení relevantní drogy/drog.

Metodologie pilotního ověření se v obou regionech nepatrně lišila. V olomouckém regionu byli příslušníci instruováni, aby posuzovali všechny případy, které byly nově registrovány, tj. bylo sděleno podezření nebo zahájeno trestní stíhání, a současně byly také objasněny v průběhu pilotního ověření. Pilotní ověření v olomouckém regionu probíhalo

30 Čl. 13 odst. 5, čl. 14 odst. 5 Závazného pokynu policejního prezidenta č. 6/2010, ze dne 11. ledna 2010.

v době od 1. 2. do 28. 2. 2019 na pěti obvodních odděleních policie – vždy jedno obvodní oddělení v každém okresním městě (Olomouc, Jeseník, Šumperk, Přerov a Prostějov). V jihočeském regionu byly do posuzování zahrnuty všechny případy, které byly v průběhu pilotního ověření ukončeny bez ohledu na termín zahájení. Pilotní ověření v jihočeském regionu probíhalo v době od 15. 4. do 31. 5. 2019. Do pilotáže se zapojilo 7 okresů (územních odborů) – celkem 39 obvodních oddělení, 7 dopravních inspektorátů a 8 oddělení SKPV. Vyhodnocení pilotního ověření probíhalo formou dotazníku. Dotazník zahrnoval celkem 6 položek mapujících míru srozumitelnosti instrukce pro evidenci SDK, míru obtížnosti posuzování souvislosti trestné činnosti s OPL, míru obtížnosti zařazování případů SDK do jednotlivých kategorií a určování relevantní OPL a v neposlední řadě také míru zátěže nad stávající administrativní agendu.

Celkem bylo shromážděno 103 hodnotících dotazníků (90 jihočeský region a 13 olomoucký). Materiály, které byly distribuovány jako návod k vyplňování elektronického formuláře, hodnotilo jako naprosto srozumitelné 55 % příslušníků, dalších 42 % je hodnotilo jako spíše srozumitelné a pro 3 % respondentů byly naprosto nesrozumitelné.

Následující otázka zjišťovala míru obtížnosti posuzování souvislosti trestné činnosti s užíváním OPL. Rozhodování o tom, zda daný skutek je sekundárním drogovým trestným činem, či nikoliv, bylo velmi snadné pro 47 % příslušníků a spíše snadné pro 49 % příslušníků. Naproti tomu pro 3 % příslušníků hodnotila dané rozhodování jako spíše obtížné a 1 % jako velmi obtížné.

„Rozhodování je složitější u případů, kdy se pracuje s osobami, které nejsou Policii ČR známy, tj. u osob, u kterých policisté nemají ještě vybudovanou jakousi osobní znalost, díky které by policista mohl ihned určit, jestli se jedná o osobu s návazností na užívání OPL. Takovýchto případů však pod mýma rukama prošlo velmi málo.“

Pokud příslušníci identifikovali daný trestný čin jako sekundární drogovou kriminalitu, následovalo v dalším kroku jeho zařazení do některé ze šesti kategorií a specifikace relevantní drogy (OPL). Zařazování skutků do kategorií SDK hodnotilo 27 % jako velmi snadné a 54 % jako spíše snadné. Naproti tomu 9 % toto považovalo za spíše obtížné a 3 % za velmi obtížné. Celkem 7 % se k míře obtížnosti zařazování skutků do kategorií SDK nevyjádřilo. Následná specifikace relevantní drogy byla velmi snadná pro 38 % příslušníků a spíše snadná pro 50 % příslušníků. Jako spíše obtížnou ji hodnotila 3 % příslušníků a stejný podíl příslušníků ji hodnotil jako velmi obtížnou. Celkem 6 % příslušníků na otázku neodpovědělo.

Míru administrativní zátěže v souvislosti s vyplňováním údajů o SDK hodnotili příslušníci na šestibodové škále s krajními hodnotami „výrazná zátěž“ a „bez zatížení“. Jako vyšší míru zátěže hodnotilo evidenci SDK 34 % příslušníků, pro 10 % z celkového počtu dotázaných šlo dokonce o zátěž výraznou. Spíše nižší míru zátěže uvedlo 65 % příslušníků, přitom pro 15 % z celkového počtu dotázaných nepředstavovalo vyplňování údajů o SDK jakoukoliv zátěž.

Z celkového vyhodnocení tedy vyplynulo, že předložený postup pro evidenci SDK byl většinou příslušníků hodnocen jako srozumitelný. Rozhodování o tom, zda daný skutek je sekundárním drogovým trestným činem, či nikoliv, nečinilo v praxi žádné výraznější

problémy. Podobně tomu bylo v případech zařazování jednotlivých skutků do kategorií SDK a určování relevantní OPL, v jejíž souvislosti byl skutek spáchán. Nicméně hodnotitelé rovněž poukazovali na to, že jde o značně komplikovanou problematiku a je nutné věnovat náležitou pozornost motivaci zpracovatelů k řádnému vyplňování položek.

„Nejedná se (doposud) o sledovanou problematiku v rámci trestního řízení. Skutečností je, že část trestné činnosti je možno s problematikou SDK spojovat. Sledování a vyhodnocování však bude vždy obtížné a bude záležet na konkrétní odpovědnosti každého policisty zpracovatele, zda bude mít relevantní údaje (ne všechny úkony provádí zpracovatel spisu), aby mohl provést vyhodnocení a zpracovat případné výstupy k SDK a musí se všichni zpracovatelé naučit vyplňování související agendy...“

Pokud jde o míru zátěže spojenou s vykazováním SDK, na základě výsledků pilotního ověření lze konstatovat, že rozšíření evidence trestního řízení o zaznamenávání údajů o sekundární drogové kriminalitě sice představuje pro příslušníky jistou zátěž, neboť se jedná o rozšíření evidence, nicméně nepředstavuje zásadní zvýšení administrativní zátěže. Polovina příslušníků (50 %) tuto zátěž vnímá jako spíše menšího charakteru a pro 15 % by sběr dat o SDK nepředstavoval žádnou zátěž.

Pokud hodnotitelé poukazovali na nějaké komplikace, tyto se kromě zvýšené administrativní zátěže týkaly zejména technického nastavení sběru dat, kdy doporučovali jeho co největší zjednodušení. Vyplňování prostřednictvím zvláštního samostatného formuláře považovali za zbytečně zdlouhavé a komplikované.

„Vykazování bych uvítal v ETR tak, aby vše bylo v jednom programu a nemusel jsem rozklikávat jiný web, odkaz, než se dostanu ke konkrétnímu formuláři.“³¹

V neposlední řadě se v hodnocení objevily i náměty na využití dat v praxi.

„Sběr dat o sekundární drogové kriminalitě beru pozitivně. Na získané informace ohledně této SDK by se mohlo určitým způsobem reagovat a bylo by zajímavé sledovat procentuální rozdělení u jednotlivých osob užívajících OPL. Zejména pak by mohla být na základě získaných dat utvořena celokrajská, popřípadě celorepubliková detailní mapa s počty jednotlivých skutků, které by byly páchany pod jednotlivými OPL.“

VII.3 Možná úskalí a limity sběru dat

Metodika představuje postup sběru dat o SDK v rámci provozování a aktualizace informačního systému ESSK, a je určena pro policisty na základních útvarech, kteří aktualizují informační systém ESSK prostřednictvím informačního systému ETR.

Kromě snahy respektovat strukturu stávajícího informačního systému Policie ČR bylo klíčovým kritériem minimalizovat pro policisty míru zátěže, která by byla spojená s evidencí sekundární drogové kriminality v rámci zpracovávaných trestních věcí. V tomto duchu se neslo i zadání pro odborníky, zapojené do expertního šetření, jehož výsled-

31 Metodika skutečně počítá s tím, že by k vyplňování příslušných položek docházelo přímo v ETR.

ky představovaly základní stavební kameny pro tvorbu metodiky. Výsledné řešení tedy představuje variantu (vzešlou z tohoto šetření), která se jeví jako nejvhodnější z daného hlediska, umožňuje snadné zapracování do stávajícího systému i případnou úpravu podle aktuálních praktických potřeb PČR.

Podle navrhovaného řešení je údaj o sekundárním drogovém charakteru trestného činu zaznamenáván v informačním systému ETŘ na záložce „Delikt“, a následně se automaticky propisuje do nově zřízeného pole položky 28 Formuláře o známém pachateli (FZP). S cílem evidovat sekundární drogovou kriminalitu v celém jejím rozsahu, autoři metodiky navrhuji zaznamenávat příznak SDK samostatně pro každý skutek a každého pachatele. Ve stávající podobě se ovšem záložka Delikt ETŘ vztahuje k celému trestnímu spisu, bez ohledu na to, kolik jednotlivých skutků daný spis obsahuje. Metodika ovšem s ohledem na cíl sběru dat představuje postup evidence skutků, nikoliv spisů (resp. trestních věcí). Údaj zaznamenaný do záložky Delikt ETŘ se za současného stavu propíše na příslušné místo zdrojových formulářů (např. položka 28 FZP) ke všem skutkům a všem pachatelům, kteří v daném trestním řízení (po danou záložkou Delikt) figurují. Tato skutečnost by tedy bez patřičné úpravy systému samozřejmě zkreslila výstupy a výsledné statistiky sekundární drogové kriminality, a to kvůli případům, kdy je trestní řízení vedeno pro více skutků, z nichž pouze některé splňují charakteristiky sekundární drogové kriminality, nebo kdy je řízení vedeno proti několika spolupachatelům, z nichž se příznak sekundární drogové kriminality týká pouze některého z nich. **Výsledná podoba sběru dat by tedy hlavně záležela na programátorském zapracování položek do záložky „Delikt“ systému ETŘ. V této souvislosti by bylo nutné zejména zajistit, aby bylo možné údaje o SDK zaznamenávat samostatně pro každý skutek a pachatele vždy při ukončení spisu a zajistit automatické propisování údajů do nově zavedených sloupců („SDK 1“, „SDK 2“ a „SDK 3“) položky 28 zdrojového Formuláře o známém pachateli.**

Výzkumný tým si je tedy vědom, že bez odpovídající úpravy systému ETŘ má navrhované řešení tyto limity.

Bez patřičné úpravy architektury informačního systému ETŘ přichází v úvahu tři variantní řešení, jak data, sbíraná způsobem popsáním v této metodice, evidovat pro účely agregovaných statistických přehledů tohoto typu trestné činnosti.

- 1) Podle navrhovaného postupu se z nově vytvořené položky na záložce „Delikt“ v systému ETŘ data automaticky propíší do nově vytvořených polí v položce 28 FZP. Toto řešení je nejjednodušší z hlediska nároků na vyplňující policisty (zpracovatele spisu), ovšem v současné podobě nese s sebou riziko nadhodnocení počtu sekundárních drogových trestných činů v důsledku automatického přiřazení příznaku „SDK“ ke všem skutkům, řešeným v rámci daného trestního spisu – tzv. víceskutkové trestní věci. Zároveň by se příznak „SDK“ v systému objevil i u (spolu)pachatelů, kteří při páchaní daného skutku uvedenou souvislost s drogami neměli (příkladem je loupež provedená dvěma spolupachateli, z nichž jeden byl ovlivněn OPL a druhý nikoliv – skutek bude vykázán jako SDK, ovšem při prezentaci statistik v rozdělení podle osob by rovněž u druhého spolupachatele, u kterého souvislost s OPL nebyla, byl příznak „SDK“ evidován). Řešením daného problému je, pokud statistik v rámci kontroly záznamu po ukončení spisu u skutků, u nichž je vyplněn příznak SDK, ověří u zpracovatele, zda se zjištěný sekun-

dární drogový charakter vztahuje ke všem skutkům a pachatelům v dané trestní věci. To samozřejmě klade zvýšené nároky na komunikaci mezi statistikem a zpracovatelem. V opačném případě bude třeba mít při interpretaci dat z přehledů o SDK na paměti, že vykazované počty skutků zahrnují i ty, které sekundární drogový charakter neměly, ale byly součástí víceskutkového spisu, v němž některý ze skutků charakter sekundární drogové kriminality měl. Respektive se příznak SDK objeví i u všech spolupachatelů, i když byl skutek spáchán v souvislosti s OPL jen jedním z nich³².

- 2) Z nově vytvořené položky na záložce „Delikt“ v systému ETŘ se údaj o sekundární drogové souvislosti propíše do nově vytvořené položky zdrojového formuláře o trestném činu (FTČ). Výhoda tohoto řešení je v tom, že formulář FTČ se vyplňuje zvláště na každý samostatný skutek. Ani zde však neodpadá riziko chybné interpretace výstupních dat v případě jejich exportu v rozdělení podle pachatelů, kteří se dopustili trestného činu s charakterem SDK – přehled by zahrnoval i osoby, které vystupovaly jako spolupachatelé skutku, kdy sekundární drogová souvislost se týkala jiného spolupachatele. Tato varianta by tedy zajistila systémový sběr dat o registrovaných (a objasněných) sekundárních drogových trestných činech, nikoliv o jejich pachatelích. Jinými slovy, bylo by možno získat pouze přehled o míře (a příp. struktuře) sekundární drogové kriminality, nikoli o počtech pachatelů sekundárních drogových trestných činů. I v tomto případě by ovšem byla nutná závěrečná verifikace statistika.
- 3) Lze uvažovat i o zavedení nového zvláštního formuláře v rámci systému ETŘ – podobně jako již jsou v systému ETŘ k dispozici formulář „Hlášení k trestné činnosti na úseku OPL“ či formulář k evidenci případů domácího násilí. Z hlediska požadavku na spolehlivost sbíraných dat se jedná o řešení nejnepohodnější, současně však jde o řešení nejnáročnější, pokud jde o administrativní zátěž osob zadávajících údaje do systému. Vzhledem k tomu, že příznak SDK-ANO/NE by se povinně zadával u každého skutku, bylo by nutné, na rozdíl od již existujících formulářů, které se vyplňují jen v určitých stanovených případech, formulář pro sekundární drogovou kriminalitu otevírat a vyplňovat vždy za každý skutek, resp. pachatele. Přičemž sběr dat prostřednictvím samostatného formuláře a s tím spojená zátěž byla nejčastější výtkou, zaznívající v rámci hodnocení metodiky ze strany účastníků její pilotáže (viz výše).

Metodika byla zaslána k certifikaci Kanceláři projektů a evropských fondů Policejního prezidia České republiky. V případě udělení certifikace a rozhodnutí zavést sběr dat o SDK do praxe bude implementace metodiky a volba konkrétního řešení výlučně na rozhodnutí Policie ČR, zejména orgánů rozhodujících o podobě a obsahu informačního systému ETŘ.

Současná podoba metodiky představuje do určité míry maximalistický model, jak pokud jde o škálu kategorií SDK, tak s ohledem na zaznamenávané údaje. V případech, kdy zjištěný trestný čin (skutek) má charakter sekundárního drogového trestného činu, předpokládá se zaznamenání údaje o kategorii SDK, do které trestný čin (skutek) patří (lze uvést až dvě kategorie), a dále o druhu OPL, s nímž daný trestný čin (skutek) souvisí.

32 Lze ovšem předpokládat, že půjde o výraznou menšinu případů, kdy se bude jednat o sekundární drogovou trestnou činnost.

Architektura metodiky nicméně umožňuje její snadnou úpravu a případnou redukcí podle reálných a aktuálních potřeb PČR jako hlavního uživatele. Aniž by byla narušena logika metodiky, lze omezit okruh sledovaných kategorií SDK (pokud se některá z nich bude z různých důvodů jevit jako nadbytečná) i rozsah zaznamenávaných údajů o jednotlivých sekundárních drogových trestných činech (a to až na úroveň pouhého záznamu, že se jedná o SDK, bez další specifikace kategorie/kategorií SDK či příslušné OPL). Na druhé straně v případě potřeby je do budoucna možné i její rozšíření na další návykové látky, poněvadž aktuální projekt byl zaměřen pouze na měření kriminality související s OPL.

Rovněž je nutno uvést, že i když bude realizován sběr dat přesně podle navrhovaného postupu, nebude možné získané údaje bez dalšího považovat za přesný obraz sekundární drogové kriminality v ČR. Jak již bylo několikrát zmíněno, trestná činnost, související s užíváním OPL, představuje velmi komplikovaný a téměř neměřitelný jev. Spolehlivě zjistit, jestli by se konkrétní trestný čin nestal, kdyby nebylo užívání drog, je prakticky nemožné. Všechny přístupy, popsané v úvodní části této monografie, trpí svými specifickými nedostatky. Navrhované řešení bylo ale vyhodnoceno jako nejlepší možný způsob, jak se k poznání rozsahu sekundární drogové kriminality alespoň přiblížit. Získaná data je nicméně nutno vždy interpretovat v intencích jejich zřejmých limitů. Identifikace skutků, patřících do kategorie sekundární drogové kriminality, nebude pro policistu vždy lehkou záležitostí a lze se oprávněně domnívat, že v mnoha případech zůstane úplně mimo jeho možnosti. Na straně druhé může mít zaznamenávající osoba tendenci označovat jako sekundární drogovou kriminalitu i trestnou činnost, která tam nepatří, například jen proto, že byla spáchána uživatelem drog, bez bližšího zkoumání souvislosti. Z těchto důvodů lze oprávněně předpokládat, že některé kategorie SDK budou nadhodnoceny, nebo naopak podhodnoceny kvůli nedostatku potřebných informací. Sběr dat tedy vždy bude primárně ovlivněn subjektivním vnímáním osoby, která rozhoduje, jestli trestný čin splňuje charakteristiky SDK, či nikoliv. To je ovšem omezení, se kterým je při zaznamenávání dat o aspektech trestného činu, které nejsou zcela zjevné, nutno počítat vždy. Z aktérů, kteří mohou identifikovat souvislost trestné činnosti s užíváním OPL, se úsudek policisty, který protiprávní jednání vyšetřuje, naopak jeví ještě jako neobjektivnější. Míru subjektivity by měly minimalizovat právě přesné instrukce obsažené v metodice, které dávají jasný návod, kdy skutek označit jako SDK a kam ho bez zbytečného váhání zařadit. Ale ani nejpřesnější návod nezabezpečí sám o sobě kvalitu získaných dat. Klíčová je v tomto směru ochota policisty údaj správně zaznamenat. Motivace zřejmě nebude vysoká, pokud bude sběr dat vnímán jako zbytečná nadměrná administrativní zátěž, která policisty odvádí od skutečné práce. Je proto velmi důležité, aby finální zvolené řešení sběru dat bylo nastaveno co možná nejjednodušeji, a zároveň by měl být zainteresovaným příslušníkům náležitě vysvětlen jeho účel a možné výhody, plynoucí z jeho realizace.

Pozornost je potřeba věnovat i ochraně dat. I když jde o data sbíraná v rámci šetření trestné činnosti, mají sloužit primárně ke statistickým účelům, je proto nevyhnutné zabezpečit jejich anonymitu a publikaci pouze v agregované podobě. Policie disponuje adekvátními mechanismy proti zneužití dat, které se již nyní aplikují například v souvislosti se sběrem dat v oblasti monitoringu extrémismu.

V neposlední řadě je třeba apelovat na to, aby data získaná navrženým postupem, nezůstala jediným zdrojem informací o SDK, ale byla pokud možno doplňována i z jiných zdrojů. Přesnější představu o míře a struktuře SDK v ČR lze totiž získat jen kombinací dat

mapujících drogovou problematiku z různých aspektů, čímž lze jistým způsobem vyvažovat slabé stránky jednotlivých přístupů. Ve vztahu k SDK a k hodnocení jejího rozsahu, vývoje a trendů jsou například jistě relevantní poznatky z penologického, kriminologického či viktimologického výzkumu, informace získané na úrovni Probační a mediační služby, případně jiných orgánů činných v trestním řízení, než je policie, nebo data z oblasti zdravotnictví a adiktologických služeb.

VIII.

Závěr a diskuze

Navzdory absenci přesných dat o SDK výsledky všech dosud realizovaných odhadů či studií k této problematice naznačují, že podíl SDK na celkovém počtu registrovaných trestných činů v ČR je výrazně (a to řádově) vyšší než podíl primární drogové kriminality, což podstatně mění obraz „drogového problému“ v oblasti dopadů užívání drog a s tím souvisejících vynakládaných společenských nákladů z hlediska jejich rozsahu. Škála druhů trestné činnosti, které mohou za příslušných okolností být pokládány za SDK, zase ilustruje šíři oblastí, do nichž trestná činnost související s drogami ve skutečnosti zasahuje. Zatímco primární drogová kriminalita představuje v převážné většině trestnou činnost tzv. „bez obětí“, v případě SDK je tomu právě naopak, neboť prakticky ve všech výše popsaných kategoriích SDK figurují konkrétní přímé oběti, což také mj. zpravidla mění pohled veřejnosti na závažnost tohoto typu delikvence.

Projekt a z něho vzešlá metodika představují první případ komplexního uchopení problematiky SDK a návrhu měření její míry a struktury v ČR na národní úrovni.

I když je základním účelem metodiky zajistit jednotný sběr dat o SDK pro potřeby vytváření statistických přehledů o registrované kriminalitě v ČR, jejich předpokládané využití je mnohem širší. Tyto statistické údaje samozřejmě neslouží pouze k evidenci stavu a vývoje této trestné činnosti, ale předpokládá se jejich zásadní význam pro tvorbu strategií i plánování jednotlivých opatření včetně alokace personálních a finančních zdrojů v oblasti potlačování kriminality. Bez spolehlivých a přesných údajů o míře a struktuře té části drogové kriminality, kterou představuje SDK (tj. o výrazně převažující části drogové kriminality), nelze formulovat a účinně aplikovat skutečně efektivní nástroje na plnění priority Policie ČR, spočívající ve snižování drogové kriminality.

Data budou ale využitelná i mimo PČR. V rámci resortu vnitra lze jejich uplatnění spatřovat především při tvorbě a vyhodnocování Strategie prevence kriminality a jejích akčních plánů. Mohou sloužit při přípravě a aplikaci opatření vůči pachatelům drogové kriminality (volba vhodných trestních sankcí a dalších intervencí) a obecně při formulaci legislativy v oblasti kontroly a prevence kriminality. Významné je také jejich další využití v rámci monitoringu indikátorů nabídky OPL pro účely tvorby a vyhodnocování protidrogové politiky státu. Stanou se novým zdrojem poznatků pro účely výzkumu zejména v oblasti kriminologie a adiktologie či při kvantifikaci společenských nákladů souvisejících s užíváním návykových látek. Využití najdou i pro účely vzdělávací, ať již jde o vzdělávání profesní (Policejní akademie ČR, Justiční akademie) nebo obecné vzdělávání v relevantních oborech (výuka kriminologie, trestního práva, adiktologie atd. na vysokých školách). V neposlední řadě umožní nová data o SDK jako součást publikovaných kriminálních statistik veřejnosti učinit si přesnější představu o rozsahu problému, jaký představuje užívání OPL ve společnosti.

Oproti dosavadním pokusům o kvantifikaci SDK projekt, jehož výsledky jsou prezentovány v této monografii, přináší inovativní přístup hned v několika směrech. V první řadě poskytuje jasně vymezený koncept SDK adaptovaný na české prostředí pojímající fenomén SDK v celé jeho šíři. Navržený postup umožňuje kontinuální a standardizovaný sběr dat, který bude v případě jeho implementace probíhat unifikovaně na všech útvarech PČR, na nichž se sbírají data o registrované kriminalitě. V průběhu řešení projektu a v celém procesu tvorby metodiky byl důraz kladen zejména na participativní přístup. To znamená,

že postup zjišťování míry a struktury SDK byl vytvořen ve spolupráci s předpokládanými uživateli dat a s experty, kteří se dlouhodobě zabývají drogovou problematikou, aby ve výsledku co nejlépe odrážel potřeby a možnosti praxe.

Základním východiskem bylo nabídnout flexibilní nástroj vyžadující co nejnižší časovou a administrativní zátěž při evidenci SDK. Na druhé straně byla požadavkem co nejvyšší míra validity a reliability získaných dat. Tento nástroj bude poskytnut k bezplatnému využití v rámci policie a implementace bude záviset výlučně na Policii ČR.

Autoři pevně věří v implementaci metodiky do praxe a v pozitivní přínos projektu a jeho výstupů, jakožto prvního kroku ke zlepšování stavu poznání v oblasti užívání návykových látek a s tím související kriminality. Snad nezůstane izolovaným počinem a bude představovat právě tu pomyslnou první vlaštovku, která podnítl výzkum a sběr dat i v dalších oblastech, čímž napomůže minimalizovat limity, jimiž každý pokus o kvantifikaci této komplikované problematiky nutně trpí.

Resumé

Knih vznikla jako výstup projektu „Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky“, který byl podpořen v rámci Programu bezpečnostního výzkumu ČR v letech 2015–2020 s identifikačním kódem „VI20172019053“. Projekt reaguje na absenci dat v oblasti indikátorů snižování nabídky drog. Hlavním cílem projektu bylo navrhnout nový postup pro zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality (SDK) v podmínkách České republiky za účelem získání realistického a na vědeckých poznatcích založeného odhadu tohoto fenoménu.

Mnohé vědecké studie poukazují na vztah mezi užíváním návykových látek a pácháním trestné činnosti. V České republice se pro drogovou kriminalitu (drug-related crime), tedy trestnou činnost související s užíváním omamných a psychotropních látek, vžilo dělení na primární a sekundární drogovou kriminalitu.

Primární drogová kriminalita (PDK) zahrnuje trestné činy, které přímo postihují neoprávněné nakládání s OPL či šíření jejich užívání (§ 283 – § 287 trestního zákoníku).

Sekundární drogovou kriminalitu (SDK) reprezentují trestné činy, které souvisejí s užíváním OPL jiným způsobem. Jedná se např. o majetkovou trestnou činnost, páchanou uživateli OPL za účelem získání prostředků na nákup drogy, o násilnou či mravnostní kriminalitu, páchanou pod vlivem OPL apod.

Na rozdíl od rozsahu a struktury registrované primární drogové trestné činnosti, které lze jednoduše zjistit z běžných statistik kriminality (jedná se o samostatně vykazované trestné činy), **rozsah a struktura SDK** (tj. kolik registrovaných trestných činů je spácháno v jiné souvislosti s užíváním drog a o jaké konkrétní trestné činy se jedná) **nejsou systematicky sledovány v žádném evidenčním systému**. Odhaduje se však, že tento typ kriminality tvoří značný podíl na celkovém objemu registrované trestné činnosti v ČR.

Dosavadní výzkum ukazuje, že skupiny pachatelů primární a sekundární drogové kriminality se do značné míry prolínají. Pro efektivnější řešení této problematiky je proto potřebné věnovat pozornost drogové kriminalitě jako celku, tedy nejen primární drogové kriminalitě, ale též drogové kriminalitě sekundární.

V rámci výzkumu byla provedena podrobná analýza informačních systémů relevantních složek systému trestní justice, využívaných ke sběru a vykazování statistických dat o kriminalitě a jejich pachatelích, s ohledem na možnosti jejich využití pro potřeby monitoringu sekundární drogové kriminality. Z informací, které se během výzkumu podařilo shromáždit o informačních systémech trestní justice (policie, státní zastupitelství, soudy, probační a mediační služba), v nichž se zaznamenávají údaje o registrovaných trestných činech a jejich pachatelích, lze učinit závěr, že ve stávající podobě nejsou pro účely systematického sběru a zpracovávání spolehlivých dat o sekundární drogové kriminalitě použitelné. V některých z nich jsou evidovány dílčí údaje o určité části sekundární drogové kriminality či jejich pachatelích, ale celkový přehled z nich získat nelze, a vzhledem k odlišným primárním účelům jednotlivých informačních systémů a souvisejícím odlišnostem v metodice sběru a vykazování dat, nelze tento nedostatek překonat ani případnou kombinací údajů z více zdrojů (systémů).

Kvantifikaci SDK se v České republice věnovalo i několik studií, které využívaly metaanalýzy zahraničních studií či kombinaci dostupných statistických dat o kriminalitě a expertních odhadů.

I když je pojem „sekundární drogová kriminalita“ v českých podmínkách obecně akceptován a používán, z přehledu odborné literatury a dalších relevantních zdrojů vyplynulo jeho nejednoznačné vymezení. V této souvislosti lze zmínit například problém vysoké latence drogové kriminality obecně, nebo fakt, že ne každý případ je možné zařadit do konkrétní vymezené kategorie apod. Teoretické vymezení v tomto směru tedy bude vždy představovat nutné zjednodušení. SDK je především teoretický koncept a nikdy nebude možné ji přesně kategorizovat a kvantifikovat. Navzdory těmto nejasnostem se s tímto pojmem obecně pracuje.

Existují různá vymezení sekundární drogové kriminality. Od vymezení, že SDK je pouze opatrovací trestná činnost (trestné činy, které byly motivovány snahou získat prostředky na pořízení OPL pro vlastní potřebu pachatele), až po vymezení SDK jakožto veškeré trestné činnosti, která jakkoli souvisí s užíváním OPL, nebo různé definice vycházející z klasifikace EMCDDA (tj. psychofarmakologicky podmíněné trestné činy, ekonomicky motivované trestné činy, a systémové trestné činy). Pouhé převzetí konceptu EMCDDA se pro účel přípravy metodiky pro evidenci dat o SDK ukázalo jako nedostačující. Problematické z pohledu využití pro statistické účely je zejména nejasné vymezení jednotlivých kategorií a nekompatibilita s českým prostředím.

Vzhledem k zmiňovanému nejednotnému významu bylo jedním z cílů realizovaného projektu mimo jiné **vymezit pojem sekundární drogové kriminality** pro potřeby praxe v České republice, a to v kontextu zahraničního i domácího pojetí a vzhledem ke specifikům tohoto druhu trestné činnosti.

Operacionalizace pojmu je základním předpokladem vytvoření návrhu postupu k jejímu měření. Z těchto důvodů byl formulován návrh nového konceptu sekundární drogové kriminality a její klasifikace, reflektující prostředí ČR. Cílem tedy bylo vytvořit definici, která by se nemusela měnit podle potřeby jednotlivých studií, byla by použitelná i pro studie společenských nákladů (případně adaptabilní pro alkohol) a zároveň kompatibilní s vymezením EMCDDA.

V první fázi bylo kromě standardní analýzy relevantních dokumentů (právní úprava, odborná literatura, strategické a koncepční materiály apod.) realizováno **expertní šetření formou fokusní skupiny** s odborníky zabývajícími se problematikou trestné činnosti související s návykovými látkami (zástupci NPC, MV, akademické sféry, neziskového sektoru, státního zastupitelství). Po doporučení odborníků bylo sledování omezeno pouze na trestnou činnost související s aktuálním užíváním OPL. Z této diskuze vzešla nová definice a kategorizace SDK reflektující praxi a podmínky ČR.

Vymezení vychází z dichotomie drogové kriminality, resp. trestné činnosti související s drogami a jejího členění na primární a sekundární drogovou kriminalitu, které se vzájemně nepřekrývají. SDK je rozdělena do 6 hierarchicky uspořádaných, vzájemně prostupných kategorií. Kategorizace byla navržena tak, aby pokrývala veškerá nezákonná

jednání související s užíváním OPL a nakládání s nimi, a to včetně takových případů, které se možná v ČR vyskytují pouze vzácně nebo vůbec. Jednotlivé kategorie jsou seřazeny podle míry souvislosti s OPL.

1. „Vliv OPL znakem skutkové podstaty“

Do první kategorie byly zařazeny trestné činy, u nichž je vliv návykové látky znakem skutkové podstaty a jež byly pachatelem spáchány pod vlivem OPL.

2. „Opatřovací“

Druhou kategorií tvoří trestné činy, u nichž hlavním motivem pachatele, vedoucím k jejich spáchání, bylo získání prostředků na nákup OPL pro vlastní potřebu, nebo pořízení samotné OPL pro vlastní potřebu od jiné osoby. Jde v podstatě o kategorii, kterou EMCDDA označuje jako ekonomicky motivovanou trestnou činnost.

3. „V důsledku užití/užívání OPL“

Do třetí skupiny spadají trestné činy, spáchané v důsledku pachatelovy intoxikace OPL, jeho abstinenčního syndromu nebo změn jeho organismu, souvisejících s aktuálním užíváním OPL. Jde o tzv. psychofarmakologicky motivovanou kriminalitu.

4. „V souvislosti s užíváním OPL jinou osobou“

Do této nově vytvořené kategorie patří trestné činy, jejichž hlavní příčinou bylo užívání OPL osobou odlišnou od pachatele i oběti. Tato skupina se od předchozích liší v tom, že souvislost s OPL se netýká přímo užívání pachatele, ale jiné osoby. Záměrem bylo zachytit další možné souvislosti, které přicházejí v úvahu ve vztahu užívání OPL a trestné činnosti.

5. „Zajištění fungování drogového trhu“

Klasicky se mezi sekundární drogovou kriminalitu řadí i trestné činy, spáchané v rámci zajišťování fungování drogového trhu (tzv. systémová trestná činnost). Jde o kategorii, u níž je stanovování souvislosti v jistém smyslu složitější než u ostatních skupin SDK, jelikož se neváže na užívání konkrétní osoby. Situaci navíc komplikuje fakt, že je často těžké dostatečně odlišit, které trestné činy jdou na vrub OPL a které jsou páchany v souvislosti s fungováním černého trhu obecně.

6. „Oběť – uživatel“

Do poslední skupiny byly zařazeny trestné činy, spáchané na uživatelích v důsledku jejich vyšší zranitelnosti, způsobené užíváním OPL. Podle klasifikace EMCDDA jsou tyto trestné činy součástí tzv. psychofarmakologicky podmíněné kriminality, vzhledem k odlišnému charakteru souvislosti se ale jeví jako vhodnější vyhradit jim samostatnou kategorii.

Jako sekundární drogová kriminalita se často označuje i situace, kdy se pachatel dopouští primární drogové kriminality, zejména prodeje drog, za účelem financování svého vlastního užívání. V rámci prezentovaného konceptu však tyto trestné činy za SDK považovány nejsou, jelikož jde o PDK, a proto i možnosti jejich měření stojí mimo zaměření projektu. Jde ale nepochybně o zajímavý a důležitý indikátor, který by mohl významně doplnit představu o rozsahu kriminality spojené s užíváním OPL, což zdůrazňovali mimo jiné i experti v rámci fokusní skupiny. Bylo by tedy vhodné sledování i této trestné činnosti, i když mimo záběr navrženého postupu pro sběr dat o SDK.

Respondenti se shodli, že metodika pro zaznamenávání SDK má být jasná a srozumitelná. Vše by mělo být detailně vysvětleno, nicméně nemělo by se jednat o mnohastránkový dokument, který bude odrazovat svým rozsahem.

V rámci fokusní skupiny byly diskutovány i **možnosti sběru dat o SDK pro statistické účely**. Jako nejvhodnější pro identifikaci souvislosti trestné činnosti s OPL v rámci systému trestní justice se podle respondentů jeví sběr dat přes informační systém evidence trestního řízení (ETŘ). Souvislost s užíváním drog je přitom nejvhodnější zaznamenat na konci procesu vyšetřování trestné činnosti, kdy jsou všechny skutečnosti o případu i pachateli známy.

Následně bylo realizováno další expertní šetření, jehož účelem bylo identifikovat možnosti a limity při zaznamenávání a vykazování sekundárních drogových trestných činů v rámci informačních systémů PČR. Šetření probíhalo **formou delfské metody**. Vzhledem k cílům této fáze šetření bylo záměrem získat pro účast v expertním panelu zástupce jak tzv. zpracovatelů, tj. policistů, kteří vyřizují jednotlivé nově napařené trestní věci a zavádějí o nich základní údaje do informačního systému ETŘ, tak i statistiků, kteří následně do informačního systému zaznamenávají údaje ze zpřístupněných dokumentů z trestního řízení, a to z různých krajů ČR.

Sestavení expertního panelu probíhalo metodou záměrného výběru přes instituce, kdy byla oslovena vedení relevantních celorepublikových pracovišť (Policejní prezidium ČR, Národní protidrogová centrála SKPV PČR) i jednotlivých krajských ředitelství policie, se žádostí o spolupráci a nominaci vhodných odborníků z útvarů v jejich působnosti. Na základě výsledků tohoto šetření byl formulován první návrh postupu pro sběr dat o SDK (návrh metodiky), a to do ESSK prostřednictvím informačního systému ETŘ.

Návrh metodiky byl rovněž průběžně konzultován s Odborem věcných gescí a statistik ÚSKPV PPČR a s NPC.

Navržený postup sběru dat o sekundární drogové kriminalitě byl následně pilotně ověřen ve dvou regionech, a to v Olomouckém a Jihočeském kraji. Cílem **pilotního ověření** bylo získat podněty a zpětnou vazbu z praxe, pokud jde o formulaci jednotlivých kategorií sekundární drogové kriminality a také postupu jejího zaznamenávání v evidenčním systému Policie ČR, a ověřit použitelnost metodiky ve smyslu její srozumitelnosti a náročnosti při použití. Výběr konkrétních regionů proběhl sebenominací, a to prostřednictvím zástupců územních útvarů, kteří participovali na expertním šetření formou delfské metody.

Primárním cílem projektu bylo navrhnout nový postup pro zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky. Plánovaným hlavním výsledkem byla zvolena certifikovaná metodika sběru dat o sekundární drogové kriminalitě. Jedním ze základních principů přípravy metodiky bylo, aby její implementace znamenala co nejmenší zásah do stávajících informačních systémů a co nejmenší dodatečnou zátěž pro pracovníky, kteří by měli sběr dat o SDK jejím prostřednictvím realizovat.

Metodika vychází z poznatků z jednotlivých fází výzkumu a měla by sloužit jako standardizovaný nástroj pro pravidelný monitoring, vyhodnocování a další zkoumání drogové kriminality, zohledňující specifické prostředí ČR. Cílem této metodiky je podrobně popsat nový postup pro zaznamenávání SDK.

Metodika byla navržena výlučně pro statistické účely, což mj. znamená, že údaje o SDK (čili o souvislosti skutku s užíváním OPL), sbírané podle tohoto postupu, by neměly žádný vliv na průběh řízení v jednotlivých trestních věcech, z nichž budou pocházet.

Metodika má dvě části:

- (A.) **„Postup při zaznamenávání údajů o sekundární drogové kriminalitě v informačním systému Policie ČR“** popisuje cíl a základní rysy sběru dat o SDK do ESK prostřednictvím ETR.
- (B.) **„Návod pro vyplňování jednotlivých položek k zaznamenávání sekundární drogové kriminality“** upravuje popis jednotlivých kroků při sběru dat o SDK s návodem na zařazování zjištěných trestných činů (skutků) do příslušných kategorií a obsahuje vymezení jednotlivých kategorií SDK včetně příkladů.

Cílem postupu je zaznamenání údajů o souvislosti registrovaných trestných činů (skutků) s OPL do informačního systému Policie ČR v podobě, jež umožní jejich následné využití ke statistickým účelům prostřednictvím Evidenčně statistického systému kriminality (ESSK). Metodika představuje postup sběru dat o SDK v rámci provozování a aktualizace informačního systému ESK a je určena pro policisty na základních útvarech, kteří aktualizují informační systém ESK prostřednictvím informačního systému ETR.

Výsledné řešení tedy představuje variantu, která se jeví jako nejvhodnější z daného hlediska, umožňuje snadné zapracování do stávajícího systému i případnou úpravu podle aktuálních praktických potřeb PČR. Aniž by byla narušena logika metodiky, lze omezit okruh sledovaných kategorií SDK (pokud se některá z nich bude z různých důvodů jevit jako nadbytečná) i rozsah zaznamenávaných údajů o jednotlivých sekundárních drogových trestných činech (a to až na úroveň pouhého záznamu, že se jedná o SDK, bez další specifikace kategorie/kategorií SDK či příslušné OPL). Na druhé straně v případě potřeby je do budoucna možné i její rozšíření na další návykové látky, poněvadž aktuální projekt byl zaměřen pouze na měření kriminality související s OPL.

Je třeba apelovat na to, aby data získaná navrženým postupem nezůstala jediným zdrojem informací o SDK, ale byla pokud možno doplňována i z jiných zdrojů. Přesnější představu o míře a struktuře SDK v ČR lze totiž získat jen kombinací dat mapujících drogovou problematiku z různých aspektů, čímž lze jistým způsobem vyvažovat slabé stránky jednotlivých přístupů.

Summary

Roubalová, M. et al.: Possibilities of detection of the extent and structure of secondary drug-related crime in the Czech Republic

The book was produced as a result of the project “Possibilities of detection of the extent and structure of secondary drug-related crime in the Czech Republic”, funded by the Security Research Program of the Czech Republic in 2015–2020 with the identification code “VI20172019053”. The project responds to the absence of data on drug supply indicators. The main aim of the project was to propose a new procedure for determining the rate and structure of secondary drug crime (SDC) in the Czech Republic in order to obtain a realistic and evidence-based estimate of this phenomenon.

Many scientific studies point to the relationship between addictive substances use and committing crime. In Czech Republic, drug-related crime (understood as criminal activity related to use of narcotic and psychotropic substances i.e. illicit drugs) division into primary and secondary drug crime became established.

Primary drug crime (PDC) includes offenses that directly punish the unauthorized handling of illicit drugs or spread of their use (Section 283 – Section 287 of the Criminal Code).

Secondary drug crime (SDC) is represented by offenses related to the use of illicit drugs in another way. These are e.g. property crimes committed by drug users for the purpose of obtaining funds for drug purchase, violent or moral crime committed under the influence of drugs, etc.

In contrast to the scale and structure of registered primary drug crime, which can be easily identified from common crime statistics (these are separately recorded offenses), the **scale and structure of SDC** (i.e. how many registered offenses are committed in a different context related to drug use and specification of these offenses) **are not systematically monitored in any registration system**. However, it is estimated that this type of crime represents a significant proportion of the total volume of registered crime in the Czech Republic.

Research to date has shown that the groups of perpetrators of primary and secondary drug crime overlap to a large extent. In order to address this issue more effectively, it is therefore necessary to pay attention to drug crime as a whole, not only to the primary drug crime, but to the secondary drug crime as well.

The research included a detailed analysis of information systems of relevant components of the criminal justice system used for the collection and reporting of statistical data on crime and their perpetrators, with regard to the possibilities of their use for the monitoring of secondary drug crime.

Information gathered during the research on criminal justice information systems (police, prosecution, courts, probation and mediation service) recording data on registered offenses and their perpetrators suggests, that in its current form they are not applicable for the purposes of the systematic collection and processing of reliable secondary drug crime data. Some of them record partial data on a certain part of secondary drug crime or its perpetrators, but it is not possible to obtain a complex overview of them. Given the different primary

purposes of particular information systems and the related differences in the methodology for collecting and reporting data, this shortcoming cannot be overcome even by eventual combination of data from multiple sources (systems).

In the Czech Republic, several studies using meta-analysis of foreign studies or a combination of available crime statistics and expert estimates have focused on SDC quantification already.

Although the term “secondary drug crime” is generally accepted and used in the Czech Republic, the review of vocational literature and other relevant sources has shown its ambiguous definition. In this context we can mention, for example, the problem of high latency of drug crime in general, or the fact that not every case can be classified within specific category, etc. The theoretical delimitation in this respect will always represent the necessary simplification. Secondary drug crime is primarily a theoretical concept and it will never be possible to categorize and quantify it precisely. Despite these uncertainties, the term is used on a general basis.

There are various definitions of secondary drug crime. From the one understanding SDC only as acquisitive crimes (crimes that were motivated by the effort to obtain funds for the acquisition of drugs for the perpetrator’s own use), to the wide definition describing SDC as any crime committed with any regard to drug use. Definitions are mainly based on EMCDDA classification (i.e. psychopharmacological crimes, economic-compulsive crimes, and systemic crimes). However, the mere adoption of the EMCDDA concept proved insufficient for the purpose of developing a methodology for recording SDC data. Problematic from the point of view of usage for statistical purposes is especially unclear definition of individual categories and incompatibility with the Czech environment.

Given the above-mentioned non-uniform significance, one of the objectives of the implemented project was, among other things, to **define the concept of secondary drug crime** for the needs of practice in the Czech Republic in the context of both foreign and domestic context with regard to specifics of this type of crime.

The operationalization of the concept is a basic prerequisite for the creation of a proposal for a procedure for its measurement. For these reasons, a proposal for a new concept of secondary drug crime and its classification reflecting the Czech environment was formulated. The aim was therefore to create a definition that would not have to be changed according to the needs of individual studies, would also be applicable to social cost studies (possibly adaptable to alcohol) and at the same time compatible with the definition of the EMCDDA.

In the first phase, in addition to the standard analysis of relevant documents (legislation, literature review, strategic and conceptual materials, etc.), an **expert survey was conducted in the form of a focus group** with experts dealing with problematics of crime related to addictive substance abuse issues (representatives of National Drug Headquarters, Ministry of the Interior, academia, NGO, prosecutor’s office). Following experts’ recommendations, monitoring was limited to offenses related to actual drug use only. From this discussion, a new definition and categorization of SDC reflecting the practice and conditions of the Czech Republic environment came out.

The definition is based on the dichotomy of drug crime (i.e. drug-related crime) and its division into primary and secondary drug crime, which do not overlap. The SDC is divided into 6 hierarchically arranged, mutually permeable categories. The categorization was designed to cover all illegal acts related to the use and handling of illicit drugs, including also those cases that may occur rarely or not at all in the Czech Republic. The individual categories are ranked according to the degree of association with illicit drugs.

1. "Offenses where the influence of drugs is a part of their definition"

The first category includes crimes in which the influence of an addictive substance is a feature of deed and which were committed by the perpetrator under the influence of the illicit drug.

2. "Acquisitive offenses"

The second category consists of offenses in which the main motive of the perpetrators, leading to their perpetration, was to obtain funds for the purchase of drugs for their own use or to acquire drugs for their own use from another person. It is essentially a category that the EMCDDA designates as economically motivated crime.

3. "Offenses committed in consequence of drug use"

The third group includes offenses committed as a result of the perpetrator's drug intoxication, his withdrawal syndrome or changes in his organism related to the actual drug use. This category is also known as psychopharmacological crime.

4. "Offenses committed in connection of other person's drug use"

This newly created category includes crimes whose main cause was the use of drugs by a person different from the offender and the victim. This group differs from the previous one, as the association with illicit drugs is not directly related to the use of the offender but to another person. The intention was to capture other possible contexts that could be considered in relation to the drug use and crime.

5. "Offenses committed in order to support functioning of drug market"

Classically, the secondary drug crime also includes crimes committed within the framework of ensuring the functioning of the drug market (the so-called systemic crime). It is a category in which, in a sense, establishing a link is more complex than in other SDC groups, because it is not linked to the use of a particular person. Moreover, the situation is complicated by the fact that it is often difficult to distinguish sufficiently between which offenses are due to drugs and which are committed in connection with the functioning of the black market in general.

6. "Offenses against drug users"

The last group includes crimes committed against users due to their higher vulnerability caused by the drug use. According to the EMCDDA, these crimes are part of the so-called psychopharmacological crime, but given the different nature of the context, dedicating a separate category to them seems more appropriate.

Secondary drug crime is often referred to as a situation where the perpetrator commits primary drug crime, especially drug sales, to finance his own use. Within the framework of the presented concept, however, these crimes are not considered SDCs as they are PDCs and therefore the possibilities of their measurement are beyond the scope of the project. However, it is undoubtedly an interesting and important indicator that could significantly complement the idea of the extent of crime associated with drug use, which was also emphasized by experts within the focus group. It would therefore be appropriate to monitor this

crime, but outside the scope of the proposed SDC data collection procedure. Respondents agreed that the methodology for recording SDCs should be clear and understandable. Everything should be explained in detail, but it should not be a multi-page document that will discourage its readers because of its size.

Possibilities of data collection on SDC for statistical purposes were also discussed within the focus group. According to the respondents, data collection through the Criminal Records Information System (ETR) operated by the police seems to be the most suitable for identifying the connection of crime with illicit drugs within the criminal justice system. It is best to note the link with drug use at the end of the criminal investigation, when all facts about the case and the offender are known.

Subsequently, another expert survey was carried out to identify the possibilities and limits for recording and reporting secondary drug offenses within the Czech police information systems. The survey was performed using the form of the **Delphi method**. In view of the objectives of this phase of the survey, the intention was to engage representatives of so called case processors, i.e. police officers, who handle individual newly detected criminal cases and introduce basic data on them into the information system, as well as statisticians who subsequently record data from accessible documents from criminal proceedings into the information system. Both profession groups' representatives from various regions of the Czech Republic were to participate in an expert panel survey.

The expert panel was set up by a deliberate sampling method through institutions. Headquarters of relevant national offices (the Police Presidium, the National Drug Headquarters of the Criminal Police and Investigation Service of the Police of the Czech Republic) as well as Regional Police Directorates were approached with a request for cooperation and nomination of suitable experts from the departments within their competence. Based on the results of this investigation, the first draft of the procedure for collecting data on SDC (methodology guideline proposal) was formulated, suggesting recording into the police statistical system (ESSK) via their information system (ETR).

The draft methodology guideline was also continuously consulted with the Department of Statistics and the National Drug Headquarters of the Criminal Police and Investigation Service of the Police of the Czech Republic.

The proposed procedure for collecting data on secondary drug crime was subsequently piloted on regional basis, in the Olomouc and South Bohemia regions. The aim of the **pilot verification** was to obtain suggestions and feedback from practice regarding the formulation of individual categories of secondary drug crime as well as the procedure of its recording in the Czech Police registration system and to verify the applicability of the methodology in terms of its comprehensibility and difficulty in use. The selection of specific regions took place through self-nomination, through representatives of territorial units who participated in the expert survey in the form of the Delphi method.

The primary objective of the project was to propose a new procedure for determining the extent and structure of secondary drug crime in the Czech Republic. The planned main result was a certified methodology guideline for collecting data on secondary drug crime. One of

the basic principles of the preparation of the methodology was the emphasis on minimizing interference with existing information systems and minimizing the additional burden on persons who should implement data collection on SDC through it.

The methodology is based on findings from individual phases of research and should serve as a standardized tool for regular monitoring, evaluation and further investigation of drug crime, taking into account the specific environment of the Czech Republic. The aim of this methodology is to describe in detail the new SDC recording procedure.

The methodology guideline was designed solely for statistical purposes, which means, among other things, that data on SDC (on the link between the criminal act and drug use) collected under this procedure would have no effect on the course of proceedings in the individual criminal cases from which it will originate.

The methodology consists of two parts:

- (A.) “**Procedure for recording data on secondary drug crime in the information system of the Police of the Czech Republic**” describes the objective and basic features of data collection on SDC
- (B.) The “**Guidelines for Filling Individual Items for Recording Secondary Drug Crime**” includes the description of each step in collecting SDC data with instructions for categorizing detected offenses into relevant categories and contains the definition of individual SDC categories including examples

The aim of the procedure is to record data on the connection of registered crimes with illicit drugs in the information system of the Police of the Czech Republic in a form that will enable their subsequent use for statistical purposes. The methodology represents a procedure for collecting data on SDC within the operation and updating of the police statistical information system and is intended for police officers at basic units who update the information system.

The resulting solution represents a variant that seems to be the most suitable from the given point of view, allows easy incorporation into the existing system as well as eventual adjustments to relevant practical needs of the Police of the Czech Republic. Without disturbing the logic of the methodology, it is possible to limit the range of monitored categories of SDCs (if some of them appear superfluous for various reasons) as well as the range of data recorded on individual secondary drug offenses (down to the mere record of unspecified SDC, without further specification of the SDC category or relevant drug). On the other hand, if necessary, its extension to other addictive substances is also possible in the future, as the current project focused only on the measurement of crime related to narcotic and psychotropic substances i.e. illicit drugs.

It should be appealed that the data obtained by the proposed procedure should not remain the only source of information about the SDC, but should be supplemented, if possible, from other sources as well. A more accurate picture of the extent and structure of SDC in the Czech Republic can be obtained only by combining mapping of data on drug issues from various aspects, which can in some way offset the weaknesses of particular approaches.

Translated by: Jiří Kolář

Použité prameny

- Ball, J. C., Rosen, L., Flueck, J., & Nurco, D. (1981). The Criminality heroin addicts when addicted and off opiates. In J. Inciardi (Ed.), *The drugs-crime connection* Newbury Park: Sage.
- Ball, J. C., Shaffer, J. W., & Nurco, D. N. (1983). The day-to-day criminality of heroin addicts in Baltimore—a study in the continuity of offence rates. *Drug Alcohol Depend*, 12(2), 119–142. doi:10.1016/0376-8716(83)90037-6
- Barton, W. I. (1980). Drug Histories and Criminality: Survey of Inmates of State Correctional Facilities, January 1974. *International Journal of the Addictions*, 15(2), 233–258. doi:10.3109/10826088009040011
- Bean, P. (2014). Drugs and Crime: Theoretical formulations. In P. Bean (Ed.), *Drugs and crime*. London: Routledge.
- Bennett, T., & Holloway, K. (2007). *Drug-Crime Connections*. New York: Cambridge University Press.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. (2008). The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 13(2), 107–118. doi:10.1016/j.avb.2008.02.001
- Best, D., Sidwell, C., Gossop, M., Harris, J., & Strang, J. (2001). Crime and Expenditure amongst Polydrug Misusers Seeking Treatment: The Connection between Prescribed Methadone and Crack Use, and Criminal Involvement. *The British Journal of Criminology*, 41(1), 119–126. doi:10.1093/bjc/41.1.119
- Brochu, S. (2006). *Drogue et criminalité. Une relation complexe*. Montréal: Presses de l'Université de Montréal.
- Caulkins, J. P., & Kleiman, M. A. R. (2014). *How Much Crime Is Drug-Related? History, Limitations, and Potential Improvements of Estimation Methods*. Retrieved from Rockville: NCJRS.
- Cejp, M. (2011). *Aplikace výzkumných metod a technik v kriminologii – obecná část*. Praha: IKSP.
- Clayton, R. R., & Tuchfeld, B. S. (1982). The drug-crime debate: Obstacles to understanding the relationship. *Journal of Drug Issues*, 12(2), 153–166. doi:10.1177/002204268201200203
- Collins, D. J., & Lapsley, H. M. (2008). *The Costs of Tobacco, Alcohol, and Illicit Drug Abuse to Australian Society in 2004/2005*. Canberra: Commonwealth of Australia.
- Cruze, A., Harwood, H., Kristiansen, P., Collins, J., & Jones, D. (1981). Selected Measures of Economic Costs to Society of Alcohol and Drug Abuse and Mental Illness–1977, Volume II: Technical Appendices, Final Report.
- EMCDDA. (2007). *Drogy a trestná činnost — složitý vztah*. Lisbon: EMCDDA.
- EMCDDA. (2017). *Developing drug supply monitoring in Europe: current concepts*. Lisbon: EMCDDA.
- EMCDDA, & Europol. (2018). *Improved drug supply indicators for Europe: progress report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Felson, R. B., & Staff, J. (2015). Committing Economic Crime for Drug Money. *Crime & Delinquency*, 63(4), 375–390. doi:10.1177/0011128715591696
- Fenoglio, P., Parel, V., & Kopp, P. (2003). The Social Cost of Alcohol, Tobacco and Illicit Drugs in France, 1997. *Eur Addict Res*, 9(1), 18–28. doi:10.1159/000067730
- García-Altés, A., Ollé, J. M., Antoñanzas, F., & Colom, J. (2002). The social cost of illegal drug consumption in Spain. *Addiction*, 97(9), 1145–1153. doi:10.1046/j.1360-0443.2002.00170.x
- Goldsmid, S., & Matthews, W. (2016). *Methamphetamine use and acquisitive crime: Evidence of a relationship*. Canberra: Australian Institute of Criminology.

- Goldstein, P. J. (1985). *The Drugs/Violence Nexus: A Tripartite Conceptual Framework* (Vol. 15).
- Goode, E. (2008). *Drugs in American society*. New York: McGraw-Hill.
- Gottfredson, M., & Hirshi, T. (1990). *A General theory of crime*. Stanford: Stanford University Press.
- Grohmannová, K. (2017). Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno*, 15(6), 1–16.
- Gřivna, T., Scheinost, M., & Zoubková, I. (2014). *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer.
- Hammersley, R. (2008). *Drugs and crime: theories and practices*. Cambridge: Polity.
- Harwood, H. J., Napolitano, D. M., Kristiansen, P. L., & Collins, J. J. (1984). Economic costs to society of alcohol and drug abuse and mental illness: 1980. *Research Triangle Park, NC: Research Triangle Institute*, 00–01.
- Hayhurst, K. P., Pierce, M., Hickman, M., Seddon, T., Dunn, G., Keane, J., & Millar, T. (2017). Pathways through opiate use and offending: A systematic review. *Int J Drug Policy*, 39, 1–13. doi:10.1016/j.drugpo.2016.08.015
- Inciardi, J. A. (1992). *The War on drugs II: The Continuing epic of heroin, cocaine, crack, AIDS, and public policy*. Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company.
- Johnson, B. D., Natarajan, M., Dunlap, E., & Elmoghazy, E. (1994). Crack Abusers and Noncrack Abusers: Profiles of Drug Use, Drug Sales and Nondrug Criminality. *Journal of Drug Issues*, 24(1), 117–141. doi:10.1177/002204269402400107
- Kokkevi, A., Liappas, J., Boukouvala, V., Alevizou, V., Anastassopoulou, E., & Stefanis, C. (1993). Criminality in a sample of drug abusers in Greece. *Drug Alcohol Depend*, 31(2), 111–121. doi:https://doi.org/10.1016/0376-8716(93)90063-V
- Kreuzer, A. (1993). Drugs and Delinquency. Some Results of a Current Self-Report Study on University Students and of Recent In-Depth-Interviews with Drug-Addicts. *EuroCriminology*(5–6), 71–90.
- Kuchta, J., Váľková, H., Buriánek, J., Černíková, V., Čírtková, L., Firstová, J... Smejkal, V. (2012). *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck.
- Lindesmith, A. R. (1965). *The Addict and the law*. Bloomington: Indiana University Press.
- Makkai, T., & Feather, M. (1999). *Drug Use Monitoring in Australia (DUMA): preliminary results from the Southport site, 1999*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Makkai, T., & Payne, J. (2003). *Key findings from the drug use careers of offenders (DUCO) study*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- McBride, D. C., & McCoy, C. B. (1982). Crime and drugs: The issues and literature. *Journal of Drug Issues*, 12(2), 137–152. doi:10.1177/002204268201200202
- Menard, S., Mihalic, S., & Huizinga, D. (2001). Drugs and crime revisited. *Justice Quarterly*, 18(2), 269–299. doi:10.1080/07418820100094901
- Ministerstvo vnitra ČR. (2019). *Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2018 (ve srovnání s rokem 2017)*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černíková, T., Rous, Z... Vopravil, J. (2018). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, & Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. (2015). *Dotazníková studie užívání návykových látek mezi vězni ve výkonu trestu odnětí svobody v r. 2014*. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.

- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, & Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. (2016). *Dotazníková studie užívání návykových látek mezi vězni ve výkonu trestu odnětí svobody v r. 2016*. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.
- Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, & Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. (2018). *Dotazníková studie užívání návykových látek mezi vězni ve výkonu trestu odnětí svobody v r. 2018*. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.
- Pacula, R. L., Lundberg, R., Caulkins, J. P., Kilmer, B., Greathouse, S., Fain, T., & Steinberg, P. (2013). *Improving the Measurement of Drug-Related Crime*. Washington, DC: Office of National Drug Control Policy, Executive Office of the President.
- Parsons, J. (2017). *Minimizing harm: Public health and justice system responses to drug use and the opioid crisis*. New York: Vera Institute of Justice.
- Payne, J., & Gaffney, A. (2012). *How much crime is drug or alcohol related? Self-reported attributions of police detainees. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice, 439*.
- Pernanen, K. (1982). Theoretical aspects of the relationship between alcohol use and crime. In J. J. Collins (Ed.), *Drinking and Crime: Perspectives on the Relationship Between Alcohol Consumption and Criminal Behaviour*. London and New York: Tavistock.
- Pernanen, K., Cousineau, M., Brochu, S., & Sun, F. (2002). *Proportions of crimes associated with alcohol and other drugs in Canada*. Ottawa, ON: Canadian Centre on Substance Abuse.
- Policejní prezidium České republiky. (2016). *Koncepce rozvoje Policie České republiky do roku 2020*. Praha: Policejní prezidium ČR.
- Rehm, J., Baliunas, D., Brochu, S., Fischer, B., Gnam, W., Patra, J... Taylor, B. (2006). *The costs of substance abuse in Canada 2002*. Retrieved from Ottawa: <http://www.ccsa.ca/2006%20CCSA%20Documents/ccsa-011332-2006.pdf>
- Rice, D. P., Kelman, S., & Miller, L. S. (1991). Estimates of economic costs of alcohol and drug abuse and mental illness, 1985 and 1988. *Public Health Rep, 106*(3), 280–292.
- Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. (2011). *Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2018*. Praha: Sekretariát RVKPP.
- Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. (2016). *Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2016 až 2018 v oblasti nelegálních návykových látek*. Praha: Sekretariát RVKPP.
- Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. (2019). *Souhrnná zpráva o plnění Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2016–2018 v oblasti nelegálních návykových látek*. Praha: Sekretariát RVKPP.
- Schur, E. M. (1962). *Narcotic addiction in Britain and America: The Impact of public policy*. Bloomington: Indiana University Press.
- Single, E., Easton, B., Collins, D., Harwood, H., Lapsley, H., & Maynard, A. (1996). *International Guidelines for Estimating the Costs of Substance Abuse*. Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse.
- Stevens, A. (2011). Beyond the tripartite framework. In A. Stevens (Ed.), *Drugs, crime and public health: the political economy of drug policy*. London: Routledge-Cavendish.
- Stevens, A., Trace, M., & Bewley-Taylor, D. (2005). *The Reduction of Drug-Related Crime: an overview of the global evidence*. Oxford: Beckley Foundation.
- Štefunková, M. (2011). Drogy a kriminalita – jaký je mezi nimi vztah? *Adiktologie, 11*(3), 156–164.

- Štefunková, M., Vopravil, J., Běláčková, V., & Zábranský, T. (2013). Drogová a alkoholová kriminalita v České republice v roce 2007. *Adiktologie*, 13(3–4), 214–226.
- Švaříček, R., Šedová, K., Janík, T., Kaščák, O., Miková, M., Nedbálková, K... Zounek, J. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Trávníčková, I., & Zeman, P. (2007). *Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. (vývojové aspekty)*. Praha: IKSP.
- Trávníčková, I., & Zeman, P. (2008). *Možnosti trestní justice v protidrogové politice II. (vývojové aspekty)*. Praha: IKSP.
- Trávníčková, I., & Zeman, P. (2010). *Kriminální kariéra pachatelů drogové kriminality*. Praha: IKSP.
- Turpeinen, P. (2001). Outcome of drug abuse in a 20-year follow-up study of drug-experimenting schoolchildren in Finland. *Nordic Journal of Psychiatry*, 55(4), 263–270. doi:10.1080/080394801681019129
- White, H. R., & Gorman, D. M. (2000). Dynamics of the Drug-Crime Relationship. In B. LaFrente (Ed.), *The Nature of Crime: Continuity and Change*. (Vol. Vol. 1 of Criminal Justice 2000). Washington DC: National Institute of Justice, US Department of Justice.
- Zábranský, T., Běláčková, V., Štefunková, M., Vopravil, J., & Langrová, M. (2011). *Společenské náklady užívání alkoholu, tabáku a nelegálních drog v ČR v roce 2007*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK v Praze.
- Zábranský, T., Mravčík, V., Gajdošíková, H., Kalina, K., & Vopravil, J. (2001). Ekonomické náklady společnosti na zneužívání nelegálních („pouličních“) drog v České republice 1998. *Adiktologie*(Supplementum 1), 142–189.
- Zábranský, T., Mravčík, V., Gajdošíková, H., & Miovský, M. (2001). *Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR (Souhrnná závěrečná zpráva) (Impact analysis project of new drugs legislation – summary final report)*. Praha: ResAd.
- Zeman, P., Štefunková, M., & Trávníčková, I. (2015). *Drogová kriminalita a trestní zákoník*. Praha: IKSP.
- Zoubková, I., Marešová, A., & Přecechtěl, P. (2016). Rozhodování pachatelů sekundární drogové kriminality – výzkumný záměr. In B. VEGRICHTOVÁ (Ed.), *Bezpečnostní hrozby současnosti* (pp. 255–266). Praha: PA ČR v Praze.

Přehled titulů vydaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2012

Ediční řada Studie:

2019

- 449 Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z. & Pešková, M. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie.*
- 452 Tomášek, J., Diblíková, S., Hamplová, N. & Rozum, J. *Rodinné skupinové konference.*
- 453 Zeman, P., Blatníková, Š., Grohmannová, K., Koňák, T., Novák, P., Roubalová, M. & Trávníčková, I. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů.*
- 454 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Raszková, T., Roubalová, M., Scheinost, M., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018.*

2018

- 447 Diblíková, S., Hulmáková, J., Večerka, K., Scheinost, M., Cejp, M. & Pešková, M. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017.*
- 446 Scheinost, M., Cejp, M., Pojman, P. & Diviák, T. *Trendy vývoje organizovaného zločinu a jeho vybraných forem.*

2017

- 440 Zeman, P. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2012–2015).*
- 441 Tomášek, J., Faridová, P., Kostelníková, Z., Přesličková, H., Rozum, J. & Zhřivalová, P. *Zaměstnání jako faktor desistence.*
- 443 Karabec, Z., Hulmáková, J., Vlach, J., Diblíková, S., Zeman, P. *Criminal Justice System in the Czech Republic. 3rd amended and revised edition.*
- 444 Budka, I. *Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu.*
- 445 Diblíková, S., Hulmáková, J., Večerka, K., Scheinost, M., Karban, M., Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016.*

2016

- 431 Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M. *Kriminální styly myšlení: Inventář PICT-cz.*
- 432 Marešová, A., Biedermanová, E., Rozum, J., Tamchyna, M. & Zhřivalová, P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza.*
- 433 Blatníková, Š. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí.*
- 435 Holas, J., Krulichová, E., Háková, L., Scheinost, M. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel.*
- 437 Diblíková, S., Cejp, M., Štefunková, M., Smejkal, V. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015.*
- 438 Tomášek, J., Diblíková, S. & Scheinost, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy.*
- 439 Rozum, J., Tomášek, J., Vlach, J. & Háková, L. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy.*

2015

- 423 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.)*.
- 424 Marešová, A., Havel, R., Martinková, M. & Tamchyna, M. *Násilná kriminalita v nejisté době*.
- 425 Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2014*.
- 426 Zeman, P., Štefunková, M. & Trávníčková, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník*.
- 427 Večerka, K. & Štěchová, M. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí*.
- 428 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé*.
- 429 Scheinost, M., Válková, H., (eds.) *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.)*.
- 430 Cejp, M., Blatníková, Š., Háková, L., Holas, J., Trávníčková, I. & Vlach, J. *Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu*.
- 422 Škvain, P. *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav*.

2014

- 414 Martinková, M., Slavětínský, V. & Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*.
- 415 Štěchová, M. & Večerka, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*.
- 417 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Rozum, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2013*.
- 418 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost*.
- 419 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.)*.

2013

- 403 Košťál, J. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 4)*.
- 404 Pojman, P. *Ruský a ukrajinský organizovaný zločin*.
- 405 Tomášek, J. *Self-reportové studie kriminálního chování. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 5)*.
- 406 Holas, J. *Politický radikalismus a mládež*.
- 408 Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V. & Štefunková, M. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*.
- 410 Scheinost, M., a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí I.)*.
- 411 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Kuchařík, K., Martinková, M. & Scheinost, M. *Analýza trendů kriminality v roce 2012*.
- 412 Holas, J. & Večerka, K. *Stát a občan v prevenci kriminality*.

2012

- 397 Cejp, M. (ed.) *Selected Results of Research Activities of ICSP in the Years 2008–2011.*
- 398 Marešová, A., Cejp, M., Martinková, M., Tomášek, J., Vlach, J. & Zeman, P. *Crime in the Czech Republic in 2010.*
- 399 Večerka, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti.*
- 402 Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Tomášek, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2011.*

Ediční řada Prameny:**2019**

- 448 Heiskanen, M. & Lietonen, A. *Kriminalita a gender. Studie zaměřená na zastoupení mužů a žen v mezinárodní statistice kriminality.*
- 450 *Škody působené kybernetickou kriminalitou. Zpráva shrnující hlavní poznatky Pracovní skupiny k nákladům kyberkriminality.*
- 451 *Příručka k evaluaci. Pokyny k navrhování, provádění a používání nezávislé evaluace v UNODC.*

2017

- 442 UNODC: *Mezinárodní klasifikace trestných činů pro statistické účely.*

2016

- 434 Heiskanen, M., Aebi, M. E., van der Brugge, W., Jehle, J.–M. *Evidence alternativních trestů a zjišťování míry atrice. Metodologická studie komparativních dat v Evropě.*
- 436 *13. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Dauhá, Katar, 12.–19. dubna 2015*

2015

- 420 Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S. & Soothill, K. *Kriminální kariéra v organizovaném zločinu.*
- 421 Mendel, R. A. *Mládeži nepřístupno. Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody u mladistvých.*

2014

- 416 Benes, M. & Astbury, B. (eds.) *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů.*

2013

- 407 United Nations Office on Drugs and Crime *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu.*
- 409 United Nations Office on Drugs and Crime *Světová zpráva o obchodování s lidmi 2012.*
- 413 European Forum for Urban Security *Pouliční násilí v EU: Skupiny mladistvých a násilí na veřejnosti.*

2012

- 395 Cejp, M. (ed.) *Britské strategické dokumenty k prevenci a potírání závažné trestné činnosti.*
- 396 Goodey, J. & Aromaa, K. (eds.) *Trestné činy z nenávisti (příspěvky ze Stockholmského kriminologického symposia 2006 a 2007).*
- 400 Marešová, A. (ed.) *Trendy kriminality ve světě a nové problémy a reakce v oblasti prevence kriminality a trestní justice.*
- 401 Diblíková, S. (ed.) *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží.*

Plné texty všech titulů, publikovaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2000, jsou volně dostupné na webu IKSP www.kriminologie.cz v sekci Publikace.

**Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality
v podmínkách České republiky**

Autoři: Michaela Roubalová
Kateřina Grohmannová
Ivana Trávníčková
Petr Zeman

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 00 Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz

Tisk: Reprocentrum, a. s., Blansko

Dáno do tisku: listopad 2019

Vydání: první

Náklad: 220 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-180-6

